PLUTARKHOS

İSKENDER-SEZAR

-PARALEL HAYATLAR-

HASAN ÂLİ YÜCEL KLASİKLER DİZİSİ

YUNANCA ASLINDAN ÇEVİREN: İO ÇOKONA

TÜRKİYE İŞ BANKASI
Kültür Yayınları



Genel Yayın: 3324

Hümanizma ruhunun ilk anlayış ve duyuş merhalesi, insan varlığının en müşahhas şekilde ifadesi olan sanat eserlerinin benimsenmesiyle başlar. Sanat şubeleri içinde edebiyat, bu ifadenin zihin unsurları en zengin olanıdır. Bunun içindir ki bir milletin, diğer milletler edebiyatını kendi dilinde, daha doğrusu kendi idrakinde tekrar etmesi; zekâ ve anlama kudretini o eserler nispetinde artırması, canlandırması ve yeniden yaratmasıdır. İşte tercüme faaliyetini, biz, bu bakımdan ehemmiyetli ve medeniyet dâvamız için müessir bellemekteyiz. Zekâsının her cephesini bu türlü eserlerin her türlüsüne tevcih edebilmiş milletlerde düşüncenin en silinmez vasıtası olan yazı ve onun mimarisi demek olan edebiyat, bütün kütlenin ruhuna kadar işliyen ve sinen bir tesire sahiptir. Bu tesirdeki fert ve cemiyet ittisali, zamanda ve mekânda bütün hudutları delip aşacak bir sağlamlık ve yaygınlığı gösterir. Hangi milletin kütüpanesi bu yönden zenginse o millet, medeniyet âleminde daha yüksek bir idrak seviyesinde demektir. Bu itibarla tercüme hareketini sistemli ve dikkatli bir surette idare etmek, Türk irfanının en önemli bir cephesini kuvvetlendirmek, onun genişlemesine, ilerlemesine hizmet etmektir. Bu yolda bilgi ve emeklerini esirgemiyen Türk münevverlerine şükranla duyguluyum. Onların himmetleri ile beş sene içinde, hiç değilse, devlet eli ile yüz ciltlik, hususi teşebbüslerin gayreti ve gene devletin yardımı ile, onun dört beş misli fazla olmak üzere zengin bir tercüme kütüpanemiz olacaktır. Bilhassa Türk dilinin, bu emeklerden elde edeceği büyük faydayı düşünüp de şimdiden tercüme faaliyetine yakın ilgi ve sevgi duymamak, hiçbir Türk okuru için mümkün olamıyacaktır.

23 Haziran 1941
Maarif Vekili
Hasan Âli Yücel

HASAN ÂLİ YÜCEL KLASİKLER DİZİSİ

PLUTARKHOS
İSKENDER - SEZAR
-PARALEL HAYATLAR-

ÖZGÜN ADI
ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ - ΚΑΙΣΑΡ
ΒΙΟΙ ΠΑΡΑΛΛΗΛΟΙ

YUNANCA ASLINDAN ÇEVİREN
İO ÇOKONA

© TÜRKİYE İŞ BANKASI KÜLTÜR YAYINLARI, 2014
Sertifika No: 40077

EDİTÖR
ALİ ALKAN İNAL

GÖRSEL YÖNETMEN
BİROL BAYRAM

DÜZELTİ
NEBİYE ÇAVUŞ

GRAFİK TASARIM VE UYGULAMA
TÜRKİYE İŞ BANKASI KÜLTÜR YAYINLARI

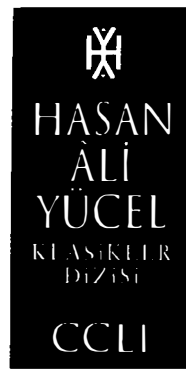
I. BASIM, HAZİRAN 2015, İSTANBUL
IV. BASIM, ŞUBAT 2019, İSTANBUL

ISBN 978-605-332-488-1 (KARTON KAPAKLI)
ISBN 978-605-332-489-8 (CİLTLİ) II. BASIM

BASKI
DERYA MÜCELLİT SANAYİ VE TİCARET LİMİTED ŞİRKETİ
MALTEPE MAH. LİTROS YOLU FATİH SANAYİ SİTESİ NO: 12/80-81 TOPKAPI
ZEYTİNBURNU İSTANBUL
Tel: (0212) 501 02 72 - (0212) 501 35 91
Sertifika No: 40514

Bu kitabın tüm yayın hakları saklıdır.
Tanıtım amacıyla, kaynak göstermek şartıyla yapılacak kısa alıntılar dışında gerek metin, gerek görsel malzeme yayınevinden izin alınmadan hiçbir yolla çoğaltılamaz, yayımlanamaz ve dağıtılamaz.

TÜRKİYE İŞ BANKASI KÜLTÜR YAYINLARI
İSTİKLAL CADDESİ, MEŞELİK SOKAK NO: 2/4 BEYOĞLU 34433 İSTANBUL
Tel. (0212) 252 39 91
Faks (0212) 252 39 95
www.iskultur.com.tr



PLUTARKHOS

İSKENDER SEZAR
PARALEL HAYATLAR

YUNANCA ASLINDAN ÇEVİREN
İLÇİN ÇOKONA

TÜRKİYE İŞ BANKASI
Kültür Yayınları

İçindekiler

Sunuş vii
Plutarkhos ve Eseri vii
Sunuş xi

İskender 1
Sezar 81

Notlar 141

Plutarkhos ve Eseri

Biyografi türünün babası sayılan Plutarkhos MS 46 yılında Boiotia'nın Khaironeia şehrinde doğdu. Ailesi soylu ve zengindi, dolayısıyla o da, Lambrios ve Timon adlı erkek kardeşleri de iyi eğitim gördü. Kitaplarında büyükbabası Lambrios ile onun babası Nikarkhos tarafından büyütüldüğünü ve onlardan çok şey öğrendiğini yazan Plutarkhos, eserlerinde babasından övgüyle bahsetse de adını hiç anmaz. Khaironeia onun kadar okumayı seven birine dar geldiğinden Atina'ya gitti ve bilge Ammonios'un öğrencisi oldu. Felsefe ve retoriğin yanı sıra matematik ve fizik dersleri de aldı, sürekli okuyarak kendi kendini geliştirdi. O dönemde kitap edinmenin zorluğu düşünülecek olursa, bilgi birikimine hayran kalmamak mümkün değildir. İtalya'dan başka Mısır ve Anadolu'yu ziyaret eden Plutarkhos, her gittiği yerde bilgi kaynaklarını araştırırken, edindiği bilgileri konuşmalar yaparak başkalarına aktarmaya da özen gösterdi.

Karakteri ve kültürüyle herkesin saygısını kazanan ve sevilen Plutarkhos, Atina ya da Roma'da yaşayabileceği hâlde, yoksul ve önemsiz Khaironeia'da kalmayı yeğledi, böylece memleketinin adını bütün dünyaya duyurdu. Khaironeialılar da onu en yüksek makamlara getirdiler, Roma istilası altındaki memleketiyle ilgili önemli sorunları görüşmek üzere birçok kez Roma'ya elçi olarak gönderdiler. Bu ziyaretleri yaptığı konuşmalarla zenginleştiren Plutarkhos, dönemin saygın ve egemen çevreleriyle tanıştı. İmparatorları bile bilgi-

si ve erdemiyle etkiledi ve Yunan kültürünü temsil eden biri olarak saygılarını kazandı. *Souda* sözlüğüne göre Traianus ona konsül unvanı verdi ve İllyria valilerine de eyaletlerini yönetirken öğütlerini dinlemelerini buyurdu. Hadrianus ise Plutarkhos'u Akhaia eyaletine procurator atayarak ödüllendirdi. İki kez konsül seçilen Quintus Sosius Senecion ile yakın bir dostluk kuran Plutarkhos birkaç yapıtını ona adadı. Asin eyaletinde konsül olan dostu Lucius Mestrius Florus sayesinde de Roma vatandaşlığı aldı.

Aleksion adlı zengin bir Khaironeialının kızı olan güzel ve kültürlü Timoksene ile mutlu bir evlilik yaşayan Plutarkhos eserlerinde dört oğlundan bahseder. Yazdıklarından zamanının büyük bir bölümünü çocuklarıyla birlikte daha birçok genci eğiterek geçirdiği anlaşılır. Annesiyle aynı adı taşıyan biricik kızının küçük yaşta ölmesi üzerine karısını avutmak için yazdığı *Paramythitikon pros tin idian gynaikan* mektubu en güzel metinlerinden biri sayılır.

Plutarkhos Khaironeia'da Platon'un Akademia'sına benzeyen bir okul kurdu ve daha çok felsefe ve ahlak konularını işledi. Özel hayatında da hâkim olan yüksek ahlak ülküsünü ve insanlık duygularını gençlere aşılamaya çalıştı. Örgütsel yapılanması olmamasına rağmen III. yüzyılın başlarına kadar ayakta kalabilen okulunda Pithagoras, Sokrates ve Platon'un felsefesi incelendi, hatta uzun süre doğum günleri törenlerle kutlandı. Verdiği derslerin ya da öğrencileriyle yaptığı konuşmaların izlerini eserlerinde görmek mümkündür.

Plutarkhos, eski Yunan filozoflarının eserlerini büyük bir saygıyla okuyup inceledi, atalarının din geleneğine bağlı kalıp geleneklerini ve bıraktıkları anıtları elinden geldiğince korumaya çalıştı. Onurlu mevkilerin en büyüğüne layık görülerek 95'ten ölümüne kadar Delphoi Tapınağı'nın rahipliğini üstlendi, fakat hiçbir zaman tutucu olmadı.

Plutarkhos'un yaklaşık 120'de öldüğüne inanılır. Delphoi'de anısına dikilen anıtta "Amphiktyonların kararına uyarak Delphoililerle Khaironeialılar Plutarkhos'a bu heykeli

layık gördüler" yazıtı bulunmaktaydı, ancak ne yazık ki bu anıt ve yazıt günümüze ulaşamamıştır.

Plutarkhos'un eserleri iki büyük öbeğe ayrılır:

1. *Ethika* ('Ηθικά) ya da *Moralia,*
2. *Paralel Hayatlar* (Βίοι Παράλληλοι).

Ethika'da insanların ilgilenebileceği her alanı felsefi açıdan etraflıca inceledi. *Ethika* arasında *Çocuk Eğitimi, Kadınların Erdemi, Erdem ve Şans, Traianus'un Kültürü, Lakedaimonların Vecizeleri, Gençlerin Eğitiminde Şiirin Rolü, Para Hırsı, Dalkavukluk, Güzellik Hakkında, Müzik Hakkında, Monarşi, Demokrasi ve Oligarşi Hakkında, Evlilik Hakkında, On Hatibin Hayatı, Antik Dönemin Yedi Bilgesinin Sempozyumu* gibi kitapların yer aldığı 85 eserden ibarettir.

Ancak adını dünyaya duyuran ve kendisinden sonraki dönemleri en çok etkileyen *Paralel Hayatlar* oldu. Plutarkhos, 105-115 yılları arasında yazıldığı tahmin edilen eserde biri Yunanlı, diğeri Romalı olmak üzere tarihin ileri gelen isimlerini çiftler hâlinde ele alarak hayatlarını karşılaştırdı. Sadece Agis ile Kleomenes çiftini iki Yunanlı, Tiberius ile Gaius Gracchius çiftini iki Romalı olarak ve Aratos, Artakserkses, Galba, Otho biyografilerini de tek tek yazdı.

Paralel Hayatlar'ın şu kitapları günümüze kadar gelebilmiştir:

1. Theseus – Romulus, (karşılaştırma)
2. Solon – Publicola, (karşılaştırma)
3. Themistokles – Camillus
4. Aristeides – Marcus Cato, (karşılaştırma)
5. Kimon – Lucullus, (karşılaştırma)
6. Perikles – Fabius Maximus, (karşılaştırma)
7. Nikias – Crassus, (karşılaştırma)
8. Alkibiades – Coriolanus, (karşılaştırma)
9. Demosthenes – Cicero, (karşılaştırma)
10. Phokion – Genç Cato

11. Dion – Brutus, (karşılaştırma)
12. Timoleon – Aemilius Paulus, (karşılaştırma)
13. Eumenes – Sertorius, (karşılaştırma)
14. Philopoimen – Titus Flamininus, (karşılaştırma)
15. Pelopidas – Marcellus, (karşılaştırma)
16. Aleksandros – Caesar [İskender – Sezar]
17. Demetrios – Marcus Antonius, (karşılaştırma)
18. Pyrrhos – Gaius Marius, (karşılaştırma)
19. Agis – Kleomenes
20. Tiberius – Gaius Gracchus
21. Lykurgos – Numa
22. Lysandros – Sulla
23. Agesilaos – Pompeius
24. Aratos
25. Artakserkses
26. Galba
27. Otho

Bu hayat öykülerini hangi sırayla yazdığı, hatta tam olarak kaç öykü yazdığı bilinmemektedir. Araştırmacılar, Aristomenes, şair Aratos, Kratetos, Pindaros, Hesiodos, Deiphandos ve Epamenondas ile yedi Romalının hayatını paralel olarak yazdığını iddia ederler. Ayrıca Herakles'in hayatını da yazdığı bilinir, ancak bir Romalıyla kıyaslayıp kıyaslamadığı bilinmez. Sıralamada tarih gözetilmediğiyse kesindir.

Paralel Hayatlar'ın kurgusu birbirine çok benzer. Önce ele alınan kişinin ailesinden, çocukluğundan ve aldığı eğitimden bahsedilir. Sonra gençliği, yaptığı işler ve kişiliği anlatılır, sonunda da ölümü ve onu izleyen olaylar sıralanır. Biyografilerin çoğunda iki kişiyi kıyaslayan karşılaştırmalara yer verilir.

Plutarkhos tarihçi olmadığını, olmak da istemediğini neredeyse her fırsatta tekrarlar. Onun için önemli olan bir olayın ne zaman meydana geldiği değil, nedenleri, sonuçları ve kişinin üstünde bıraktığı etkilerdir.

Plutarkhos'un eserini değerli kılan bir başka unsur da birçok yazarın ya da filozofun kaybolan eserlerinden bizi haberdar etmesidir. Örneğin Aristoteles'in kaybolan eserlerinden 70, Theophrastos'unkilerden de 50 alıntı kullanmıştır.

Plutarkhos okuduğu kitap sayısı ve edindiği bilgilerle yaşadığı dönemden günümüze kadar herkeste hayranlık uyandırır. Eserlerinde 151 yazardan bahsetmesi dikkat çeker. Bilgi kaynaklarını belirtmekten kaçınmayan yazar, ilk dönemler için Herodotos, Thoukidides, Ksenophon, Hellanikos, Ephoros, Theopompos, Kallisthenes, Philistos, daha sonraki dönemler için de İeronymos, Kardianos, Douris, Philarkhos, Phalironlu Demetrios, Timaios ve özellikle Polybios'a başvurmuştur. Romalılar için de Yunan kaynaklarını kullandığı anlaşılır. Poseidonnios, Halikarnasosslu Dionysios ve Yunanca yazan Numidia Kralı İoba bunlardan birkaçıdır. Latin kaynakları arasında ise Titus Libius, Sallustius, Cornelius Nettus, Caesar ve Sulla gibi birçok yazar yer alır.

Ancak asırlar boyunca hem dili, hem yaklaşımı açısından heyecanla okunan unutulmaz bir eser bırakmak sadece bilgi meselesi değildir. Plutarkhos bildiklerini yalın bir dille, yorucu olmadan, âdeta bir roman gibi olabildiğince geniş kitlelere ulaştırmayı başardı. İzmir doğumlu aydın Adamandios Korais (1748-1833) Plutarkhos'un eserini bir cümlede şöyle özetler: "Çiçekleri görüp koklayan birçok canlıdan sadece arının bal yapabilmesi gibi, bilgi sahibi olan birçok kişiden sadece filozof Plutarkhos böyle bir eser verebildi."

İskender – Sezar

Bu eser *Paralel Hayatlar* serisinin en güzel kitaplarından biri olarak kabul edilir. Plutarkhos, kahramanlarının bütün başarılarını hem kendi yazdıkları eserlerden, hem yanlarında bulunan yazarların kitaplarından edindiği bilgilerden yararlanarak ayrıntılarıyla aktarır. Zaman içerisinde değ-

şen karakterlerini, iktidarın ve mutlak gücün en disiplinli insanları bile nasıl etkilediğini eşsiz bir şekilde gözler önüne serer.

Plutarkhos, İskender'in biyografisinde, "*Bu kitapta İskender ve Pompeius'u deviren Sezar için yazarken, onlar hakkında pek çok bilgi aktaracağımızdan ayrıca herhangi bir önsöz yazmamayı tercih ettik. Okurlarımızdan tek ricamız, onlarla ilgili tüm bilgileri ya da yaptıkları her hareketi ayrıntılarıyla yazmayışımızı bilgisizliğimize vermemeleri, onların yaşamlarını özetlemek amacında olduğumuzu anlayışla karşılamalarıdır. Çünkü hedefimiz tarih yazmak değil, yaşamları kaydetmektir. Çoğu kez bir insanın karakterini geride ölüler bırakan kanlı zaferlerden ya da muhteşem şehir kuşatmalarından çok, önemsiz bir cümleden veya esprili bir ifadeden daha iyi anlamamız mümkündür,*" diyerek amacını bir kez daha belirtmiştir.

Eserde Büyük İskender'in doğuştan gelen meziyetlerine dönemin en ünlü öğretmenlerinden aldığı matematik, fizik, coğrafya, ahlak ve felsefe derslerinin eklenmesiyle nasıl önüne geçilmez bir kasırgaya dönüştüğü romanı andıran bir dille aktarılır. İlk öğretmeni Leonidas'dan disiplinli ve özdenetimli olmayı, dünyanın en büyük filozoflarından biri olan Aristoteles'ten de "güzel ve doğru yaşamayı" öğrendiği vurgulanır. İskender'in hem yanında savaşan Yunan askerlerinin, hem de kurduğu uçsuz bucaksız imparatorlukta yaşayan değişik kavimlerin kendisine itaat etmesini nasıl sağladığını anlatan Plutarkhos, aynı zamanda Yunanlıların secde etme alışkanlığına gösterdikleri aşırı tepkiye uzun uzun değinerek Yunan kültürüyle doğu kültürünün değişik hayat felsefelerini aydınlatmak istemiştir.

Plutarkhos, hayatı boyunca hiçbir muharebede yenilmeyen İskender'in bütün savaşlarını teker teker anlatırken, atı Boukefalas'ı ehlileştirmesini, bilge Diogenes ile karşılaşmasını, Gordion düğümünü "çözmesini", çölde kendisine sunu-

lan suyu askerlerine yetmediği için geri çevirmesini, Pers kraliçesine ve prenseslerine gösterdiği saygıyı ve buna benzer bir sürü olayı aktararak onun karakterini bir portre gibi çizer. Böylesine büyük bir başarının doğurduğu sarhoşluğun, çevresine üşüşen dalkavukların ve içkinin etkisinde kalan genç imparatorun karakterinin nasıl yozlaştığını da aktarmaktan kaçınmaz.

Plutarkhos, o dönemin gazetesi sayılan *Askerî Günlükler*'e dayanarak İskender'in son günlerini adım adım kaydetmiş ve sonraki nesiller için çok kıymetli bir kaynak oluşturmuştur.

MÖ 100 ile 44 yılları arasında yaşayan Sezar'ın biyografisinin ani başlangıcı giriş kısmının zaman içerisinde kaybolduğunu düşündürür. Kahramanlarını doğumlarından ölümlerine kadar takip eden Plutarkhos, bu kitapta Sezar'ı ikinci evliliğinden ve Sulla ile olan anlaşmazlığından itibaren ele almıştır. Kitabın ilerleyen sayfalarında siyasi ortaklıkları, halkın sevgisini kazanmak için yürüttüğü kamu hizmetleri ve tabii ki askeri başarıları sayesinde mutlak lider mertebesine tırmanışının adım adım bir dökümü yapılır. Sabırsız ve asabi karakteri, zekice hatta çoğu kez kurnazca verdiği cevaplar, yiğitçe aldığı kararlar, sara hastalığı yüzünden aciz düştüğü durumlar aktarılır. Plutarkhos, siyaset adamı, hatip, komutan, yasa koyucu, şair, tarih yazarı ve astronom olan Sezar'ın bütün bu niteliklerden oluşan kişiliğini anlatarak başarılarının kaçınılmaz olduğunu belirtir. Aynı zamanda bütün savaşlarda ön saflarda yer alışının kendisini askerlerine ne kadar çok sevdirdiğini, Pompeius ile anlaşmazlığının kanlı bir iç savaşa nasıl dönüşebildiğini anlamamızı sağlar.

Plutarkhos Sezar'ın "Sen de mi Brutus?" hariç, dünya edebiyatına geçen ve günümüzde de kullanılan cümlelerini ne zaman ve hangi nedenlerle söylediğini kaydeder. Yunanlı astronom Sosigenes'i İskenderiye'den Roma'ya getirtmesi

ve o güne kadar kullanılan takvimin yerine *Calendarium Iulianum* olarak bilinen takvimin yaratılışını aktarır. Ayrıca emekli askerlere ve çok çocuklu yoksul ailelere dağıttığı topraklar sayesinde Roma'da işsizlik sorununa son verdiğini, orta sınıfın tekrar güçlenmesini sağladığını vurgular. Sezar'ın Kleopatra ile karşılaşmasından, yaşadıkları dillere destan tutkulu aşktan ve oğulları Caisarion'dan da bahsetmeyi ihmal etmez.

Bu kitapta Plutarkhos'un Sezar'ı İskender'le karşılaştırmasının tesadüfi olmadığı kolayca görülür. Kendi rızasıyla Iberia'ya atanan Sezar'ın orada yapacak pek bir işi olmadığı için kendini okumaya vermiş, İskender'in hayatıyla ilgili bir kitap okuduğu sırada gözlerinin niçin yaşardığını soran arkadaşlarını, "*Çok yazık değil mi? İskender benim yaşımdayken bütün dünyaya hâkimdi. Oysa ben henüz hiçbir şey başaramadım,*" diye yanıtlamıştır. Belli ki Plutarkhos *Paralel Hayatlar* serisinin bu kitabında İskender ile bir araya getirdiği Sezar'a kendi tarzıyla cevap verir ve İskender'inki kadar olmasa da çok büyük başarılar elde ettiğini söylemek ister.

İskender'in adı Yunanca telaffuzuyla Aleksandros'dur, Batı dillerine Alexander olarak geçmiştir. Ἀλέξω (alekso): uzaklaştırmak, kovmak + ἀνήρ (anir): erkek kelimelerinden türetilen Ἀλέξανδρος (Aleksandros) düşmanları geri püskürten anlamına gelir. Araplar "Al" hecesini harfitarif olarak algıladıkları için Aleksandros Arapçada "Al-Eksandar" hâline girmiş ve dillerine daha uygun olduğu için "eks" hecesini "ısk" olarak değiştirmeleriyle "Al-Iskandar"a dönüşmüştür. Osmanlıların kalın harfleri inceltme alışkanlığından dolayı da Türkçeye "İskender" olarak geçmiştir. "Gaius Iulius Caesar" da Türkçe "Sezar" olarak adlandırıldığından çeviride her iki adı bu şekilde kullanmayı uygun bulduk.

İo Çokona

İSKENDER

ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ

[1.1]Bu kitapta İskender ve Pompeius'u deviren Sezar için yazarken, onlar hakkında birçok bilgi aktaracağımızdan ayrıca herhangi bir önsöz yazmamayı tercih ettik. Okurlarımızdan tek ricamız onlarla ilgili tüm bilgileri ya da yaptıkları her hareketi ayrıntılarıyla yazmamış olmamızı bilgisizliğimize vermemeleri, onların yaşamlarını özetlemek amacında olduğumuzu anlayışla karşılamalarıdır. [1.2]Çünkü bizim hedefimiz tarih yazmak değil, yaşamları kaydetmektir. Çoğu kez bir insanın karakterini geride ölüler bırakan kanlı zaferlerden ya da muhteşem şehir kuşatmalarından çok, önemsiz bir cümleden veya esprili bir ifadeden daha iyi anlamamız mümkündür. [1.3]Ressamların çizdikleri portrelerde vücudun diğer kısımlarına pek önem vermeyip karakterin aksettiği gözlere ve bakışlara odaklandıkları gibi, biz de savaşlarla yüce kahramanlıkları başkalarına bırakıp onların ruhlarını belirleyen işaretlere dayanarak yaşamlarını aktarmaya çalışacağız.

[2.1]İskender'in baba tarafından Karanos'un akrabalığıyla Herakles'in, anne tarafından da Neoptolemos akrabalığıyla Aiakos'un soyundan geldiği bilinmektedir. Henüz genç olan Philippos'un Samothrake[1] gizemlerine erdiğinde öksüz Olympias'ı tanıyıp ona âşık olduğu ve ağabeyi Arymbas'ı ikna ettikten sonra onunla hemen evlendiği söylenir. [2.2]Ge-

lin düğünden bir gece önce rüyasında korkunç gök gürlemelerinin ardından karnına bir yıldırım düştüğünü, yaradan alevlerin fışkırdığını ve etrafa yayıldığını gördü. Philippos ise düğünden sonra rüyasında karısının karnına mühür bastığını gördü. Mührün bıraktığı izde bir aslan resmedilmişti. [2.3] Kâhinler bunu Philippos'un karısından sakınması gerektiği şeklinde yorumladılar. Sadece Telmessoslu Aristandros rüyayı başka türlü yorumladı. İçi boş olan bir şeyin mühürlenemeyeceğini öne süren kâhin, kadının hamile kalmış olması gerektiğini, ayrıca içinde taşıdığı çocuğun aslan kadar cesur olacağını söyledi. [2.4]Philippos bir gün Olympias'ın yanında bir yılanın yattığını gördü, bu da karısından soğumasına neden oldu. Artık onunla yatmaktan çekinmeye başladı. Karısının doğaüstü varlıklarla ilişkisi olduğuna, her an onu zehirleyebileceğine ya da büyü yapacağına inandı.

[2.5]Ancak bu konuyla ilgili başka bir hikâye daha var. O bölgedeki kadınların tümü eskiden beri Orpheus gizemlerine ve Dionysos ayinlerine alışkındılar. Aynı zamanda Aimos yakınlarındaki Trakya'da yaşayan Sidon kadınlarının alışkanlıklarını ve törelerini taklit ederlerdi. Bu alışıldık olmayan ve epeyce taşkın kutlamalara Klodones ya da Mimallones adı verilirdi. [2.6]Olympias bu kutlamalarda diğer kadınlardan daha fazla coşkuluydu ve kendinden geçerek daha vahşi davranıyordu. Uysallaştırılmış büyük yılanlarla etrafındakileri eğlendiriyor, onları saklandıkları sepetlerden ya da sarmaşıklardan çıkarıp kadınların ellerinde tuttukları değneklere ve başlarındaki taçlara dolandırıyor, bu şekilde erkekleri dehşete düşürüyordu.

[3.1]Philippos, gördüğü rüyadan sonra bir türlü rahat edemediğinden Megalopolisli Kheron'u Delphoi Tapınağı'na[2] gönderdi. Oradan alınan cevaba göre bundan böyle tanrıların arasından en çok Ammon'a[3] saygı duymaları ve onun için kurban kesmeleri gerekecekti. Ancak kehanete göre kral

yılan görünümüne girip karısıyla yatan tanrıyı kapı deliğinden gören gözünü kaybedecekti. [3.2]Eratosthenes'e[4] göre Olympias oğlunu sefere gitmek üzere uğurlarken ona doğumuyla ilgili gerçekleri anlatmış ve babasına layık bir lider olması gerektiğini söylemiş. Başkalarına göre ise Olympias bütün bunları inkâr etmiş, hatta "İskender, Hera'nın gözünde beni küçük düşürmekten, bana iftira atmaktan ne zaman vazgeçecek?" diye yakınmış.

[3.3]İskender, Ephesos'taki Artemis Tapınağı'nın[5] yandığı gün, yani Makedonların Loon olarak da adlandırdıkları Hekatombaion[6] ayının altıncı gününde doğdu. Bunun üzerine Magnesialı hatip Hegesias, böylesine bir yangını söndürecek soğuklukta bir espri yapmayı uygun gördü. Bir konuşmasında, "Tapınağın kül olması çok olağandı, çünkü o gün Artemis[7] İskender'in doğumuyla ilgilenmekten başka bir şeyle uğraşacak durumda değildi," dedi. [3.4]O gün Ephesos'ta bulunan kâhinler yangını kötüye yordular, ellerini yüzlerine vurarak "Bugün Asya için büyük bir felaket doğdu," diye bağırıp etrafa koşuştular. O gün Potidea'yı ele geçiren Philippos'a üç haber ulaştı. [3.5]Birincisi başkomutanı Parmenion İllyrialılara karşı büyük bir zafer kazanmıştı. İkincisi atı olimpiyatların binicilik yarışmasında birinci olmuştu. Üçüncüsü de İskender adlı bir oğlu olmuştu. Tabii ki haberlerin tümü onu çok sevindirdi, ama en çok sevindiği kâhinlerin dediği gibi üç büyük zaferin kutlandığı günde doğan oğlunun yenilmez olacağıydı.

[4.1]İskender'in dış görünüşünü en doğru şekilde aktaran Lysippos'un heykelleridir. Bu yüzden İskender yalnız ona heykellerini yapma iznini verdi. Lysippos boynunun sola doğru hafif bir şekilde kaymasını, ıslak gözlerini o kadar mükemmel verebilmişti ki, İskender'in ölümünden sonra imparatorluğunu paylaşmak için birbirlerine düşen komutanlarının ve arkadaşlarının çoğu heykeltıraşın tespit ettiği

bu özelliklerini taklit etmeye çalıştılar. [4.2]Tersine ressam Apellis İskender'i elinde şimşekle çizerken gerçek görünüşünden uzaklaştı, onu daha koyu renklerle, daha esmer olarak aktardı. Oysa herkes İskender'in beyaz tenli olduğunu, yüzünün ve göğsünün pembeye çaldığını söyler. Aynı zamanda teni ve nefesi çok hoş kokardı. Aristoksenos'un[8] da doğruladığı gibi vücudundan yayılan bu güzel koku elbiselerine kadar sinerdi.

[4.3]Bu muhtemelen sıcakkanlı ve ateşli bünyesinden kaynaklanıyordu. Çünkü Theokritos'un[9] iddiasına göre güzel koku, yüksek ısının maddelerden nemi yok etmesiyle bağlantılıdır. Bu yüzden en güzel kokular kurak ve sıcak bölgelerde imal edilir, çünkü güneş çürümeyi kolaylaştıran nemi yok eder. [4.4]Görünüşe bakılırsa İskender ateşli bünyesi nedeniyle hem içkiyi severdi, hem de epeyce asabi idi.

Buna rağmen İskender çocukluğundan beri kendine hâkim olmasını bilen, aşırılıktan sakınan bir kişiliğe sahipti. Genellikle sert ve öfkeli biri olarak bilinse de eğlence ve cinsel haz konusunda çok dikkatli davranırdı. [4.5]Genç yaşma karşın dünya görüşü ve inançları son derece ölçülüydü. Güzel konuşma kabiliyetiyle övünen, olimpiyatlardaki zaferlerini sikkelerin üstüne kazıtan babası Philippos'un tersine şan ve şöhretten pek hoşlanmazdı. Çok hızlı koşan İskender'e bir gün olimpiyatlarda koşu yarışına katılıp katılmayacağını sordular, o da "Yarışmacılar kral olsaydı seve seve katılırdım," cevabını verdi. [4.6]İskender'in sporcuları pek sevmediği bilinir, çünkü tragedya yazarları, flüt ya da lir çalanlar, şehirleri dolaşıp şiirler okuyan ozanlar, hatta avcılar için yarışlar düzenlediği hâlde güreş ve buna benzer oyunlara hiç önem vermedi.

[5.1]Philippos'un seferde olduğu bir dönemde ziyaretine gelen Pers elçilerini genç yaşta olan İskender karşıladı ve davranışlarıyla herkesi şaşırttı. Onlara çocukça ya da saç-

ma hiçbir şey sormadı, tersine geldikleri yolların uzunluğu, Asya'nın içerilerine kadar gitmenin seçenekleri, Pers kralının karakteri, savaşlarda nasıl davrandığı ve krallığının askeri gücü gibi konularda onlardan bilgi istedi. Bundan sonra elçiler, oğlunun bu girişken ve zeki davranışı karşısında Philippos'un güzel konuşma kabiliyetinin bir hiç olduğuna inanmaya başladılar. [5.2]Zaman geçtikçe İskender babası önemli bir şehri fethettiğinde ya da büyük bir zafer kazandığında pek sevinmemeye, yakınındakilere de, "Çocuklar, bu gidişle babam her yeri fethedecek ve bana sizlerle birlikte büyük başarılar kaydetme fırsatı vermeyecek," diye yakınmaya başladı. [5.3]Şehvet ya da servete değil, erdeme ve şerefe önem veren biriydi. Bu yüzden babasından servet ya da şöhret değil, kendisini savaş alanında kanıtlama imkânı vermesini istiyordu.

[5.4]Tabii ki İskender'in eğitimini dönemin en ünlü öğretmenleri üstlenmişti. Hepsinin başında ise Leonidas bulunuyordu. Olympias'ın akrabası olan Leonidas sert bir adamdı. Kendisine "eğitmen" unvanını yakıştırsa da diğerleri tarafından "lala" olarak kabul ediliyordu. [5.5]Eğitmen unvanını hakkıyla taşımaya layık olan ise Akarnanialı Lysimakhos'tu. Hiçbir özelliği olmamasına rağmen kendini İlyada kahramanı Phoiniks'e, İskender'i Akhilleus'a, Philippos'u da Peleus'a benzettiği için sarayda çok seviliyordu, hiyerarşide ikinci sıradaydı.

[6.1]Bir gün Thessalialı Philonikos, Boukephalas adlı bir at getirdi ve Philippos'a on üç talanton karşılığında satmak istedi. Ancak atı denemek üzere ovaya indiklerinde hayvanın çok vahşi ve huysuz olduğunu fark ettiler. Kimseyi üzerine bindirmiyor, yanında konuşulunca da sinirleniyordu. [6.2] Buna çok kızan Philippos, atın hemen götürülmesini emretti. Sahneyi seyreden İskender, "Ne kadar yazık! İnsanların acemiliği ve korkaklığı yüzünden bu kadar güzel bir attan

mahrum kalacağız," diye söylendi. Babası önce duymazdan geldi, İskender'in sözlerini tekrarlaması üzerine dayanamayıp, "Büyüklerine karşı çıkıp kınamak kolay, sanki sen bu işi başarabilecek miydin?" diye azarladı. [6.3]İskender, "Bu ata herkesten daha iyi binebileceğimden eminim," dedi. Babasının "Peki, binemezsen cezan ne olsun?" sorusuna İskender, "Zeus şahidimdir, atın parasını ben ödeyeceğim," cevabını verdi. Bunun üzerine herkes gülmeye başladı. Fakat İskender atı satın aldıktan sonra hemen yanına koştu ve dizginleri tutup başını güneşe doğru çevirdi. Çünkü güneş arkasından geldiğinde hayvanın kendi gölgesinden korktuğunu anlamıştı. [6.4]Aniden uysallaşan atı okşadı ve bir süre yanında yürüdü, sonra da omuz atkısını üstüne serip bir hamlede sırtına atladı, dizginleri biraz çekip canını acıtmadan gemini gerdi, hayvanın sakinleştiğini görünce de seslenerek ve ayaklarıyla dürterek koşmaya sevk etti. [6.5]Philippos ve yanındakiler ilk başta tedirgindi, ancak İskender'in dimdik ve kendinden emin yaklaştığını görünce alkışlamaya başladılar. Hatta kralın sevinçten gözlerinin yaşardığı söylenir. İskender attan inince babası ona, "Oğlum, Makedonya sana dar gelir, kendine layık yeni bir krallık bul," dedi.

[7.1]Oğlunun sert ve azimli yapısını gören kral, ona zorla hiçbir şeyi yaptıramayacağını anladığından emretmek yerine onu hep mantık yoluyla ikna etmeye çalıştı. Eğitimin çok önemli bir şey olduğunu bildiğinden ve Sophokles'in de dediği gibi bunun başarılması için,

"birçok dümen ve dizgin gerekli olduğundan"[10]

[7.2]dönemin en ünlü ve en bilgili filozofu olan Aristoteles'i ona layık bir ücretle getirtti.[11] Ayrıca fethettiğinde tahrip ettiği filozofun şehri Stageira'yı yeniden inşa etti, köle olarak aldığı insanları da serbest bıraktı.

[7.3]Derslerin yapılacağı yer olarak Mieza'da nemflerin tapınağını seçti. Orada filozofun oturduğu taş koltuk ve ikisinin felsefe derslerini yapmak için gezindikleri gölgeli patikalar hâlâ mevcuttur. İskender, Aristoteles'ten sadece ahlak ve siyaset dersleri değil, bilgenin kitaplarında yazmadığı, özel öğrencilere sözlü olarak aktardığı bilgileri de edindi. [7.4] Bunu İskender'in Asya seferinde filozofun yazdığı yeni kitaptan haberdar olduğunda ona yazdığı mektuptan anlamamız mümkündür. Mektupta "İskender, Aristoteles'i selamlar ve daima sıhhatte olmasını diler. Bana sözlü olarak öğrettiklerini yayımlamakla iyi etmedin, çünkü herkes bunları bilirse bizim herkesten farkımız ne olacak? Benim isteğim diğerlerinden güçte değil, bilgide üstün olmaktı. Sağlıcakla kal," sözleri yazılıydı.

[7.5]Aristoteles kendini savunmak için İskender'e gönderdiği mektupta kitabında açıkladığı birçok şeyin yanı sıra açıklamadığı birçok bilginin de olduğunu yazdı. Hakikaten "Metafizik" kitabında verilen bilgiler herkese değil, ancak yüksek eğitim almış kişilere hitap ediyor.

[8.1]Kanımca İskender'i tıpla ilgilenmeye yönelten yine Aristoteles oldu. Konu o kadar ilgisini çekti ki sadece teorik bilgiyle yetinmedi, öğrendiklerini de uyguladı. Yazdığı mektuplardan anlaşıldığına göre tanıdıkları ya da arkadaşları hastalandığında ilaç ve tedaviler öneriyordu. İskender okumayı seven biriydi. [8.2]Okuduğu tüm kitaplar arasında en çok sevdiği "İlyada" destanıydı ve onu savaş sanatı eğitimi konusunda değerli bir kılavuz olarak nitelendiriyordu. Gerekli olduğunu düşündüğü yerlerde düzeltmeler yaptıktan sonra İlyada'nın bir nüshasını ona Aristoteles hediye etmişti. İskender bu kitabı narthikas denen bir kutuda muhafaza ediyor, hiç yanından ayırmıyordu. Onisikritos'un[12] yazdıklarına göre yattığında kılıcıyla beraber yastığının altına koyuyordu. [8.3]Asya seferindeyken okuyacak kitap bulamadığından Arpalos'tan kitap göndermesini emretti. Arpalos'un

gönderdiği kitaplar arasında Philistos'un kitapları, Euripides, Sophokles ve Aiskhylos'un tragedyaları ile Telestos ve Philoksenos'un şiirleri vardı.

İskender ilk zamanlar Aristoteles'i çok severdi. Herkese onu babası kadar sevdiğini ilan eden İskender, "Hayatı babama, güzel ve doğru bir hayat sürmeyi ise Aristoteles'e borçluyum," derdi. Daha sonraları ondan kuşkulanmaya ve soğumaya başladı, ancak bu duyguları ona kötülük edecek derecede değildi. [8.4]İskender'in felsefeye olan sevgisi Aristoteles'ten uzaklaştıktan sonra da devam etti. Doğuştan içinde var olan ve hiç sönmeyen bu ilgi dönemin filozoflarından Anaksarkhos'a duyduğu saygıdan ya da Ksenokrates'e elli talanton göndermesinden anlaşılabilir. Ayrıca gittiği yerlerde tanıdığı Dandamis ve Kalanos gibi Brahman filozoflara da büyük ilgi duyduğu, onlara saygı gösterdiği bilinir.

[9.1]Philippos, Byzantion seferine çıktığında İskender on altı yaşındaydı.[13] Buna rağmen babası Makedonya'nın yönetimini ve kraliyet mühürlerini ona emanet etti. Bunu fırsat bilen Trakyalı Maidililer ayaklandılar. İskender vakit kaybetmeden onlara saldırıp şehirlerini fethetti, barbarları kovup oraya karışık bir halk yerleştirdi, şehrin adını da Aleksandroupolis[14] olarak değiştirdi. [9.2]Daha sonra Heroneia'daki ayaklanmayı da bastırdı, hatta Thebaililerin Kutsal Birlik'ini ilk kez bozguna uğratan o oldu. Hâlâ günümüzde Attika'nın Kephisos bölgesinde bulunan yaşlı çınar ağacına "İskender'in Çınarı" denir, çünkü karargâhını o civarda kurmuştu. Makedonların Mezarlığı da bu bahsettiğim yerden pek uzakta değil.

[9.3]Bütün bu başarılarından gurur duyan ve oğlunu daha çok seven Philippos, Makedonların İskender'e Kral İskender, kendine de General Philippos demesine bile aldırmazdı, tersine bu hoşuna giderdi. Ancak saraydaki huzur kadın meseleleri yüzünden bozuldu. Philippos'un aşkları kıskanç

Olympias'ı çok sinirlendirmişti. Bardağı taşıran damla, kızı olabilecek yaştaki Kleopatra ile evlenmek istemesiydi. [9.4]Düğünde kızın amcası Attalos[15] sarhoş olup taşkınlıklar yaptı, sonra da Makedonlara, "Tanrılara dua edin de Philippos'un Kleopatra'dan bir oğlu olsun. Tam bir Makedon[16] doğsun ki krallığın başına o geçsin," deyip kadehini kaldırdı. Buna sinirlenen İskender, "Ne yani, biz gayrimeşru muyuz?" diye bağırıp elindeki kupayı başına fırlattı. [9.5]Olaya müdahale etmek isteyen Philippos kılıcını çekip İskender'in üstüne yürümek istedi, ancak çok içkili olduğundan kayıp yere düştü. Bunun üzerine İskender davetlilere döndü ve "Bir sedirden diğerine geçemeyen bu adamdan Avrupa'dan Asya'ya geçmesini mi bekliyorsunuz?" diye seslendi. Bu hadiseden sonra İskender annesini alıp Epir'e götürdü, kendi de bir süre için İllyria'ya yerleşti.

[9.6]Günün birinde Philippos'un arkadaşı olan Korinthoslu Demaratos ziyaretine geldi. İlk kucaklaşmalar ve selamlaşmalardan sonra Philippos Yunanlılar arasında uyum ve beraberliğin hüküm sürüp sürmediğini öğrenmek istedi. Bunu fırsat bilen Demaratos "Hey Philippos, Yunanlıların birlik ve beraberliğinden endişe ediyorsun, ama davranışlarınla kendi ailenin birliğini bozdun," dedi. Bu sözler Philippos'u çok sarstı. Demaratos'tan oğlunu dönmeye ikna etmesini istedi ve hemen adamlar gönderip İskender'i evine geri getirmelerini emretti.

[10.1]Karia satrapı Piksodaros, Philippos ile akrabalık kurarak ittifak sağlamak için büyük kızını kralın oğlu Arridaios[17] ile evlendirmek istedi, bu yüzden Aristokritos'u Makedonya'ya gönderdi ve teklifini bildirdi. Bunun üzerine saray yine karıştı, çünkü İskender'in annesi ve arkadaşları onu babasma karşı kışkırtmaya başladılar. Philippos'un muhteşem bir düğünle diğer oğlu Arridaios'a sağlam bir konum sağlamak istediğini söylediler. [10.2]Sinirlerine hâkim

olamayan İskender hemen tragedya oyuncularından Thessalos'u Karia'ya gönderdi ve Piksodaros'a kızını akli dengesi yerinde olmayan gayrimeşru kardeşine vereceğine kendisiyle evlendirmesini teklif etti. Bu öneri satrapın daha çok hoşuna gitti. Olanları öğrenen Philippos çok öfkelendi ve akrabası olan Parmenion'un oğlu Philotas ile İskender'in odasına gitti. [10.3]Azarladıktan ve sıradan biriymiş gibi davrandığı, bulunduğu yüksek konuma layık olmadığını söyledikten sonra, Karia gibi bir ülkenin barbar[18] kralına uşaklık eden birinin damadı olmak istediği için onunla alay etti. Ardından Korinthoslulara haber yollayarak Thessalos'u yakalayıp zincire vurmalarını emretti. İskender'in yakın arkadaşları Arpalos, Nearkhos, Phrygios ve Ptolemaios'u Makedonya'dan kovdu. Daha sonra İskender hepsini debdebeyle geri getirip ödüllendirdi.

[10.4]Günün birinde Philippos, muhafızı Pausanias'ı çok kötü azarladı. Kleopatra ve amcası Attalos'un dediklerine göre hakarete uğrayan adam bunu kendine yediremediğinden Philippos'u öldürdü. Ancak bu cinayet için en çok Olympias suçlandı, çünkü onu teşvik ettiğine inanıldı. Suikasta İskender'in de karıştığı söylendi, çünkü hakaretten çok sarsılan Pausanias'ı ağlarken gören İskender, ona Euripides'in "Medea" tragedyasından bir cümle okudu:

"... hem kayınpederi, hem damadı, hem gelini..."[19]

İskender, Philippos'un öldürülmesi yüzünden şüphe altında kaldı, ancak cinayetin sorumlularını arayıp buldu ve cezalandırdı. Ayrıca kendisi yokken annesinin Kleopatra'ya sert davranmasına da çok kızdı.

[11.1]İskender her taraftan tehdit altında olan, barış ve huzurdan uzak Makedonya krallığının tahtına geçtiğinde yirmi yaşındaydı. Philippos'un fethettiği barbar krallıklar ba-

ğımsızlıklarını kazanmak arzusundaydı, fethettiği Yunan şehirleriyse ona itaate niyetli değildi. Philippos onları silah zoruyla yönetimi altına aldı, ama kendine itaat ettirecek zamanı olmadı. Fethettiği yerlere sadece karışıklık ve huzursuzluk getirdi. [11.2]Makedonlar endişeliydi ve İskender'in Yunanlılara karşı anlayışlı olmasını diliyor, onları zorlamaması gerektiğine inanıyorlardı. Aynı zamanda ayaklanan yabancı halklara da yumuşak davranıp onları kışkırtmamasını diliyorlardı. Oysa İskender farklı bir yol izlemeye karar verdi. Güvenliği ve huzuru yumuşak bir tavırla değil, cesaret ve azimle sağlamak istedi, çünkü yumuşak davrandığında çok genç olduğundan herkesin onu ezmek isteyeceğini biliyordu.

[11.3]Barbar krallıkların ayaklanmalarını onlara doğrudan doğruya saldırarak temelden bastırdı. Askerlerini İstros[20] Nehri'ne yönlendirdi ve orada yapılan şiddetli bir savaşta Triballerin kralı Syrmos'u yendi. Aynı zamanda Thebaililerin ayaklandığını, Atinalıların da onları desteklediklerini duyunca ordusunu Thermopylai geçidine doğru yönlendirdi. İllyrialılar ve Triballerle savaştığında ona çocuk, Thessalia seferine çıktığında delikanlı diyen Atina lideri Demosthenes'e de, "Artık bir erkek olduğumu Atina surları önüne geldiğimde anlarsın," mesajını gönderdi.

[11.4]Thebai'ye yaklaşınca onlara fikir değiştirme fırsatı tanıdı. Phoiniks ve Prothytes'i teslim etmeleri hâlinde şehirlerine dokunmayacağına söz verdi. Ancak bu isteğine karşılık Thebaililer Philotas ve Antipatros'un kendilerine teslim edilmesini istediler. Ayrıca tellal gönderip ordusundan isteyenlerin kendilerine katılmasını ve birlikte diğer Yunanlıları esaretten kurtarmalarını istediler. [11.5]Bunun üzerine İskender Thebaililer'e savaş ilan etti. Sayıca çok daha az olan Thebaililer büyük bir cesaretle güçlerinin üstünde savaştılar. Çok zorlu geçen savaşta Makedonlar Kadmeia'daki mevzilerinden ayrılıp Thebailileri arkadan kuşattılar ve altı

binden fazla asker öldürdükten sonra şehri ele geçirdiler. Diğer Yunanlılara ibret olsun diye yağmalayıp bölgeyi yerle bir ettiler. [11.6]Phokaia ve Plataies şehirleri Thebailileri suçladı. İskender din adamları, şair Pindaros'un torunları ve Makedonları konuk edenler dışında toplam otuz bin kişiyi köle olarak sattı.

[12.1]Şehrin yağmalanması esnasında Trakyalı birkaç asker Thebai'nin en asil ve kültürlü kadını Timokleia'nın evine girdi. Evini yağmaladıktan sonra başlarındaki asker şiddet kullanarak altın ve gümüşlerini nerede sakladığını öğrenmek istedi. [12.2]Kadın şehrin fethedildiği anda bütün değerli eşyalarını bahçesindeki kuyuya attığını söyledi ve adamı oraya yönlendirdi. Asker bakmak için eğilince arkasından kuyuya itti, sonra da üzerine taşlar atıp öldürdü. [12.3]Askerler kadını yakalayıp zincire vurdular ve İskender'in huzuruna çıkardılar. Dik duruşundan ve onurlu yürüyüşünden etkilenen İskender kadına kim olduğunu sordu. Kadın gözlerini ondan ayırmadan, "Diğer Yunanlıları esaretten kurtarmak için Philippos'a karşı savaşan ve Haironeia'da hayatını kaybeden komutan Theagenes'in kız kardeşiyim," cevabını verdi. Cesaretine ve doğruluğuna hayran kalan İskender onu ve çocuklarını serbest bıraktı.

[13.1]Atinalılar Thebaililerin bu kadar acımasızca cezalandırılmasına çok üzüldüler, hatta Eleusis gizemlerinin kutlandığı döneme denk geldiğinden, yas tutarak kutlamaları iptal ettiler. Ayrıca katliamdan kurtulup Atina'ya sığınanlara da sahip çıktılar. Bütün bunlar İskender'e karşı bir tepkiydi, [13.2]buna rağmen hırsını almış bir aslan gibi, belki de yaptığı inanılmaz kıyımdan pişman olduğundan onlara merhamet gösterdi. Atinalıları ayaklanmaları kışkırtmakla suçlamadı, tersine kendine bir şey olursa Yunanlıların birliğini onların korumasını istedi. Hayatı boyunca Thebaililere uyguladığı

şiddet nedeniyle kendini suçladı, bu yüzden benzer durumlarda başkalarına çok daha hoşgörülü davrandı. [13.3]İskender aşırı içkinin yol açtığı Kleitos ile ilgili kötü olayın ve Hindistan seferi sırasında Makedonların onu terk etmesinin Thebai'de uyguladığı zulme tanrı Dionysos'un duyduğu öfkeden kaynaklandığına inanıyordu.

[14.1]Yunanlılar Korinthos'ta buluşup Perslere karşı savaşmaya karar verdiğinde onların başına geçti. Dönemin ünlü siyaset adamları ve filozoflar onu bu yüzden tebrik etmeyi ihmal etmediklerinden Korinthos'ta yaşayan filozof Sinoplu Diogenes'in de aynı şekilde davranmasını bekledi. [14.2] Oysa filozof İskender'in orada olmasından hiç etkilenmedi, Kraneio'da istirahat etmeye devam etti. Bir gün İskender dayanamayıp Diogenes'i ziyaret etmeye karar verdi. Güneşin altında uzanmış olan Diogenes yaklaşan kalabalığı görünce bağdaş kurdu ve karşısında duran İskender'e baktı. İsteğini soran krala, "Güneşimi engelleme," cevabını verdi. [14.3]Filozofun kendinden emin ve kibirli davranışından son derece rahatsız olan, ancak aynı zamanda ona hayran kalan İskender uzaklaşırken, duruma gülen refakatçilerine, "İskender olmasaydım, Diogenes olmak isterdim," dedi.

[14.4]Ardından çıkacağı seferin sonunu öğrenmek için Delphoi Tapınağı'na gitti, ancak uğursuz günler dönemi olduğundan o sırada kehanet istemek doğru sayılmazdı. İskender Pythia'ya tapınağa girmesi ve kehanet istemesi için elçi gönderdi. Rahibe istediğini yapmayı reddedince kendi gitti ve kadını saçlarından tutup tapınağa sürükledi. Bu inadına şaşıran Pythia, "Hey çocuk! Sana karşı çıkmak imkânsız," diye bağırdı. Bunu duyan İskender onu hemen bıraktı. "Öğrenmek istediğimi öğrendim. Başka bir kehanete ihtiyacım yok," diyerek oradan ayrıldı.

[14.5]Perslere karşı büyük sefere çıkarken, tanrı savaşı kazanacağına dair birçok işaret daha gönderdi. Örneğin Lei-

bethra'da bulunan ve selvi ağacından yontulmuş Orpheus[21] heykeli terledi. Bunu gören herkes çok korktu, ancak Aristandros hayırlı bir işaret olduğunu söyleyerek onları yatıştırdı. Bu işaretin İskender'in bütün dünyaya yayılacak ününü ve kazanacağı parlak zaferleri yazacak olan ozanların çok terleyeceklerini gösterdiğini söyledi.

[15.1]Kimilerine göre ordusu otuz bin piyade ve dört bin süvariden, kimilerine göre ise en fazla otuz dört bin piyade ve beş bin süvariden ibaretti. Aristovoulos'a göre ordunun ihtiyaçlarını karşılamak için yanında bulundurduğu para yetmiş talanton kadardı. Douris'e göre ordusunu ancak otuz gün idare edebilecek kadar yiyecek almıştı. Onesikritos ise İskender'in sefere çıkmadan önce iki yüz talanton borcu olduğunu söyler.[22] [15.2]Bu kadar az maddi kaynağı olmasına karşın dostlarına yardım etmeden memleketinden ayrılmak istemedi. Kimilerine toprak, kimilerine birer köy bağışladı. Başkalarına da bir kasabanın ya da bir limanın gelirlerini bıraktı. Yani sefere çıkmadan önce neredeyse krallığın bütün gelirlerini dağıttı. Bunu gören komutanlarından Perdikkas, "Kralım, sana ne kaldı?" diye sordu. İskender, "Umut," cevabını verdi. "Öyleyse seninle bu sefere çıkacak olan bizler de umudunu paylaşacağız," dedi Perdikkas ve [15.3]İskender'in ona bağışladığı toprakları kabul etmedi. İskender'i seven ve ona inanan birçok komutan da aynı şekilde davrandı. Ancak kendilerine verilenlere ihtiyaçları olduğundan kabul edenleri de sevgi ve saygıyla karşıladı. Makedonya'nın büyük bir bölümünü dağıttıktan sonra coşkuyla Hellespontos[23] Boğazı'ndan geçip Asya topraklarına ayak bastı.

[15.4]Troia şehrine varınca tanrıça Athena'ya kurban kesti ve Troia Savaşı'nda hayatını kaybeden kahramanları için sponde[24] sundu. Daha sonra Akhilleus'un defnedildiği yerde dikili olan sütuna zeytinyağı sürdü ve töreye uygun ola-

rak elbiselerini çıkarıp arkadaşlarıyla koşu yarışı yaptı. Son olarak sütunu defne yaprağından örülmüş çelenkle süsledi ve "Hey Akhilleus! Ne mutlu sana. Hayattayken sadık bir dostun, öldükten sonra da ününü bütün dünyaya duyuran bir ozanın oldu!" diye haykırdı. [15.5]Bir gün şehirde dolaşırken ona yaklaşan biri, "Aleksandros'un[25] lirini görmek ister misin?" diye sordu. İskender "Onu pek merak etmiyorum. Akhilleus'un yiğit kahramanlar için beste yaptığı liri görmeyi tercih ederdim," cevabını verdi.

[16.1]Bu sırada Dareios'un komutanları büyük bir ordu toplayıp Granikos[26] Geçidi'ne yerleştirmişlerdi. İskender, Asya'nın kapılarıymış gibi bu yerin mutlaka ele geçirilmesi gerektiğine inanıyordu, ancak komutanları çayın derinliğinden ve karşıda yükselen sarp kayalıklardan endişe ediyorlardı. [16.2]Bahane olarak, geleneğe göre Makedon krallarının Daisios[27] ayında savaşmadıklarını ileri sürdüler. İskender bu ayı bir önceki ayın, yani Artemisios ayının ikincisi olarak saymalarını önerdi ve ilerlemelerini emretti. Bu sefer Parmenion vaktin geç olduğunu, ilerlememeleri gerektiğini tekrarladı. Bunun üzerine İskender, "Granikos'tan ürküp bu işten cayarsak Hellespontos'tan utanacağım," diyerek başta kendisi olmak üzere on üç süvari birliğiyle çayın hızla akan sularına daldı.

[16.3]Her taraftan yağan okların altında ilerleyen ve akıntıya kapılıp suda tökezleyen askerler, ne yaptığını bilen birini takip eden bir ordu değil, daha çok aklını kaçıran bir sürü görüntüsünü veriyordu. Kaygan taşları aşarak bütün zorluklara rağmen karşıya geçmeyi başardılar. Orada toparlanıp herhangi bir düzene girme fırsatı bulamadan kendilerini bekleyen düşman ordusuyla teke tek savaşmaya başladılar. [16.4]Persler korkunç çığlıklarla saldırıyor, atlarını Makedon süvarilerinin atlarına çarparak mızraklarını yakından fırlatıyordu. Göğüs göğüse çarpışırlarken kargıları

kırıldığında kılıçla devam ediyorlardı. İskender miğferinin üst kısmında at kuyruğundan yapılmış gösterişli sorguçla iki yanına iliştirilmiş muhteşem beyaz kanatlardan ve elindeki kalkandan diğer askerlerden kolaylıkla ayırt edilebiliyordu. Persler onu tanıyınca hemen topluca üzerine saldırdılar. Kargılardan biri zırhını delip geçtiyse de ağır yaralanmadı. O sırada Pers komutanlarından Roisakes ve Spitridates üzerine saldırdılar. Spitridates'ten sıyrılıp Roisakes'e kargısını fırlattı, ancak kargı zırha çarpıp parçalandı. [16.5] Hemen kılıcını çekti ve Roisakes'le çarpışmaya başladılar, ancak Spitridates atını yanaştırıp İskender'e saldırdı. Ayağa kalkan Spitridates kılıcını savurdu, İskender ise başını hızla geri çekerek kurtulmayı başardı. Bu hamle sorgucunu ve kanatlardan birini kopardı, başını geriye doğru çekerken saçlarından da bir tutam kesildi. Spitridates'in tekrar kılıcını savurmaya kalkıştığını fark eden Kara Kleitos[28] mızrağıyla öldürdü. Aynı anda İskender de Roisakes'i kılıcıyla öldürdü.

[16.6]Süvarilerin çarpışması devam ederken Makedonların piyade birlikleri çayı aşıp yoldaşlarının yardımına koştular. Persler daha fazla dayanamayıp geri çekilmek zorunda kaldı. Savaş alanını terk etmeyen sadece Pers ordusuna ücretli olarak katılan Yunanlılar oldu. Bunlar bir tepenin üzerine toplandılar ve hayatlarını bağışladığı takdirde teslim olacaklarını söylediler. [16.7]Düşmanla iş birliği yapmalarına çok kızan İskender hiç düşünmeden üzerlerine yürüdü. Bu sırada bindiği at da (Boukefalas değil, başka bir at) karnından vurulup öldü. Pek çok askeri de nasıl savaşacağını bilen umutsuz adamlar tarafından öldürüldü ya da yaralandı.

Granikos Savaşı'nda barbarlardan yirmi bin piyade ve iki bin beş yüz süvari hayatını kaybetti. Aristovoulos'a göre İskender'in ordusundan dokuzu piyade olmak üzere toplam otuz dört kişi öldü. [16.8]İskender, Lyssippos'tan hepsinin bronz heykellerini yapmasını istedi. Bu başarısını tüm Yu-

nanlılara, özellikle Atinalılara duyurmak için düşmanların üç yüz kalkanını ve ele geçirdiği diğer ganimetleri, üzerlerine "Philippos'un oğlu İskender'in ve Lakedaimonyalılar hariç tüm Yunanlıların Asya'da yaşayan barbarlara karşı zaferinden" cümlesini yazdırarak yolladı. Perslerden ele geçirdiği kupaları, erguvan renkli kumaşları ve buna benzer ganimetleri annesine gönderdi.

[17.1]Kazandığı bu zafer İskender'in durumunu çok güçlendirdi. Barbar hegemonyasının denize açılan en önemli tahkimat üssü sayılan Sardeis ve civardaki diğer şehirler ona boyun eğdi. Karşı çıkan Halikarnassos ve Miletos şehirlerini de zorla ele geçirdi. Artık bundan sonra ne yapacağına karar veremiyordu. [17.2]Bir taraftan o ana kadar eline geçirdiklerini riske atıp Dareios'un üzerine yürümeyi, diğer taraftan bütün sahil şehirlerini ele geçirdikten ve servet kazanıp biraz toparlandıktan sonra Perslere saldırmayı düşünüyordu. O sırada Lykia'da Ksanthos yakınlarında bulunan bir pınarın hiçbir neden yokken yatağından taştığı ve sularından tunç bir levhanın çıktığı söylenir. Üstünde antik yazılarla "Perslerin egemenliğine Yunanlılar tarafından son verilecek," cümlesi yazılıydı. [17.3]Bundan cesaret alan İskender derhâl Phenike ve Kilikia'ya kadar uzanan sahil bölgelerini ele geçirmeye koyuldu. Pamphilia'dan bu kadar çabuk geçmesine akıl erdiremeyen tarihçiler, olayları kaydederken doğaüstü hikâyelerle açıklamaya çalıştılar. İlahi bir güçle denizin İskender'in önünde geri çekildiği ya da okyanustan hızla gelip aşılmaz dik kayaların dibinde onun ilerlemesi için yol açtığı gibi. [17.4]Buna Menandros[29] bile bir komedyasında değinir:

"Bütün bunlar İskender'i hatırlatıyor bana!
Birini mi arıyorum? Hemen karşıma çıkıveriyor.
Denizi mi aşmalıyım? Hatırım için geçmesi kolay oluyor."

Ancak İskender mektuplarında buna benzer hiçbir şeyden bahsetmedi. Sadece Phaselis'ten ayrılırken Klimaks adını verdiği bir yol yaptırdığını ve o yoldan geçtiğini yazdı. [17.5] Bu yüzden şehirde uzun zaman kalmak zorunda olduğunu da ekledi.

İskender şehirde kaldığı dönemde sokaklarda gezinirken şehrin merkezinde Phaselisli olan Theodektes'in[30] bir heykelini gördü. Yiyip içtikten sonra, biraz da içkinin etkisi altında şarkı söyleyerek heykeli çelenklerle süsledi. Böylece Aristoteles sayesinde tanıyıp takdir ettiği, artık hayatta olmayan filozofa saygısını göstermiş oldu.

[18.1]Bundan sonra direnen Pisidialıları yenip Phrygia'yı ele geçirdi. Kral Midas'ın Gordion şehrini fethedince meşhur düğümle bağlı arabayı gördü. Barbarların inancına göre Gordion düğümünü çözen bütün dünyayı ele geçirecekti. [18.2]İskender düğümü çözmek istedi, ancak birbirine sarmalanmış sazların ne başı ne sonu görünüyordu. Çözemeyeceğini anlayınca kılıcını çekip bir vuruşta düğümü ortadan kesti, böylece bütün uçları ortaya çıktı. Aristoboulos ise bağı düğümlü tutan ve estor denilen ucunu çekerek çözdüğünü iddia eder.

[18.3]Daha sonra Paphlagonialıları ve Kappadokialıları yenip ilerlerken, kendine en büyük zorlukları çıkarması beklenen Dareios'un komutanlarından Memnon'un öldüğünü öğrendi. Bu olay ona daha büyük cesaret verdi. [18.4]Bu arada altı yüz bin askerden oluşan ordusuyla gurur duyan Dareios İskender'le karşılaşmak üzere başkenti Susa'dan ayrılıp güneye doğru ilerlemeye başlamıştı. Gördüğü bir rüyayı gereğinden fazla iyiye yoran kâhinler özgüvenini daha da artırmışlardı. Makedonya falanksı olarak bilinen ünlü piyade ordusunun savaş alanında bir alev çemberinin içinde kaldığını, İskender'in de kendi kral olmadan önce giydiği elbiseleri giymiş, ona hizmet ettiğini ve Belos Tapınağı'na giderken aniden

ortadan kaybolduğunu gören Dareios, ondan kurtulacağına inandı. [18.5]Oysa bu rüya aracılığıyla tanrı Makedonları şanlı bir geleceğin beklediğini, İskender'in tıpkı Dareios'un eskiden başardığı gibi Asya'yı fethedeceğini, ancak kısa bir süre sonra hayata veda edeceğini haber veriyordu.

[19.1]İskender'in uzun bir süre boyunca Kilikia'da kalmasını korkaklığına veren Dareios daha da cesaretlendi. Oysa İskender'in ilerlemeyişinin nedeni hastalanmasıydı. Kimilerine göre rahatsızlığı aşırı yorgunluktan, kimilerine göre ise Tarsos yakınlarındaki Kydnos Irmağı'nın donmuş sularında yıkanmasından kaynaklanıyordu. [19.2]Kralın günden güne kötüleştiğini gören doktorlar bir tedavi uygulamaktan çekiniyorlardı, çünkü işler ters giderse sorumlu tutulacaklarından ve cezalandırılacaklarından endişe ediyorlardı. İskender'i çok seven Akarnanialı Philippos bu duruma dayanamayıp ona yardım etmeye karar verdi. Yıllardan beri süren arkadaşlıklarına güvenerek, iyileşmesi ve tekrar savaş alanlarına dönmesi için, ne kadar acı olursa olsun vereceği ilaçları içmesinin kaçınılmaz olduğunu söyledi. [19.3]Bu arada ordugâhta bulunan Parmenion'dan İskender'e bir mektup geldi. Aldığı istihbarata göre Philippos, Dareios hesabına çalışıyordu. Kızıyla evlenmeyi kabul etmiş ve büyük bir servet karşılığında İskender'i öldürmekle görevlendirilmişti. Bu yüzden Parmenion ona hiç güvenmemesini, kendini sakınmasını tembih ediyordu. İskender mektubu okuduktan sonra hiç kimseye göstermeden yastığının altına sakladı. Philippos odasına elinde ilaçla girince mektubu sakladığı yerden çıkarıp uzattı ve aynı anda gözlerinin içine baka baka ilacı içti. [19.4]Sahne tragedyalara layıktı, biri mektubu okurken diğeri ilacı içiyordu. Odada bulunanların tümü donakalmıştı. Bir an iki dostun bakışları karşılaştı. İskender'in gözleri itimat ve sevgi doluydu, Philippos ise uğradığı iftira yüzünden hayret ve korkuyla ona bakıyordu. Bu gerginliğe dayana-

mayan Philippos yatağın dibine düşüp ağlamaya başladı ve ona güvenmeye devam etmesi için yalvardı. [19.5]İskender'e ilacın başlangıçta çok sert bir etkisi olacağını, ama bundan şüphelenmemesini, kısa sürede iyileşeceğini anlatmaya çalıştı. Öyle de oldu. İskender çok geçmeden halsiz düştü, sesi kesildi ve bilincini kaybetti. Ancak bir süre sonra iyileşmeye başladı ve Philippos'un bakımıyla çabucak ayağa kalktı. Bu süre boyunca endişe eden Makedonları toplayan Philippos, İskender'i karşılarına sapasağlam çıkardı ve artık hiçbir şeyden korkmamalarını söyledi.

[20.1]Dareios'un ordusuna Makedonya'dan sürgün edilen Amydas adlı biri sığınmıştı. İskender'in karakterini ve savaş taktiğini iyi bildiğinden Dareios'a onunla dar boğazlarda değil, açık ovalarda savaşmasını önerdi. Bu kadar kalabalık bir ordusu olduğuna göre hiç ilerlememesi, tersine askerlerini açık alana yayarak onu beklemesi için ısrar etti. [20.2]Ancak Dareios ordusuna çok güvendiğinden İskender'i ilk çatışmada yeneceğine inandığını, açık alanda da Makedonları kıstıramayıp İskender'i elinden kaçıracağından endişe ettiğini açıkladı. Bunun üzerine Amydas, "Bundan hiç endişe etme kralım, benim bildiğim İskender savaştan kaçan biri değildir," dedi, "eminim şu anda sana doğru gelmek üzere yola koyulmuştur." İkna olmayan Dareios, ordusunu dar geçitli yollardan Kilikia'ya sevk ederken, İskender ona saldırmak üzere Suriye'ye doğru ilerliyordu.

[20.3]O gece karşılaşamadılar ve her ikisi de karargâhlarına geri döndüler. İskender düşmanlarını boğazda yakalamak üzere daha hızlı hareket etmeye karar verdi, oysa Dareios bir an önce ordusunu boğazdan geçirip açık alana çıkarmak için telaşlanıyordu, çünkü bu dar patikaların bir yanında deniz bir yanında dağlar vardı, aradan da Pinaros Nehri[31] akmaktaydı. Bu durumda süvariler çok zor hareket ediyordu. Tersine sayıca az olan Makedonlar için engebeli

dar yerler idealdi. [20.4]İskender savaşmak için şans eseri çok müsait bir yer seçti, ancak zaferi cesareti ve uyguladığı savaş teknikleri sayesinde kazandı. Barbar ordusunun sayıca üstün olduğunu bildiğinden onlara ordusunu kuşatma fırsatı tanımadan saldırıya geçti ve sağ kanadının başına geçerek Perslerin sol kanadına daldı. Onu karşılarında gören Persler ne yapacaklarını şaşırdılar ve kısa bir çarpışmadan sonra kaçmaya başladılar. [20.5]Lesvoslu tarihçi Khares'e göre İskender Dareios ile teke tek çarpışmış ve kalçasından yaralanmış, ancak İskender Antipatros'a yazdığı mektupta kimin yaptığından bahsetmeden, sadece kalçasından hafif yaralandığını belirtmişti.

İskender yüz on bin düşman askerini öldürüp büyük bir zafer kazandıysa da Dareios'u ele geçirmeyi başaramadı, çünkü kral durumu erkenden sezerek dört ya da beş stadion[32] öteye kaçtı. Buna rağmen İskender Dareios'un arabasını ve yayını ele geçirdi. [20.6]Perslerin karargâhına girdiğinde Makedonları savaş ganimetlerini paylaşırken buldu. Persler ağır donanımlarını Damaskos'ta bırakmışlardı, buna rağmen savaş alanında bıraktıkları da çok kıymetli şeylerdi. Askerler içi inanılmaz derecede değerli eşyalar ve mücevherlerle donatılıp süslenmiş Dareios'un çadırını İskender'e bırakmışlardı. [20.7]Savaştan yorgun düşen İskender kralın muhteşem küvetine doğru yöneldi ve "Dareios'un küvetinde yıkanıp teri ve kanı üstümüzden atalım," dedi. Bunu duyan yoldaşlarından biri, "İskender'in küvetinde demen daha doğru olurdu, mağlup düşenlerin eşyaları daima galip gelenlerin ismini taşır," diye düzeltti. [20.8]Altın leğenler, ibrikler ve taslar, değerli taşlarla süslü eşyalar, her yanı saran güzel kokular karşısında İskender şaşırdı. Yüksek tavanlı çadır işlemeli sedirler, oymalı masa ve sandalyeler, değerli kumaşlardan perdelerle döşenmişti. Arkadaşlarına dönüp, "Demek krallar böyle yaşarmış," demekten kendini alamadı.

[21.1]İskender sofraya oturmak üzereyken esirler arasında Dareios'un annesinin, karısının ve iki kızının bulunduğunu öğrendi. Kadınlar kraliyet arabasını ve kılıcını görünce Dareios'un öldürüldüğünü sanmışlar, ağlayıp dövünmeye başlamışlardı. Bir süre suskun kalan İskender, çocukluk arkadaşı ve en iyi komutanlarından biri olan Leonnatos'u kadınların yanına gönderdi. [21.2]Onlara Dareios'un ölmediğini, kendisinden de korkmamalarını söylemesini istedi. Ayrıca onunla sadece imparatorluğunu ele geçirmek için savaştığını, Dareios'un yanındayken sahip oldukları her şeye sahip olmaya devam edeceklerini de ekledi. Kadınlar duyduklarından, özellikle de İskender'in merhametli davranışından çok memnun kaldılar. Daha sonra İskender ölülerini kendi törelerine göre defnetmeleri için ganimetlerden kumaş ya da değerli eşya olsun, ihtiyaç duydukları herhangi bir şeyi alabileceklerini bildirerek düşman ölülerine saygısını gösterdi.

[21.3]Dareios'un karısı kraliçelerin en güzeliydi. Kralın kendisi de uzun boylu ve yakışıklı olduğundan anne-babalarına benzeyen kızları son derece güzel ve alımlıydılar. İskender onlara hiçbir zaman utanç duyulacak isteklerle yanaşmadı, kimseyi de yanaştırmadı. Kadınlar uşakları, köleleri ile eskiden yaşadıkları gibi rahatlık içinde yaşamaya devam ettiler. Gerçek bir kralın gücünü savaş alanlarında göstermesi gerektiğine, isteklerine de hâkim olmasının bir asalet göstergesi olduğuna inanıyordu. [21.4]Bu yüzden evlenene kadar Barsine dışında başka bir kadınla beraber olmadı. Pers ordusunun en seçkin komutanlarından biri olan Rodoslu Memnon ölünce, güzeller güzeli karısı Damaskos'ta esir düşmüştü. Babası Artabazos bir Pers prensesinin oğluydu, kızı Barsine ise güzelliğinin yanı sıra Yunan kültürü almış zeki ve hoşsohbet bir kadındı. Bu yüzden Parmenion onu İskender'e tanıştırmış ve beraber olmalarını sağlamıştı.

[21.5]İskender arkadaşlarıyla şakalaşırken uzun boylu, güzel Pers kadınları için, "Bu kadınlar erkeklerin gözlerine ezi-

yet etmek için yaratılmışlar," derdi. Ancak güzellikleri karşısında kişiliğinin asaletini sergiler gibi onlara saygı duydu ve güzel bir heykele duyulan hayranlıkla bakmakla yetindi.

[22.1]Bir gün donanma komutanlarından Philoksenos İskender'e bir mektup yazdı ve Tarantoslu Theodoros adlı birinin çok yakışıklı iki genç erkek sattığını, almak isteyip istemediğini sordu. Buna çok sinirlenen İskender, mektubu arkadaşlarına okutup, "Philoksenos bu kadar ahlaksızca bir şeyi bana nasıl teklif eder?" deyip hemen ona sert bir cevap yazdı ve Theodoros'u hemen yanından uzaklaştırmasını emretti. [22.2]Agnos'u da Korinthoslu Krobylos'u satın almak istediği için azarladı. Bu sırada Parmenion'un komutasındaki Damon ve Timotheos adlı iki askerin düşman ordusuna ücretli asker olarak katılanların eşlerine tecavüz ettiklerini öğrenince hemen Parmenion'a bir mektup gönderdi ve ona, "Eğer bu iddialar doğruysa, suçlular cezaların en ağırıyla, yani ölümle cezalandırılsın," emrini verdi. [22.3]Ayrıca mektubunda, "Çünkü benim hakkımda da hiç kimse bu konuda kötü bir şey söyleyemez, doğrusu ne Dareios'un karısını görmek, ne de güzelliğini methedenleri dinlemek istedim," diye ekledi. İskender ölümlü olduğunu uyumak ve sevişmek ihtiyacından anladığını söylüyor, ikisinin de tabiatın aynı zayıf noktasından kaynaklandığına inanıyordu.

[22.4]İskender yeme ve içme konusunda da çok ölçülüydü. Bunu annesi gibi sevdiği ve sonunda Karia kraliçesi yapıp şereflendirdiği Ada'ya söylediklerinden anlamak mümkündür. İskender'i oğlu gibi seven kadın, lezzetli yemekler ve tatlılar hazırlatıp yolluyordu. Bununla yetinmeyen Ada yetenekli aşçılarını ve fırıncılarını ona hizmet etmeleri için bulunduğu her yere gönderiyordu. [22.5]Bunun üzerine İskender Ada'ya bir mektup yazdı. "Bütün bu gönderdiklerine ihtiyacım yok, çünkü aşçılarımı ve yemem gereken şeyleri zamanında öğretmenim Leonidas belirlemişti. Yani sabah kahvaltısı

için gün doğmadan önce uzun bir yürüyüş, akşam yemeği için de hafif bir kahvaltı." Mektubun başka bir bölümünde Leonidas'tan bahsederken, "Bu adam annemin bana gereksiz bir şeyler vermiş olabileceğinden endişe ettiğinde elbiselerimin bulunduğu dolapları, hatta şiltemi bile arardı," sözleriyle öğretmeninden aldığı disiplini anlatmak istedi.

[23.1]İskender'in şaraba alışkanlığı sanıldığından daha azdı. Sadece sohbet ederken içki içerdi, kupasını şarapla doldurduğunda bile içmekten çok elinde tutup uzun uzun konuşmayı severdi. Ancak bunu boş zamanlarında yapardı, çünkü sefer hazırlığındayken ne şarap, ne uyku, ne kadın, ne de başka herhangi bir şey düşünürdü. [23.2]Bunun başlıca kanıtı kısa ömründe kaydettiği inanılmaz başarılardır. Dinlendiği günlerde sabah çok erken uyanır ve tanrılara kurban sunardı, hafif bir kahvaltıdan sonra ava çıkar, yazı işleriyle uğraşır, sefer hazırlıklarıyla ilgilenir, askerler arasındaki anlaşmazlıkları çözer, sonra da okuyup yatardı. Yola çıktığında ve acelesi olmadığında yürürken ok atar, hareket hâlinde bir arabaya sıçrayıp, inip binerek idman yapardı. [23.3]Tuttuğu günlükten öğrendiğimize göre sık sık tilki ve kuş avına çıkar, çadırına dönüp banyo yaptıktan sonra aşçılarla fırıncıları teftiş ederdi. Yemek saatinde her şeyin mükemmel olmasına, yemeklerin kendi dâhil herkese eşit şekilde paylaştırılmasına dikkat ederdi. Daha önce de belirtildiği gibi şarabı ancak sohbet esnasında ve kupayı elinde uzun uzun tutarak içerdi. [23.4]Herkes İskender'i krallar arasında en hoşsohbet, en cana yakın kral olarak tasvir ederdi. Ancak savaştaki başarılarını anlatırken çok övündüğü için sıkıcı olurdu. Ayrıca dalkavuklara tahammül edip abartılarıyla böbürlendiğinden ciddi insanların canını sıkardı, çünkü onu övmek istedikleri hâlde dalkavuklarla yarışamadıklarından kralın gözünde sönük kalırlardı. Birinci tutumu iğrenç, övmemeyi ise tehlikeli bulduklarından zor durumda kalırlardı.

[23.5]Şarap içtikten sonra banyo yapıp yatmaya giderdi. Bütün bir gün yattığı da olurdu. Yemek konusunda ölçülüydü, sunulan nadide deniz ürünlerini ya da balıkları kendi yemez, arkadaşlarıyla paylaşırdı, çoğu kez de aç kalırdı. [23.6] Ancak sofrasının mükemmel olmasına daima dikkat ederdi. Başarıları arttıkça sofra masrafları da artmaya başladı, fakat on bin drakhme sınır olarak belirlenmişti ve zafer dönüşü kutlamalarında bile bu sınır hiçbir zaman aşılmadı.

[24.1]İskender İssos Savaşı'ndan sonra Perslerin geride bıraktığı silahlara ve tüm varlıklarına el koymak üzere askerlerini Damaskos'a gönderdi. Bundan en çok faydalanan Thessalialı süvariler oldu, çünkü savaş alanında en çok yararlılık gösterenler arasında olduklarından en önde onlar gittiler. Yine de askerlerinin hepsi değerli ganimetler elde etti. [24.2] Böylece Makedonlar altın ve gümüşün tadını aldılar ve Perslerin yaşadıkları muhteşem hayatı tanıdılar. Av kokusunu alıp iz süren köpekler gibi hazinelerin peşine düştüler.

Ancak İskender içerilere doğru daha fazla ilerlemeden sahil bölgelerini emniyete almak istedi. Savaşmasına gerek kalmadan Kıbrıs ve Foinike kralları krallıklarını ona teslim ettiler. [24.3]Geride kalan Tyros'u ise karada mevziler kazıp mancınıklar yerleştirerek, denizden de iki yüz gemiyle yedi ay boyunca kuşattı. Bu arada rüyasında Herakles'in Tyros surlarının gerisinden içeri girmesi için kendisine işaret ettiğini gördü. Aynı zamanda birçok Tyroslu da rüyalarında tanrı Apollon'un şehirde olup bitenden rahatsızlık duyduğunu, bu gidişle Makedonların tarafına geçeceğini söylediğini işittiler. [24.4]Tıpkı bir kaçağı yakalar gibi tanrının kocaman heykelini kalın iplerle bağlayıp yere çaktılar ve üstüne "İskender'in dostu" yazısını astılar. Daha sonra İskender yine bir rüya gördü. [24.5]Bu sefer onunla oynamak isteyen bir Satyr[33] bir yaklaşıp bir uzaklaşıyordu. Bir süre kovaladıktan sonra onu yakalamayı başardı. Kâhinler kelimeyi ikiye bölüp rüyayı

iyiye yordular. "Sa-Tyros'u yakaladığına göre Tyros senin olacak,"[34] dediler.

[24.6]Kuşatma sürerken Antilibanos Dağları'nda yaşayan Arapların da üzerine yürüdü, fakat öğretmeni Lysimakhos yüzünden hayatı tehlikeye girdi. Lysimakhos onunla beraber savaşa katılmak istedi, İskender'in itirazları üzerine de "Phoiniks'ten[35] ne daha yaşlı, ne de daha güçsüzüm," diyerek sefere katılmak için ısrar etti. [24.7]Dağlık bölgeye yaklaştıklarında atlarından inip yürümek zorunda kaldılar, ancak Lysimakhos hemen yoruldu ve geride kalmaya başladı. Onu yalnız bırakmak istemeyen İskender, askerleri hızlı adımlarla ilerlerken öğretmenine kuvvet vermek ve gerektiğinde yardım etmek için ordusundan koptu. Karanlıkla beraber inanılmaz bir soğuk bastı. [24.8]Orada gecelemek zorunda kaldılar, ancak donmak üzereydiler. İskender uzaktan düşmanların yaktığı ateşleri gördü. Cesareti ve çevikliği sayesinde onların toplu olarak bulundukları bölgeye daldı ve kılıcıyla ateşin yanında bulunanlardan ikisini vurup yanan odunları kaptı. Geri dönünce hemen birçok yerde ateş yaktı. Neye uğradığını şaşıran Araplar, çok kalabalık olduklarını sanıp korktular ve geri çekildiler. Böylece geceyi tehlikelerden uzak geçirdiler. Bu olayı bize Khares aktardı.

[25.1]İskender çarpışmalardan yorgun düşen askerlerinin büyük bir bölümünü dinlendirdi, bir kısmını da surların dibine dizip düşmanın dinlenmesine fırsat vermedi. Bu arada kâhin Aristandros tanrılara kurban sunduğu sırada gördüğü işaretlerden şehrin bu ayın sonunda ele geçirileceğini sezdi. [25.2]Bunu herkese duyurunca alay konusu oldu, çünkü o gün ayın otuzuydu. Onunla gülenlere sinirlenen İskender, "Öyleyse bugünü ayın otuzu değil, yirmi sekizi sayın," diye emretti ve hücum emri verip surlara ilk başta düşündüğünden çok daha büyük bir şiddetle saldırdı. Dinlenmekte olan askerler de saldırıya katılınca Tyroslular teslim olmak zorunda kaldılar.

[25.3]Daha sonra Suriye'nin en büyük şehri Gaza kuşatılırken, uçan bir kuşun taşıdığı bir kil topu İskender'in omzuna düştü. [25.4]Mancınıklara konan kuşun kanatları kalın halatlara dolandı, bu da kâhin Aristandros tarafından iyiye yoruldu. İskender'in yaralanacağını, ancak şehri fethedeceğini söyledi, hakikaten omzundan yaralanmasına karşın Gaza'yı ele geçirdi. Ele geçirdiği ganimetlerin büyük bir kısmını Olympias'a, Kleopatra'ya ve yakın arkadaşlarına gönderdi. Öğretmeni Leonidas'a da küçüklüğünde ona söylediği bir sözü hatırlatmak amacıyla beş yüz talanton değerinde tütsü ve yüz talanton değerinde sarı sakız gönderdi.

[25.5]Yıllar önce İskender öğretmeniyle birlikte tanrılara kurban sunarken tütsüleri iki eliyle avuçlayıp ateşe atmaya hazırlanıyordu. O zaman öğretmeni onu azarlamıştı: "Bunlar çok değerlidir İskender. Üretildiği memleketler senin olmadığı sürece ölçülü kullanman gerek," demişti. İskender, Leonidas'a bu sözlerini hatırlatan bir de mektup yazdı: "Sana bolca tütsü ve sarı sakız gönderiyorum. Umarım bundan sonra tanrılara cimrilik yapmazsın."

[26.1]Dareios'un hazinesinde değerli taşlarla süslü, çok güzel altın bir sandık bulundu ve hemen İskender'e teslim edildi. İskender bütün arkadaşlarına bu küçük şaheserin içine konacak en değerli şeyin ne olabileceğini sordu. Herkes bir şeyler teklif etti, ancak İskender tatmin olmadı. [26.2]Başucunda gözü gibi sakladığı İlyada kitabını çıkarıp sandığa koydu. Güvenilir kaynakların tümü bu olayı aynen aktarır. Aynı kaynaklara göre Homeros, İskender için çok değerli bir silah arkadaşı, bir kılavuz da olmuştu.

İskenderiyeliler Herakleides'ten[36] öğrendikleri bir hikâyeyi şöyle aktarırlar: İskender Mısır'ı ele geçirince orada ismini taşıyan bir Yunan şehri kurmak istemiş. Emsali görülmemiş büyüklükte bir şehir için mimarlar ve mühendislerle birlikte uygun arazi aramaktayken bir rüya görmüş.

[26.3]Yanına yaklaşan ak saçlı bir bilge ona Odysseia'dan bir mısra okumuş:

"Çok dalgalı denizin içinde bir ada vardır,
Mısır'a yakın, Pharos derler adına,"[37]

Uyanır uyanmaz hemen Pharos'a gitmiş. O dönemde Pharos, Kanobiko Ağzı'nın biraz ötesinde bulunan bir adaydı, ancak günümüzde toprak yığılmasıyla karaya bağlandı. [26.4]İskender yeri çok beğenmiş ve "Homeros'un takdir ettiğim çok yanı var, ama şimdi mimarlık sanatını da bildiğini gördüm," demiş. Hemen şehrin planını çizdirmiş, ancak sınırlarını belirlemek için beyaz toprak bulunmadığından un kullanılmış. [26.5]Koyu renkli toprak üzerine önce bir çember, sonra da içine birbiriyle kesişen aynı uzunlukta çizgiler çizilmiş. İskender keyifle hazırlıkları izlerken birden ırmakta ve gölde yaşamakta olan değişik türden bir sürü kuş belirlenen yerin üstünde uçuşmaya, sonra da sınırların çizildiği unu yiyip yutmaya başlamış. Arkalarında bir zerre bile un bırakmayınca İskender bunun kötü bir alamet olduğuna inanmış, [26.6]ancak kâhinler korkmamasını, kuracağı şehrin çok bereketli olacağını ve her milletten insanı toplayıp doyuracağını söylemişler.

İskender mimarlara şehri istediği gibi kurmalarını emretti, sonra da Ammon Tapınağı'na[40] gitmek üzere yola koyuldu. İki büyük tehlike içeren zor bir yolculuk olacaktı bu. Biri çölün ortasından geçmek zorunda oldukları için susuzluk sorunu, diğeri güneyden gelen çöl fırtınasıydı. Eskiden Kambyses'in[38] başına büyük bir felaket gelmişti. Aniden kopan çöl fırtınasından oluşan dağ gibi kum tepeleri ordusunun konakladığı bölgeyi kaplamış, elli bin askerinin diri diri gömülmesine neden olmuştu. [26.7]Olayı bilen askerler İskender'i bu fikrinden caydırmaya çalıştılar, ancak bunun imkânsız olduğunu herkes biliyordu. Başladığı bir şeyi ya-

rıda bırakmaz, aklına koyduğu bir hedeften katiyen vazgeçmezdi. Kader bile bu inadına ve azmine karşı koyamazdı. Yalnız düşmanlar değil, zaman, hatta mekân bile istekleri karşısında gerilemek zorunda kalırdı.

[27.1]Yolculuk sırasında tanrıdan İskender'e büyük yardımlar geldi. Zeus'un gönderdiği sağanak yağış susuzluk sorununu çözdü, kumun ayakları kavuran sıcaklığını azalttı, ayrıca havanın daha temiz olmasını sağlayarak nefes almalarını kolaylaştırdı. [27.2]Bu arada çölün devamlı değişen ortamında yolunu şaşıran yürüyüş koluna aniden önlerinde beliren kargalar yol gösterdi. Önden uçan kuşlar, askerlerin takip etmediğini gördüklerinde durup beklediler, sonra da doğru istikamette uçmaya devam ettiler. [27.3]Kallisthenes'in[39] anlattıklarına göre kuşlar aynı zamanda gece boyunca geride kalıp kaybolan askerlere seslenerek ilerleyen orduya katılmalarını sağladılar.

Sonunda çölü aştılar ve Ammon Tapınağı'nın bulunduğu vahaya vardılar. Kâhin, "Hey Zeus'un oğlu! Seni babanın şanına selamlarım!" deyince İskender babasını öldürenlerin yakalanıp yakalanmadığını sordu. [27.4]Bunun üzerine kâhin, "Senin baban ölümsüzdür," dedi. İskender soruyu değiştirip ısrar etti ve "Peki, Philippos'un katilleri bulundu mu?" diye sordu, sonra da bütün insanlara hükmetmeyi başarıp başaramayacağını öğrenmek istedi. Kâhin hem Philippos'un katillerini cezalandıracağını, hem de bütün dünyaya hâkim olacağını söyledi. Buna çok sevinen İskender tapınağa değerli bağışlarda bulundu, rahiplere de yüklüce bir para bıraktı.

[27.5]Tarihçilerin çoğu Ammon Tapınağı'nda olanları bu şekilde aktarır. İskender de annesine yazdığı bir mektupta ona verilen olumlu kehanetlerden bahsetti ve bir araya geldiklerinde her şeyi ayrıntılı olarak anlatacağına söz verdi. Ancak kimileri kâhinin Yunanca konuşmaya çalışıp onu

selamlamak istediğinde "O, paidion" yerine telaffuz hatasından "O, paidios"[41] demesi üzerine söylediklerinin yanlış anlaşıldığına inanırlar.

[27.6]Mısır'da kaldığı sırada filozof Psammos'u dinlediği ve ondan çok etkilendiği söylenir. Psammos, "Bütün insanları yöneten tanrıdır, çünkü insanlarda var olan iktidar ve yönetme gücünün kaynağı tanrısaldır," derdi. Ayrıca kendi de buna benzer fikirler üretir, "Bütün insanların ortak babası tanrıdır, ancak o en iyilerini kendi çocuğu olarak tanır," diye düşünürdü.

[28.1]İskender barbarlar karşısında gururlu davranır, daima tanrıların soyundan geldiğini vurgulardı, oysa Yunanlıların karşısında daha ölçülü ve mütevazıydı. Yalnız Samos Adası konusunda Atinalılara yazdığı mektupta ölçüyü kaçırdığı görülür. Mektupta, "Bana kalsaydı bu özgür ve şanlı yeri size bırakmazdım. Ama ne yazık ki o dönemde (Philippos'u kastederek) babam ve adanın sahibi sayılan adamdan aldığınıza göre sizindir," diye onlara meydan okumuştu. Ama çok daha alçakgönüllü konuştuğu da oldu. [28.2]Örneğin bir çatışma sırasında okla vurulunca canının çok yandığını İlyada'dan bir dize okuyarak şu şekilde ifade etmişti: "Dostlarım, aktığını gördüğünüz bu sıvı kandır,

'ikhor[42] kutsal tanrıların damarlarında dolaşır'."[43]

Bir gün şiddetli bir gök gürlemesi olmuş. Bunu duyan dalkavuk filozoflardan Anaksarkhos, "Hey Zeus'un oğlu, sen miydin böyle kükreyen?" diye sormuş. İskender de gülerek, "Ben dostlarımı korkutmak istemem, bu yüzden onlara satrapların başını değil balık sunuyorum." demiş. Bunu söylemesinin nedeni Anaksarkhos'a yaptığı densizliği hatırlatmaktı. [28.3]Bir gün İskender'in Hephaistion'a gönderdiği küçük balıklarla dolu bir sepeti görünce alay etmiş, kralların

da zevk ve eğlence konusunda diğer insanlardan farklı olmadıklarına, basit şeylerle de mutlu olduklarına dair küçümseyici sözler söylemişti.

Aslında İskender "tanrının oğlu" olarak adlandırılmaktan pek hoşlanmazdı, muhtemelen bunu hükmetmek istediği insanları etkilemek amacıyla kullanırdı.

[29.1]İskender Mısır'dan Foinike'ye döndüğünde tanrılara kurbanlar sundu, törenler ve tragedya yarışmaları düzenledi. Yarışmaların başarısı yalnız muhteşem hazırlıklarıyla değil, büyük bir rekabete neden olmasıyla da bağlantılıydı. Çünkü Kıbrıs kralları kendi aralarında girdikleri bir üstünlük yarışmasında khoregia[44] konusunda çok cömert davranmışlardı. Özellikle Salamisli Nikokreon ile Soloili Pasikrates arasındaki rekabet çok konuşuldu, çünkü bu ikisi en tanınmış iki aktörün masraflarını karşılamak üzere seçilmişlerdi. [29.2]Pasikrates Athenodoros'u, Nikokreon ise İskender'in de çok tuttuğu Thessalos'u üstlenmişti. İskender taraf tuttuğu sanılmasın diye beğenisini sonuçlar çıkana kadar belli etmedi. Sadece Athenodoros'un kazandığı ilan edilince jüri üyelerine, "Kararlara sonsuz saygım vardır, ancak Thessalos'un kaybettiğini görmektense krallığımın bir bölümünden vazgeçmeye razıydım," dediği söylenir. [29.3]Bu arada Athenodoros'a da merhametli davrandı, çünkü Atinalılar tarafından Dionysos şenliklerine katılmadığı için para cezasına çarptırılınca aktör İskender'den kendini masum gösteren bir mektup yazmasını istedi. İskender bunu yapmadı tabii, fakat cezayı kendi ödedi. Bir gün başarılı aktörlerden Skarpheialı Lykon, İskender'in huzurunda oynadığı bir komedyadaki repliğine kendiliğinden on talantona ihtiyaçları olduğunu eklemişti. Buna çok gülen İskender eserin bitiminde istenilen parayı hemen vermişti.

[29.4]Dareios geri çekilmek zorunda kaldıktan sonra İskender'e bir mektup gönderdi ve aldığı esirleri geri verir, dostu

ve müttefiki olmayı kabul ederse ona on bin talanton, Euphrates[45] Nehri'ne kadar olan tüm bölgeyi ve kızını eş olarak vereceğini yazdı. Mektubu dostlarına okuyan İskender fikirlerini öğrenmek istedi. Yazılanları duyan Parmenion, "İskender olsaydım bu teklifi kabul ederdim," dedi. Bunun üzerine İskender, "Ben de Parmenion olsaydım kabul ederdim," diye cevap verdi. Sonra da Dareios'a bir mektup yazıp teslim olursa ona insanlığın gerektirdiği tüm saygıyı göstereceğini, aksi takdirde üzerine yürüyeceğini iletti.

[30.1]Kısa bir süre sonra Dareios'un karısı doğum yaparken ölünce verdiği bu sert cevap yüzünden pişman oldu. Güzel Stateira'nın ölümüne gerçekten çok üzülen İskender hiçbir masraftan çekinmeden onu kraliçelere layık bir törenle Pers âdetlerine göre defnetti. Bu arada esirler arasında bulunan harem ağalarından Teireos adlı biri kaçmayı başardı ve günlerce at koşturup Dareios'a kötü haberleri vermeyi başardı. [30.2]Dareios dövünmeye başladı ve "Nedir bu Perslerin kötü kaderi? Kralın kız kardeşi ve eşi olan kraliçenin esir düşmesi yetmezmiş gibi, öldükten sonra kraliçelere yaraşır şekilde defnedilemedi," diye haykırdı. Bunun üzerine harem ağası, "Kraliçemize gösterilen saygıdan ve yapılan görkemli uğurlama merasiminden hiç endişe etme kralım. [30.3]Çünkü hem yaşadığı sürece kraliçemiz Stateira'ya, hem annene ve kızlarına esir gibi davranılmadı. Hiçbir şeyden mahrum edilmediler, senin yanında gördükleri saygının aynısı gösterildi. Sadece senin ışığını görmekten acizdiler, ama bunu da ulu Oromasdes[46] bağışlayacaktır. Ayrıca kraliçemiz ölünce yalnız ona layık bir şekilde defnedilmedi, düşmanın gözyaşlarıyla da onurlandırılıp uğurlandı. Kralım, İskender savaşta ne kadar korkunç ve gaddarsa, barış zamanında bir o kadar iyi kalpli ve naziktir," dedi.

[30.4]Bunları duyan Dareios şaşkına döndü. Bu sefer çocukça kuşkulara düştü ve harem ağasını kolundan tutup çadıra

çekti. "Perslerin kaderinde olduğu gibi sen de Makedonların tarafına geçmediysen, hâlâ beni, Dareios'u kralın olarak tanıyorsan, Mithras'ın ulvi nuruna ve kralın gücüne saygı duyuyorsan doğruyu söyle. Acaba Stateira gözyaşı döktüğüm felaketten daha kötülerine mi uğradı? Zalim ve vahşi bir düşmanın ellerinde nelere maruz kaldı? Çünkü genç bir erkek düşmanının karısına ne şekilde bağlanır ki anlattığın saygıyı göstersin?" diyerek [30.5]Teireos'un ayaklarına kapandı. Ne İskender için kötü şeyler duymak istediğini, ne de kardeşi ve eşi olan kraliçenin anısına leke sürülmesine dayanabileceğini ağlayarak ekledi.

[30.6]Harem ağası ona insan yaradılışının çok üstünde biri tarafından yenilgiye uğratıldığını, bu yüzden kendini küçümsememesini, ancak İskender'e hayran olması gerektiğini, çünkü Pers kadınlarına olan davranışında kendine hâkimiyetinin savaşta Pers erkekleri önünde gösterdiği kahramanlıktan çok daha üstün olduğunu söyledi. [30.7]Harem ağası yeminler ederek İskender'in erdemlerini sıralarken Dareios çadırdan çıkıp ellerini göğe kaldırdı ve herkesin önünde şöyle seslendi: "Hey halkımın ve ülkemin tanrıları! Bana Perslerin kaderini başkalarının eline bırakmamam için yardım edin. İskender'i yenip ülkemi atalarımızdan kalan zenginliğe tekrar kavuşturayım. Sevdiğim insanlara gösterdiği saygının karşılığını ben de ona verebileyim. Ancak kader Pers İmparatorluğu'nun elden gitmesini öngördüyse, umarım Kyros'un[47] tahtına İskender'den başkası oturmaz." Birçok tarihçi olayları bu şekilde aktarır.

[31.1]İskender Euphrates'in gerisindeki bölgeyi ele geçirdikten sonra güneye doğru bir milyon askerle ilerleyen Dareios'un üzerine yürüdü. Bu sırada askerleri eğlenmek için kendi aralarında bir oyun düzenlediler. İkiye ayrılıp bir grubun liderine İskender, diğerine de Dareios adını verdiler. [31.2]İlk başta birbirlerine topraktan yaptıkları topları atan

askerler kısa sürede gerçekten dövüşmeye başladılar. Bunu duyan İskender iki liderin teke tek dövüşmesini emretti, hatta "İskender"in silahlarını kendi, "Dareios"un silahlarını da Philotas verdi. Bunu bir alamet olarak algıladığından büyük bir dikkatle çarpışmayı izlemeye başladı. Eratosthenes'in anlattığına göre İskender adını taşıyan asker çok sert bir çatışmadan sonra galip geldi. Buna çok sevinen kral ona ödül olarak on iki köy ve Pers elbiseleri giymesi için izin verdi.

[31.3]Dareios ile yaptığı büyük savaş birçok tarihçinin dediği gibi Arbela'da değil, Gaugamela'da gerçekleşti. Şehrin adı orada konuşulan dilde "Devenin Evi" anlamına geliyordu, çünkü eski Pers krallarından biri düşmanlarından bir yarış devesinin üzerinde kaçmış ve burada konaklamıştı. Oradan ayrıldığında da devesinin bakımı için yerlilere büyük bir servet bağışlamıştı.

[31.4]Makedon ve Pers orduları Boedromion ayında, Atina gizemlerinin başladığı dönemde ve ay tutulmasından on bir gün sonra karşı karşıya geldiler.[48] Dareios gece olunca ordusunu savaş düzenine soktu ve meşalelerin ışığında birliklerini teftiş etti, İskender ise askerleri uyurken kâhin Aristandros ile çadırının önünde gizli dualar edip Phobos'a[49] kurban sundu.

[31.5]Aralarında Parmenion'un da bulunduğu dostları Niphate ve Gordyaia dağlarının arasındaki ovada konaklayan düşman ordusunun ne kadar kalabalık olduğunu görünce telaşa düştüler. Bütün ova yakılan ateşlerle aydınlanmış, deniz dalgalarını andıran bir uğultu etrafı sarmıştı. [31.6]Dostları İskender'e yaklaştılar ve gece saldırmanın daha doğru olacağını söylediler, çünkü karanlıkta düşmandan ne kadar az bir güce sahip oldukları belli olmayacaktı. [31.7]Bunun üzerine İskender, "Zaferi çalmaktan hoşlanmam," meşhur cevabını verdi. Komutanlarından bazıları bu sözünü çocukça, bazıları ise gereğinden fazla kibirli buldu. Benzeri görülmemiş bir tehlike karşısında ne yaptığını bilmeyen bir insan ola-

rak nitelendirdiler onu. Makedonların bir kısmı İskender'e güvendi ve Dareios'un onunla bir daha karşılaşma cesaretini bulmamasını istediğini anladı, çünkü savaş gece olursa Dareios yenilginin nedenini karanlığa verecekti. [31.8]Zaten daha önceki yenilgilerde de suçu denizlere, boğazlara ve dağlara yüklemişti. Gündüz, açık ovada ve bu kadar ezici bir farkla kazanılacak zafer karşısında söyleyecek bir şeyi kalmayacaktı. Hem umudunu, hem gururunu yitirecekti.

[32.1]Komutanları yanından ayrılınca İskender çadırına girip derin bir uykuya daldı. Öyle bir alışkanlığı olmadığını bilen komutanları sabah erken uyanmadığını görünce telaşa düştüler. Askerlere kahvaltı emrini kendileri vermek zorunda kaldılar, Parmenion ise çadırına girip yatağına yaklaştı ve iki üç kez ismini yüksek sesle tekrarlayarak onu uyandırdı. İskender'in rahat tavrı karşısında şaşıran Parmenion, en zorlu savaşa girmek üzere değil de büyük bir zafer kazanmış gibi nasıl uyuyabildiğini sordu. [32.2]İskender gülümseyerek "Ne olacak? Baksana, artık Dareios'u mahvolmuş ülkesinde kovalamaktan kurtulduk. Onu bozguna uğratacağımız yerdeyiz," cevabını verdi. İskender yalnız savaştan önce değil, savaş esnasında da çok cesur ve aklı başında olduğunu kanıtladı.

[32.3]İlk andan itibaren durumun ne kadar zor olduğu hemen anlaşıldı. Parmenion'un komutasındaki sol kanat Perslerin seçme askerlerinden oluşan Baktria süvari birliğinin çok sert bir saldırısına uğradı, Mazaios[50] ise ordusundan bir süvari birliğini ayırıp Makedonların karargâhına saldırdı. Bunun üzerine Parmenion İskender'e haberciler yolladı ve takviye kuvvetleri göndermesini istedi, aksi takdirde ağırlıklarının düşman eline geçeceğini de ekledi.

[32.4]O sırada İskender etrafındaki kuvvetlere hücum emri vermek üzereydi. Parmenion'dan gelen haberi duyunca, onun soğukkanlılığını yitirdiğini ve yanlış düşündüğünü,

savaşı kazandıkları takdirde kendi mallarına düşmanınkileri de katacaklarını, yenildikleri takdirde ise zaten serveti ya da köleleri düşünecek hâlde olmayacaklarını, yiğitçe savaşıp onurlu bir şekilde ölmek derdinde olacaklarını söyledi. [32.5] Parmenion'a bu mektubu yolladıktan sonra miğferini taktı, silahlarını çadırdan çıkarken kuşanmıştı. Sicilya tarzı kemerli bir üstlük, bunun üstüne de İssos'ta savaş ganimeti olarak aldığı çift katlı keten zırh yeleğini giymişti. Theophilos'un eseri olan demir miğfer gümüş gibi parlıyordu ve miğfere tutturulmuş demir boyun koruyucusu değerli taşlarla süslüydü. [32.6]Menevişli hafif kılıcını ona Kition'un kralı hediye etmişti ve hep üstünde taşıyordu, çünkü daha çok kılıçla savaşmaya alışıktı. Silah ve donanımından daha değerli olan pelerini ünlü Helikon'un eseriydi ve ona Rodos şehri armağan etmişti. [32.7]İskender askerlerini teftiş ederken ya da savaş sırasında Boukephalas'a değil, başka bir ata binerdi, çünkü gözü gibi baktığı atı artık yaşlanmıştı ve onu yormak istemiyordu. Ancak ilk saldırıya geçeceği zaman Boukephalas'a biner, onu şaha kaldırıp hücuma geçerdi.

[33.1]Savaştan önce Thessalialı süvarileri ve diğer Yunanlı askerleri cesaretlendirmek için uzun bir konuşma yaptı. Söylediklerinden etkilenen askerler kendilerini bir an önce barbarlarla savaşmaya götürmesini istediler. Kallisthenes'in söylediklerine göre İskender kargısını sol eline alıp sağ elini havaya kaldırdı ve tanrılara şöyle seslendi: "Eğer gerçekten Zeus'un oğluysam Yunanlıları doğru yönetmem için bana yardımcı olun." [33.2]O an yanında ak elbisesi ve başında altın tacıyla atının üstünde kâhin Aristandros durmaktaydı. Kâhin yukarıda uçan bir kartal gördü. Kartal alçalıp İskender'in başının üstünde bir çember çizip öne doğru uçtu. Bunu çok iyi bir alamet olarak algılayan Aristandros, "Tanrılar sana cevap verdi," deyip onu cesaretlendirdi. Artık onları kimse durduramazdı. Süvariler birdenbire hü-

cuma geçtiler, Makedonların meşhur falanksı da kabarmış deniz dalgaları gibi düşmanların üzerine yürüdü. [33.3]Daha teke tek çarpışmalara girişilmemişti ki Persler geri çekilmeye başladılar. İskender barbarları ovanın ortalarına doğru kovalarken uzaktan Dareios'u gördü. Muhteşem bir muhafız süvari birliğinin tam ortasındaydı. Yüksek savaş arabasında dimdik duran uzun boylu, yakışıklı bir adamdı. Çevresinde gelebilecek herhangi bir tehlikeyi püskürtmeye ant içmiş en seçkin süvariler toplanmıştı. [33.4]Ancak bir kasırga gibi üzerlerine doğru koşan İskender'i görünce şaşırdılar. Kaçanlar direnç gösterenlerin üzerine yığıldıkça Pers ordusunda panik baş gösterdi, kaçarken birbirlerini ezdiler. [33.5]En cesur ve fedakâr askerler Dareios'u bedenleriyle korudular, ancak onlar da kralın gözleri önünde teker teker can verdiler. Birbiri üstüne düşen cesetler arabanın tekerlekleri arasına yığıldıklarından tekerleklerin kımıldamasına imkân yoktu, atlar da korkudan tepinip şaha kalkıyordu. Bunun üzerine Dareios'un arabayı terk edip kısa bir süre önce doğum yapmış bir kısrağa bindiği söylenir. [33.6]İskender tarafından yakalanması an meselesiydi, ancak Parmenion'un yeniden gönderdiği haberciler kralı durdurdu. Parmenion'un kanadı yine tehlikedeydi. Birçok tarihçi Parmenion'u bu savaşta gösterdiği gevşeklik ve beceriksizlik yüzünden yadırgadı. Kimi bunu yaşlanmaya başlamasına, kimi de İskender'in bu kadar büyük bir zafer kazanmasını çok kıskanmasına verdi. [33.7]Kral isteksizce çarpışmanın sona erdiğini işaret etti ve kimseye gerçek nedeni söylemeden, gece olduğunu bahane ederek askerlerini geri çekti. Tehlikede olan kanada doğru ilerlerken, Parmenion'un düşmanları püskürttüğünü öğrendi.

[34.1]Bu zaferden sonra Pers İmparatorluğu çöktü ve İskender Asya'nın kralı ilan edildi. İlk olarak tanrılara kurbanlar sundu, sonra da dostlarına değerli ganimetler, saray-

lar ve küçük krallıklar dağıttı. Bu zaferden sonra Yunanlıları mutlu etmek istediğinden tiranlıkla yönetilen şehirlere özgürlük tanıyacağını, Pers Savaşları'nda babaları Yunanlıların özgürlüğü uğruna savaştığı için şehirleri yerle bir olan Plataieslilerin şehirlerini yeniden kuracağını vaat etti. [34.2] Ayrıca ganimetlerin büyük bir bölümünü Güney İtalya'nın Kroton şehrine Phaylos'un anısına saygısını göstermek için gönderdi. Güney İtalya şehirleri[51] Pers Savaşları'nda Yunanlılara destek olmamışlardı, bir tek Krotonlu olimpiyat atleti Phaylos bir savaş gemisi donatıp Salamis deniz muharebesine katılmıştı. İskender erdemli insanları ve doğru davranışları daima mükâfatlandırdığını bu şekilde kanıtlamak istedi.

[35.1]İskender tamamen eline geçen Babylon'u aşarken yer altından durmaksızın yükselen ateşe hayran kaldı. Âdeta pınardan fışkıran su gibi çıkan neft akıp gidemiyor, bir yerde toplanıyordu; asfalt görünümündeydi ve hemen alevleniyordu. Tutuşması için ateşin değmesine bile gerek yoktu, ışık, hatta rüzgârla temas etmesi yeterliydi. [35.2]Barbarlar neftin neler yapabileceğini İskender'e göstermek için kaldığı mekânın kapısına kadar giden yola neft sürdüler, sonra da ucuna bir meşale yaklaştırdılar. Alev düşünceden bile daha büyük bir hızla birdenbire yayıldı ve karanlık basmış olduğundan dar yol yanan bir çizgi görünümünü aldı. O an İskender banyo yapıyordu ve yanında yardımcılarından Atinalı Athenophanes vardı. [35.3]İskender'i eğlendirmek için görevlendirilmişti. Mucizevi nefti görünce Athenophanes'in aklına bir fikir geldi. Çirkin ve komik suratlı, ancak çok güzel sesli genç Stephanos'un üstüne neft sürüp tutuşturmayı düşündü. "Acaba insanın üstünde de yanar mı?" deyip Stephanos'a böyle bir şeyi kabul edip etmeyeceğini sordu. [35.4]Olumlu cevap alınca onu neftle ovdu ve yanan bir meşaleyi yaklaştırdı. Genç adam birdenbire alevlerle sarılınca

İskender çok korktu. Stephanos'un hayatı için endişe eden kral onu kurtarmaya çalıştı. [35.5]Banyo için getirilen kovalar dolusu suyla ateş hemen söndürüldü.

Görüyoruz ki efsanelerle gerçek hikâyeler arasında bağlantı kuran araştırmacılar pek haksız değiller. Bu hikâyeyi duyduklarında Medea'nın[52] tragedyalarda tacına ve elbiselerine sürdüğü maddenin neft olabileceğini düşündüler, çünkü orada da alev kendiliğinden çıkmamış, yanına meşale yaklaştırılınca akla hayale gelmeyen bir hızla yayılmıştı. [35.6] Çünkü ateşin ışınları ve dalgaları cisimlere uzaktan ulaştıklarında onları yalnızca ısıtıp aydınlatırlar, oysa [tabiatı itibariyle] kuru ya da çok nemli cisimlerde bile biriktiklerinde azgın alevlere dönüşürler ve maddeyi değiştirirler. Merak edilen şey [ateşin] nereden geldiğidir. . . . . .[53] sıvının altında ateş varsa ve akıyorsa, yer altından yağlı ve çok sıcak bir hâlde çıkacaktır. [35.7]Gerçekten de Babylon çok sıcak bir yerdir. Arpa bile topraktan fışkırırcasına çıkar ve hemen toprağın hararetinden etkilenip boynunu büker. İnsanlar ise sıcağın dayanılmaz olduğu zamanlarda su dolu tulumların üzerinde yatarlar. [35.8]Daha sonra ülkeyi gözetmek için oraya yerleşen Harpalos, sarayları ve bahçeleri Yunanistan'dan getirttiği bitkiler ve çiçeklerle süslemek istemişti, ancak sarmaşık bir türlü kök salamadı. Serin ve sulak yerlere alışık olduğundan sıcak toprağa uyum sağlayamayıp hemen kuruyordu. Umarım uzun olmayan bu konu dışı satırları en titiz okuyucularım bile bağışlar.

[36.1]İskender başkent Susa'yı ele geçirince saraylardan kırk bin talanton para ve paha biçilmez eşyalar da ele geçirdi. Aynı zamanda orada Hermione'den gelme beş bin talanton değerinde porfyra[54] da buldu. Yüz doksan yıldan beri depolarda bulunmasına rağmen hâlâ canlı rengini muhafaza etmekteydi. [36.2]Canlılığını korumasını, erguvan renkli porfyraya bal, beyaz porfyraya ise kavak ağacından çıkarılan

bir yağ katmalarına borçluydu. Ayrıca tarihçi Deinon'un anlattığına göre krallar her yere hâkim olduklarını kanıtlamak için Nil'den ve İstros'tan su getirip diğer kıymetli eşyalarıyla birlikte hazine depolarında saklarlardı.

[37.1]Perslerin arazisi engebeli olduğu ve Dareios memleketi terk etmiş olsa da yiğit askerler tarafından korunduğu için İskender'in iyi bir rehbere ihtiyacı vardı. Böylece babası Lykialı, annesi Pers olan ve dolayısıyla her iki dili de çok iyi bilen birini buldu. Rivayete göre İskender küçükken kâhin Pythia Perslerin ülkesinde ona bir kurdun[55] kılavuzluk edeceğini söylemişti, bu şekilde kehanet bir bakıma doğrulanmış oldu.

[37.2]Burada esirlerin çoğu öldürüldü, bunu da gerekli olduğuna inandığı için yaptığını yazdı. Bu bölgede de Susa'da ele geçirdiği kadar sikke ve değerli eşyalar buldu. Hazinenin taşınması için on bin çift katır ve beş bin devenin kullanıldığı söylenir.

[37.3]Bir gün İskender meydanda toplanan büyük bir kalabalığın Kserkses'in[56] heykelini devirdiğini gördü. Önünde durdu ve sanki canlı bir insana konuşur gibi şöyle dedi: "Yunanlıların üzerine yaptığın sefer yüzünden seni yerde mi bıraksak, yoksa başka zaman yiğitçe davrandığın için kaldırsak mı?" Uzun uzun düşündükten sonra oradan uzaklaştı. Kış yaklaştığından ve askerlerini daha çok yormak istemediğinden dört ay orada kaldı. [37.4]İskender'in ilk kez altın Pers tahtına oturduğunu gören sadık aile dostu Korinthoslu Demaratos sevinçten gözyaşlarını tutamayıp şöyle dedi: "Bugüne kadar ölen ve Dareios'un tahtında İskender'in oturduğunu göremeyen tüm Yunanlılar için çok üzülüyorum."

[38.1]Bir gün İskender dostlarıyla içip eğlenirken beraberlerindeki kadınlardan Ptolemaios'un sevgilisi Atinalı Thais

onu övmeye başladı. Çekilen onca acıdan sonra Perslerin sarayında eğlenmek nasip olduğu için İskender'e teşekkür etti, [38.2]sonra da, "Bu büyük sevinci tamamlamak için Atina'yı yakan Kserkses'in sarayını yakmama izin ver. Herkes deniz ve kara savaşlarında hayatlarını kaybeden Yunanlıların öcünü İskender'in maiyetindeki kadınlar aldı desin," dedi. [38.3]Bu sözleri duyan dostları alkışlamaya başladılar ve onu sarayı yakmaya teşvik ettiler. Gitgide büyüyen tezahürat eşliğinde kral tacını çıkardı ve eline bir meşale alarak dışarıya çıktı. [38.4]Olanları duyan diğer Makedonlar da ellerinde meşalelerle saraya doğru koşmaya başladılar. Bunların kimi Perslerden öç alınacağı için, kimi de kral oraya yerleşmeyi düşünmediği için seviniyordu. Bazı tarihçiler yangının önceden tasarlanmış olduğunu iddia ederler. Fakat hemfikir oldukları nokta İskender'in çok geçmeden pişman olduğu ve yangını söndürme emrini verdiğidir.

[39.1]İskender yaradılıştan mert ve cömert bir insandı, serveti artınca bu meziyetleri daha da güçlendi, ancak cömertliği duruma göre değişiyordu. Bununla ilgili birkaç olay hatırlatacağım. Bir gün Paionialıların lideri Ariston düşmanlardan birini öldürmüş, başını İskender'e gösterip, "Paionialılarda bunun karşılığı altın bir kupadır," demiş. [39.2]İskender gülerek, "Evet ama boş bir kupa. Oysa ben şerefine bir altın kupa dolusu şarap içeceğim," diye cevap vermiş. Bir gün askerlerinden biri hazinenin büyük bir bölümünü İskender'e götürmekle görevlendirilmiş, ancak fazla yüklenen katır ağırlığın altında ilerleyemiyor, çöküyormuş. Asker yükü sırtına alıp taşımaya başlayınca İskender fedakârlığına hayran kalmış, "Hiç yaklaşma, olduğun gibi geri dön ve taşıdığın bu yükü çadırına götür," demiş.

[39.3]İskender ondan bir şey isteyenlere değil, verdiklerini almayanlara kızardı. Bir gün dürüstlüğüyle ünlü komutanlardan Atinalı Phokion'a bir mektup yazmış ve armağanla-

rını kabul etmemeye devam ettiği takdirde artık arkadaşı saymayacağını söylemiş. Kendisiyle top oynayan arkadaşı Serapion'a ise hiçbir şey vermiyormuş, çünkü ondan hiçbir zaman bir şey istememişti. Bir gün top oynarken Serapion herkese pas verdiği hâlde İskender'e hiç pas vermemiş. Buna kızan İskender, "Neden topu bana atmıyorsun?" diye çıkışmış. Serapion da, "İstemedin ki," cevabını vermiş. Buna çok gülen İskender arkadaşını hediyelere boğmuş. [39.4]Günün birinde beraber yiyip içtiği arkadaşı Proteus'a çok kızmış. Ortak arkadaşları araya girip onu affetmesini istemişler. Bir an İskender'in gözleri yaşarmış ve onu daima arkadaşı saydığını söylemiş. Bunu duyan Proteus, "Kralım öyleyse ispatla," deyince, İskender hemen ona beş talanton göndermiş.

[39.5]Arkadaşlarına ve muhafızlarına büyük paralar dağıttığını Olympias'ın ona yazdığı mektuplardan anlamamız da mümkün. Annesi bir mektubunda, "Arkadaşlarına sevgini başka türlü ispatla. Herkesin zengin ve kudretli olmasını sağlarken, kendin zayıflıyorsun," diye nasihat vermeye çalışmıştı. Bu yüzden İskender annesinden gelen mektupları hemen saklar, kimsenin okumasına izin vermezdi. İskender'e gelen mektupları okumaya alışkın olan Hephaistion bir gün Olympias'tan gelen bir mektubu da açtı. İskender okumasını engellemedi, ama parmağındaki mühür yüzüğünü çıkarıp ağzına bastırdı. [39.6]Dareios'un sarayında ileri gelenlerden biri olan Mazaios'un oğlu bir satraplığa sahipti. İskender ona bir satraplık daha verdi, ancak genç adam bunu kabul etmedi, "Kralım, eskiden bir Dareios vardı, oysa şimdi sen birçok İskender türetiyorsun," diye cevap verdi. Parmenion'a içinde bin talanton değerinde eşya bulunduğu söylenen Susa'daki Bagoas sarayını verdi. Arkadaşı Antipatros'a tehlikede olduğu için istediği kadar muhafız tutmasını öğütledi. [39.7]Annesine durmadan hediye ve para yollayan İskender, hiçbir zaman işlerine karışmasına izin vermedi. Kendisini azarladığında da kızgınlığına tahammül edip yatışmasını uy-

salca beklerdi. Bir gün Antipatros uzun bir mektup yazdı ve Olympias hakkında bir sürü şikâyette bulundu. Mektubu okuyan İskender, "Bir annenin gözlerinden süzülen bir damla gözyaşı, binlerce mektubu silmeye muktedirdir, Antipatros bunu hâlâ öğrenemedi," dedi.

[40.1]İskender yakınındakilerin eğlenceye ve rahata gereğinden fazla alıştığını gördükçe üzülüyordu, onlara dostça ve felsefi bir yaklaşımla nasihat vermeye çalışıyordu. Örneğin Teoslu Agnon ayakkabılarına gümüş çiviler çaktırıyor, Mısırlı Leonnatos idman alanı için deve yüküyle kum taşıtıyor, Philotas ise avlanmak için yüz stadionluk ağ kullanıyordu. Eskiden zeytinyağı bulamazken artık herkes vücuduna en pahalı kokular sürdürüp kölelere ovduruyordu. [40.2]İskender onlara şöyle dedi: "Şaşıyorum size! Onca savaş yaşamış olan sizlerin yorgunluktan sonra çok daha huzurlu uyunduğunu unutmanıza inanamıyorum. Hayatımızı Perslerin hayatıyla kıyasladığımızda onların rahata alıştıkları için yaltakçı, bizim ise devamlı mücadele edip yorulduğumuz için asil olduğumuzu fark edemiyor musunuz? Ayrıca insan kendi vücudunun bakımı için başkasına muhtaçsa, savaş alanında atına nasıl bakacak, miğferini nasıl parlatıp hançerini nasıl bileyecek? [40.3]Bunu sakın unutmayın: Bir ülkeyi istila edenin yapabileceği en büyük yanlışlık, istila edilenin alışkanlıklarını benimsemesidir."

Daha sonra İskender savaş alanlarında ya da avda çok daha yiğitçe ve kendini tehlikeye atarak mücadele etmeye başladı. Ava çıktığı bir gün iri bir aslanla kapıştı ve onu öldürdü. Buna şahit olan Spartalı bir elçi, "Ona kralın kim olduğunu gösterdin İskender," dedi. [40.4]Komutanlarından Krateros aslanla dövüşen kralı, av köpeklerini, hatta kralın yardımına koşan kendi figürünü de içeren bronzdan heykeller yaptırıp Delphoi Tapınağı'na armağan etti. Bunların kimilerini heykeltıraş Lysippos, kimilerini Leokhares yaptı.

[41.1]İskender hem idman yapmak, hem de başkalarına cesaret aşılamak için tehlikeden hiçbir zaman kaçınmadı, ancak rahat hayata alışmış arkadaşları günden güne tembelleşmeye, onun yeni sefer planlarına karşı çıkmaya başlamıştı. Ona kötü davranmaya başladıklarında da durumu anlayışla karşılamaya çalıştı. [41.2]İyilik yapan bir kralın kötülükle mükâfatlandırılmasına sık rastlandığını söyleyip her fırsatta onlara sevgisini göstermeye devam etti. Bunlardan birkaç örnek vereceğim:

Bir gün en iyi komutanlarından Peukestas'ın bir ayı tarafından yaralandığını başkalarından duydu. Kendisine haber vermediği için onu azarlayan İskender, "Şimdi her şeyi bir yana bırakıp sormak istiyorum: İyi misin? Arkadaşların av sırasında seni terk ettiyse söyle bana, hemen cezalandırılsınlar," diye yazdı. Dostlarından her zaman haber bekler ve yardım gerektiğinde müdahale ederdi. Örneğin bir av sırasında Krateros, Perdikkas'ın kargısının üzerine düştü ve kalçasından yaralandı. [41.3]İskender durumu öğrenince o sırada uzakta bulunan Hephaistion'a hemen mektup yazıp bildirdi. Peukestas ağır bir hastalıktan iyileşince ona bakan hekim Aleksippos'a mektup yazıp teşekkür etti. Krateros hastalanınca rüyasında onu gördü ve hemen tanrılara kurban kesti, kendisinin de aynı şekilde davranmasını tembih etti. [41.4] Aynı zamanda hekim Pausanias'a ona vermeye hazırlandığı ellevoro adlı şifalı otu kullandığında dikkatli olmasını tembih eden, hatta kullanırken nelere dikkat etmesi gerektiğini vurgulayan bir mektup yazdı.[57] Arpalos'un ordudan firar ettiğini bildiren Ephialtes ile Kissos'u ona iftira ettikleri gerekçesiyle cezalandırdı.[58]

[41.5]İskender yaşları ilerleyen ya da hasta olan askerlerin geri dönmelerine karar verdi. Bir gün Egeli Eurilokhos kendini hastalar listesine yazdırıp gitmeye teşebbüs etti. Hasta olmadığı anlaşılınca İskender bir açıklama yapmasını istedi. Eurilokhos da Telesippa adlı bir kadına âşık olduğunu,

onu kaybetmemek için peşinden gitmek istediğini utanarak itiraf etmek zorunda kaldı. İskender kadının kim olduğunu öğrenmek istedi. Bir hetaira[59] olduğunu duyunca komutanına, "Sana yardım edeceğiz Eurilokhos, ancak yolu sen seç. Bildiğin gibi Telesippa serbest bir kadındır, bu yüzden onu güzel sözlerle mi, yoksa pahalı hediyelerle mi ikna edelim?" diye sordu.

[42.1]İskender'in onca sorumluluk arasında önemsiz ya da basit konularla uğraşabilmesine, hatta mektuplar yazmaya zaman ayırıp sorunları çözmeye çalışmasına hayran kalınamak elde değil. Örneğin Seleukos'un kölesi Kilikya'ya kaçınca onu arayıp bulmaları için emir vermeye, Krateros'un kölesi Nikon'u bulan Peukestas'ı öven bir mektup yazmaya zaman ayırabiliyordu. Ancak yalnız kendi adamlarıyla değil, Perslerin sorunlarıyla da ilgileniyordu. Bir gün Pers komutanlarından Megabyzos'un kölesi bir tapınağa sığındığında,[60] kesinlikle içeri girip onu yakalamamasını, dışarıya çıkmaya ikna etmesini bildirdi. [42.2]İskender'in ilk zamanlar ölüm cezasını gerektiren davalarda sanığı daha iyi dinlemek ve davacıdan etkilenmemek için eliyle bir kulağını kapattığı söylenir. Zamanla ilgilenmesi gereken davalar artınca neye inanması gerektiği konusunda tereddüt etmeye, gerçek olduğunu düşündüğü haksız suçlamalara da inanmaya başladı. Ancak en çok kendisiyle ilgili eleştirilere sinirleniyordu, özellikle hayata ve krallığa değil de şana önem verdiğini söyleyenlere çok sert davranıyordu.

[42.3]İskender tekrar Dareios'a karşı sefere çıktı. Bessos'un Dareios'u yakaladığını öğrenince ücretlerine iki bin talanton ekleyip Thessalialı askerleri ülkelerine geri gönderdi[61] ve geri kalan askerleriyle ilerlemeye devam etti. Kurak bir bölgede yapılan yorucu ve uzun bir yolculuktu bu (on bir gün içerisinde at üstünde üç bin üç yüz stadionluk yol katettiler). [42.4] Birden karşılarında katırla su dolu tulumlar taşıyan Make-

donlar belirdi. Öğle vaktiydi. İskender'i perişan hâlde gören Makedonlar bir miğfere su doldurup hemen sundular. İskender suyu kime götürdüklerini sordu. "Çocuklarımıza götürüyoruz, ama önemli olan senin hayatta kalabilmen. Çocuklarımız ölse bile yeni çocuklar yaparız," diye cevap verdiler. [42.5]Miğferi elinde tutan İskender, başları önlerinde, bezgin askerlerine bakıp suyu içmeden geri verdi. Teşekkür ettikten sonra, "Eğer suyu içersem bunlar ne olacak?" diye sordu. [42.6]Kralın bu asil hareketine ve kendine hâkim olabilme yeteneğine hayran kalan askerleri atlarını şaha kaldırıp seve seve yollarına devam ettiler. Onun gibi bir kralın emrinde yorgunluk ve susuzluk hissetmediklerini, artık kendilerini ölümsüz hissettiklerini tezahüratlar eşliğinde belirttiler.

[43.1]Herkes büyük bir hevesle ilerledi, ancak düşman ordugâhına onunla beraber sadece altmış süvari girdi. Her yer sağa sola saçılmış altın ve gümüşle doluydu. Etrafta kadın ve çocuklarla dolu başıboş arabalar dolanıyordu. Pers ordusuyla karşılaşacaklarını, Dareios'u bulabileceklerini düşünüp ilerlemeye devam ettiler. Sonunda aralarından ayrılan bir grup onu buldu, ama tanınmayacak hâldeydi. Vücudu mızraklarla delik deşik edilmişti. Bir arabanın içinde ölmek üzereydi. [43.2]Onlardan biraz su istedi. Kendisine soğuk su veren Polistratos'a, "Dostum, bir insanın başına gelebilecek en büyük felaket ona yapılan iyiliğe karşılık veremeyecek durumda olmasıdır. Ama üzülme, seni İskender mükâfatlandıracak. İskender'i de anneme, karıma ve kızlarıma gösterdiği merhamet için tanrılar ödüllendirecek. Senin aracılığınla sağ elimi ona uzatıyorum," dedi ve Polistratos'un elini sıktıktan sonra son nefesini verdi.

[43.3]Çok geçmeden oraya varan İskender karşılaştığı manzaradan çok etkilendi. Dareios'un bu şekilde ölmesi onu çok üzdü. Hemen pelerinini çıkarıp büyük kralın ölü vücudunu

sardı. Bessos'u bulup en ağır şekilde cezalandırdı. Değişik istikametlere doğru eğimli iki ağacın gövdelerini birbirine yaklaştırıp Bessos'u ayaklarından bağlamalarını, sonra da ağaçları bırakmalarını emretti. Böylece vücudu ikiye ayrıldı. Dareios'un naaşını yıkatıp süslettikten sonra krallara yaraşır şekilde annesine gönderdi, kardeşi Eksathres'i de arkadaşları arasına kattı.

[44.1]İskender en seçkin birliğiyle Hyrkania'ya doğru yola koyuldu. Açık denizde Karadeniz'den daha küçük görünmeyen, suyu ise diğer denizden daha tatlı olan bir körfez görünce ne olduğunu anlayamadığından Azak Denizi'nin bir kısmı olduğunu sandı. [44.2]Fakat coğrafyacılar İskender'in seferinden çok önce dış denizin karaya giren dört körfezinden en kuzeyde olanının Hyrkania ya da Hazar Denizi olduğunu bilirlerdi.

Orada bir grup yerli, sevgili atı Boukephalas'ı götüren askerlerine saldırdılar ve atı çaldılar. [44.3]Buna çok kızan İskender atı geri vermedikleri takdirde çocuklarla kadınlar dâhil herkesi öldüreceğini ilan etti. Çok korkan yerliler yalnız atı geri getirmekle kalmayıp köylerini de ona teslim ettiler. İskender bu davranışlarını mükâfatlandırdı ve onlara hediyeler verip dostça davrandı.

[45.1]İskender daha sonra Parthika'ya doğru ilerledi. Dinlendiği sırada barbar kıyafetini giydi. Bir taraftan yerlilerin âdetlerine ayak uydurmak ve bu şekilde onlara daha yakın görünmek, diğer yandan da Makedonların ona secde etmelerini sağlamak istiyordu, çünkü zamanla yeni alışkanlıklar edinmeye başlamıştı. [45.2]Ama yine de çok abartılı olan Med kıyafetini benimsemedi ve pantolon, uzun kollu gömlek ya da taç giymedi. Med ve Pers giysilerinin en sade olanlarından bir derleme yaptı ve başlarda barbarlarla konuşması gerektiğinde bu şekilde giyinmeye başladı. Sonraları arka-

daşlarının ya da halk kitlelerinin karşısına da bu elbiselerle çıkmak istedi. [45.3]Ancak Makedonlar İskender'i bu elbiselerle görmeye dayanamıyorlardı, yeni görüntüsü onları çok üzüyordu. Kahramanlığı ve yiğitliği nedeniyle onu üzmek istemediklerinden belli etmemeye çalıştılar, çünkü İskender savaş alanında eskisi gibi cesur ve atılgandı. Bir çarpışmada baldırına bir ok saplandı ve kemiği parçalandı. Başka bir çarpışmada ise boynuna gelen bir taş yüzünden günlerce bulanık gördü. [45.4]Hayatı boyunca hiçbir zaman tehlikelerden kaçmadı. Tanais olduğunu sandığı Oreksarte Nehri'ni aşıp İskitleri bozguna uğrattı ve bağırsaklarından rahatsız olmasına karşın onları yüz stadion boyunca kovaladı.

[46.1]Kleitarkhos, Polikleitos, Onesikritos, Antigenes ve İstros'un da aralarında bulunduğu çoğu tarihçi bir Amazon'un İskender'i orada ziyaret ettiğini aktardılar. Ancak Aristoboulos, savcı Khares, Ptolemaios, Antikleides, Thebaili Philon, Theangelesli Philippos, Eretrialı Ekataios, Khalkidalı Philippos ve Samoslu Douris bunun tamamen hayal ürünü olduğunu iddia ettiler. [46.2]Dolaylı olarak İskender de onlara katılır, çünkü Antipatros'a yazdığı mektupta o dönemde yaşanan her şeyi, hatta İskit kralının kendisine kızını verdiğini ayrıntılarıyla anlatmasına karşın Amazon'dan hiç bahsetmez. Uzun bir süre sonra artık kral olan Lysimakhos'a yazdığı dördüncü kitabını okuyan Onesikritos Amazon'la ilgili bölüme gelince Lysimakhos'un nazikçe gülümseyerek, "Peki, ben o zaman neredeydim?" dediği söylenir. Her hâlükârda Amazon'un onu ziyaret edip etmemesi İskender'e duyulan hayranlığı ne çoğaltır ne de azaltır.

[47.1]İleride yapacağı seferde Makedonların yorulacağından endişe eden İskender seçkin kuvvetlerinden yirmi bin piyade ve üç bin süvari alıp kalanını orada bıraktı ve Hyrkanyalılara[62] saldırdı. Askerlerini ikna etmek için şunla-

rı söyledi, "Şimdi barbarlar bizi gözlerinde çok büyüttüler. Ancak Asya'yı altüst ettikten sonra geri dönmeye kalkışırsak, korktuğumuzu sanıp kadın kovalar gibi bizi kovalayacaklar." [47.2]Yine de geri dönmek isteyenlere engel olmadı, sadece, "Makedonlar uğruna bütün dünyayı fethetmişken, onlar beni terk ediyor, dostlar ve gönüllülerle ilerlemek zorunda kalıyorum," diye yakınmakla yetindi. Bu sözler Antipatros'a yazdığı mektuptan harfi harfine aktarılmıştır. Mektupta yanında kalanların bu sözler karşısında tezahüratta bulunarak dünyanın neresinde olursa olsun onu takip edeceklerine dair söz verdikleri de anlatılır. İskender'i takip etmek isteyenlerin coşkusu oradaki halkı da harekete geçirdi ve hep beraber yola koyuldular.

[47.3]Bu yüzden yerli halkın alışkanlıklarını benimsemeye karar verdi ve Makedon alışkanlıklarına uyarlamaya çalıştı. Aslında İskender kaba kuvvet kullanmadan ve güzellikle yaklaştığı takdirde halkı kazanacağına inanıyordu. Oradan ayrıldığında bile kendisine bağlı kalmalarını istediğinden, seçilmiş otuz bin çocuğa Yunancanın ve Makedon savaş sanatının öğretilmesini emretti ve bu iş için birçok görevli tayin etti. [47.4]Bir köyde dans ederken gördüğü güzeller güzeli Roksana'ya[63] âşık olan İskender onunla hemen evlendi. Mutlak kudrete sahip olan kral bu güzel kadınla istediği kadar beraber olabilirdi, ancak o âşık olduğu kadınla kurallara uygun olarak evlenmeyi tercih etti, bu da yerli halkı çok tatmin etti. Onu sevmeye ve sözlerine itaat etmeye başladılar.

[47.5]En yakın arkadaşları Hephaistion ve Krateros idi. İlkiyle gündelik hayatı paylaşırken, ikincisiyle yapması gereken geleneksel işleri hallederdi, biriyle Yunanlıları ilgilendiren konulara bakarken, diğeriyle barbarlarla ilgili sorunları çözerdi. "Hephaistion İskender'in arkadaşı, Krateros ise kralın arkadaşıdır," derdi. [47.6]Ancak bu ikisinin arası hiç iyi değildi, hatta birçok kez birbirlerine girmişlerdi. Hint seferi sırasındayken bir gün kendilerine hâkim olamayıp kılıç-

larını çektiler ve çok sert bir şekilde dövüşmeye başladılar. Olaya şahit olanlar binbir güçlükle onları ayırmayı başardı. Olanları duyan İskender Hephaistion'u herkesin önünde, Krateros'u da özel olarak azarladıktan sonra [47.7]yan yana getirdi ve ikisini de aynı şekilde sevdiğini söyleyip tanrı Ammon ile diğer tanrılara yemin etti, böylece barışmalarını sağladı. Son olarak, "Bütün bunlardan sonra kavga ettiğinizi duyduğumda ikinizi de ya da kavgayı ilk başlatanı kendi ellerimle öldüreceğime yemin ediyorum," dedi. O günden sonra iki komutanın birbirleriyle şaka niyetine bile olsa kavga etmedikleri söylenir.

[48.1]Parmenion'un oğlu Philotas Makedonlar arasında çok sevilirdi. Gerçekten de yiğit ve sabırlı biriydi, aynı zamanda İskender'den sonra en cömert ve arkadaşlarına en çok bağlı olan Makedondu. Bir gün yakın arkadaşlarından biri gümüş bir sikke istemişti, Philotas da para işlerine bakan adamına sikkeyi vermesini söylemişti. Adam, "Paramız kalmadı," deyince, "Şahsi eşyalarımdan satabileceğin bir kupa ya da elbise de mi kalmadı?" diye çıkışmıştı. [48.2]Ancak zamanla onun bu mükemmelliği göze batmaya başladı. Giyimine gösterdiği özen, vücudunun çok bakımlı olması, zengin yaşama tarzı şüphe ve kıskançlık uyandırıyordu, öyle ki bir gün Parmenion dayanamayıp, "Oğlum, bu kadar göze batma, biraz küçül," demişti.

[48.3]Dareios Kilikya'da yenilince ve Damaskos'taki hazineleri ele geçirilince halkın çoğu esir düştü. Ordugâha getirilen esirlerin arasında Antigone adlı Pydnalı[64] genç ve güzel bir kadın da vardı. [48.4]Philotas onu savaş ganimeti olarak aldı. İçki içince sevgilisini etkilemek için bir sürü abartılı hikâye anlatan genç kendisiyle övünüyor, İskender'i küçümsüyordu. Kralın küçük bir çocuk olduğunu söyleyip, başarılarını babasıyla kendisine borçlu olduğunu iddia ediyordu. [48.5]Kadın bu sözleri bir akrabasına aktardı, o da başkasına,

sonunda Krateros'un kulağına geldi. Krateros kadını bulup İskender'in huzuruna çıkardı. İskender kadını dikkatlice dinledi, bundan sonra da Philotas'ın söylediği her şeyi kendisine bildirmesini istedi.

[49.1]Philotas gözetim altında tutulduğunun farkında değildi. Antigone ile her buluşmasında kibirli davranmaya, İskender'i küçümsemeye devam etti. [49.2]Bütün bunlardan haberdar olan İskender, ya Parmenion'a çok güvendiğinden ya da onların gücünden çekindiğinden sessiz kalmayı tercih etti. Aynı dönemde Khalaistralı[65] Limnos adlı bir Makedon İskender'e suikast tasarlıyordu. Genç askerlerden sevdiği Nikomakhos'a planlarını anlatan Limnos, ondan İskender'i öldürmesini istedi. [49.3]Ancak genç adam bunu kabul etmedi ve durumu hemen ağabeyi Kebalinos'a anlattı. Kebalinos İskender'e haber verilmesi gerektiğini düşündü, fakat ona ulaşmak öyle kolay değildi. Bu yüzden Philotas'a gitti ve çok önemli haberleri olduğunu söyleyerek kendilerini İskender'in huzuruna çıkarmasını istedi. Philotas'ın ne düşündüğünü bilmek mümkün değil, ama iki kere yardımını istemelerine karşın İskender'in çok meşgul olduğunu söyleyerek onları başından savdı. [49.4]Ondan kuşkulanan iki kardeş başka biri vasıtasıyla İskender'e ulaştılar ve Limnos'un düşündüklerini anlattıktan sonra üstü kapalı bir şekilde Philotas'ın kendilerine yardım etmekte gönüllü olmadığını vurgulayıp ondan da şüphelendiklerini belli ettiler. Haberler İskender'i çok kızdırdı. Muhafızlarından birine Limnos'u yakalamasını ve sorgulamasını emretti, ancak Limnos karşı koyunca muhafız onu öldürdü. [49.5]Bu durum İskender'i çok üzdü, çünkü Limnos'u konuşturabilseydi Philotas'ın bu suikast planında yer alıp almadığını öğrenmesi mümkün olacaktı. Philotas'ı çekemeyenler bu suikastı Khalaistra şehrinden gelen bir insanın tek başına hazırlamış olamayacağını, arkasında daha büyük ve kudretli birinin olması gerektiğini ileri sürdüler.

Onun ancak bir emir kulu olabileceğini, gerçek suçluyu ise suikasttan kazançlı çıkacak olanların arasında araması gerektiğini söylediler. [49.6]İskender bütün söylenenleri dikkatle dinledi. Bütün parmaklar Philotas'ı gösteriyordu. İskender onun hemen tutuklanmasını emretti. Sorgulama sırasında suçunu kabul etmeyen Philotas ağlamaya ve yardım etmesi için Hephaistion'a yalvarmaya başladı. Olay yerinden az ötede duran ve çığlıklarını duyan İskender onun bu kadar alçaldığını görünce, "Madem zayıftın, ne diye boyunu aşan işlere karıştın?" diye bağırdı. [49.7]İskender, Philotas'ın öldürülmesinden sonra Media'ya asker gönderdi, babası Philippos'la beraber Makedonlara büyük başarılar armağan eden, Asya seferine çıkması için onu teşvik edip herkesten çok yardımcı olan, hatta üç oğlundan ikisini bu uğurda kaybeden yaşlı Parmenion'u öldürmelerini istedi.[66] [49.8]İskender'in bu acımasızca davranışı yakınındakileri korkuttu. Bunun üzerine Antipatros[67] Aitolialılara gizlice elçiler gönderip onlarla ittifak kurdu. Aitolialılar, Oiniades'i[68] yağmaladıkları için o güne kadar İskender'den çok korkuyorlardı, çünkü kral onlara yaptıkları haksızlığın cezasını Oiniadeslilerin çocuklarının değil, yakında kendisinin vereceğini ilan etmişti.

[50.1]Bir süre sonra Kleitos ile ilgili olaylar cereyan etti. İlk bakışta İskender'in bu durumda daha da zalimce davrandığı söylenebilir, ancak olaylar etraflıca incelendiğinde kasıtlı değil, şansızlık eseri kötü sona varıldığı anlaşılır. Kleitos'un sonunu İskender'in öfkesi ve sarhoşluğu belirledi. Olaylar şöyle gelişti: [50.2]Küçük Asya sahillerinden gelen birileri İskender'e Yunanistan'dan meyve getirmişti. Buna çok sevinen kral tek başına yemeye kıyamadığından Kleitos ile paylaşmak istedi ve onu çağırmalarını emretti. O sırada Kleitos tanrılara kurban kesmek üzereydi, ancak kralın çağırdığını duyunca töreni yarıda bırakıp yanına gitti. Kurban için hazırlanmış üç koyunun Kleitos'u takip ettiğini gören İskender [50.3]bunun

kötüye alamet olduğunu düşündü ve Spartalı kâhin Aristandros ve Kleomandes'e danıştı. İkisi de bunun uğursuzluk getireceğini söyleyince kurbanı Kleitos için tamamlamalarını emretti. Çünkü kendisi de üç gün önce rüyasında siyah giyinmiş Kleitos'u Parmenion'un ölen oğullarıyla bir arada görmüş ve endişelenmişti. [50.4]Bu arada kendi kurban törenini yarıda bırakan Kleitos, kralın Dioskouroi[69] için düzenlediği kurban törenine ve ardından verilen ziyafete katıldı. Yemekte şarap içildi ve bir şarkıcı kimilerine göre Pranikhos, kimilerine göre Pierion'un şarkılarını söylemeye başladı. [50.5] Barbarlar tarafından bozguna uğratılan komutanlarla alay eden sözlerden rahatsız olan yaşlılar şikâyet ettiler, ancak İskender ve arkadaşları bununla çok eğlendiklerinden devam etmesini istediler. Bu durumdan en çok Kleitos rahatsız oldu. Asabi, inatçı ve kibirli bir insan olan Kleitos, barbarların ve düşmanların arasında Makedon komutanlarıyla alay edilmesinin çok ayıp olduğunu haykırdı. Makedon komutanların burada gülüşenlerden çok daha değerli olduğunu, bazı savaşlarda yenildilerse de bunun şanslarının yaver gitmemesinden kaynaklandığını bağırarak ekledi. [50.6]İskender gülerek, "Kleitos kendi adına konuşuyor, korkaklığın şanssızlık olduğunu sanıyor," dedi. Bunu duyan Kleitos ayağa kalktı ve "Tanrıların soyundan geldiğini iddia eden sen, alay ettiğin bu korkaklık Spithridates'e sırtını çevirdiğinde hayatını kurtarmıştı. Unutma ki Makedonların verdiği ölüler ve yaralılar sayesinde yükseldin, buna rağmen gerçek baban Philippos'u inkâr edip Ammon'u yeğledin," diye çıkıştı.

[51.1]İskender bu sözlere çok öfkelendi. "Bize bunları söyleyerek Makedonları ikiye böleceğini mi sanıyorsun aptal? Bundan çok mu zevk duyacaksın?" diye haykırdı. "Artık hiçbir şeyden zevk almıyoruz İskender," diye devam etti Kleitos, "Yaptıklarımızın karşılığını bu şekilde aldığımız için ölen yoldaşlarımıza gıpta ediyoruz. Hiç olmazsa onlar

Makedon askerlerinin Medlerin sopalarıyla dövülüp cezalandırıldığını, krallarına Persler aracılığıyla ulaşmaları gerektiğini görmediler." [51.2]Kleitos'un cesaretle söylediği sözler İskender'in yanındakileri çok kızdırdı ve hemen ona saldırdılar, yaşlılar ise ortalığı yatıştırmaya çalıştılar. İskender, Kardialı Ksenodokhos ile Kolophonlu Artemios'a dönüp, "Makedonlar arasındaki diğer Yunanlılar, vahşi hayvanlar arasında bulunan yarı tanrılara benzemiyorlar mı sizce?" dedi. [51.3]Bunun altında kalmak istemeyen Kleitos, "Eğer söyleyecek bir şeyin varsa açıkça söyle, yoksa fikirlerini söylemeye alışkın özgür insanları sofrana davet etme. Barbarlar ve kölelerle kal, zaten ancak onlar belindeki Pers kemerine ve üstündeki beyaz elbisene tapıp sana itaat ederler," dedi. Artık sinirlerine hâkim olamayan İskender elindeki elmayı ona fırlattı ve belindeki kılıcı çekmeye kalkıştı, [51.4]ancak muhafızlarından Aristophanes atik davranıp ondan önce kılıcı almayı akıl etmişti, diğer muhafızları ise çevresini sarıp onu yatıştırmaya çalıştılar.

Muhafızlarına Makedon şivesiyle (bu çok kızgın olduğunun bir kanıtıydı) bağırıp çağıran İskender, borazancıya tehlike borusu çalmasını emretti, duraksadığını görünce de üstüne saldırıp yumruklamaya başladı. Daha sonra borazancı bütün ordugâhı ayağa kaldırmadığı için mükâfatlandırıldı. Hâlâ bağırmaya devam eden Kleitos'u ise arkadaşları zorla dışarıya çıkardılar. [51.5]Hırsını alamayan Kleitos başka bir kapıdan tekrar içeri girip Euripides'in Andromakhe tragedyasından aşağıdaki mısrayı söyledi:

"Yazıklar olsun! Yunanlılar bu kadar kötü bir iktidara layık değildi."[70]

İskender muhafızlarından birinin kılıcını çekip Kleitos'a saldırdı ve göğsüne sapladı. [51.6]Arkadaşını kanlar içerisinde acı çekerken gören kralın kızgınlığı hemen geçti ve yaptığına

pişman oldu. Kılıcı cansız vücuttan hızla çekip kendi boğazına saplamaya çalıştı, fakat muhafızları üstüne üşüşüp ellerini tuttular ve onu zorla uzaklaştırdılar.

[52.1]Bütün gece ve ertesi gün boyunca İskender durmaksızın ağladı. Yorgun düşünce de acıdan inlemeye başladı, bir süre sonra da tamamen sessiz kaldı. Bu durumdan endişelenen arkadaşları kapısını zorlayıp odasına girdiler. İskender perişan bir hâldeydi ve kimseyi dinlemek istemiyordu. Aristandros ona Kleitos ile ilgili rüyasını hatırlattı ve bu olayın kader tarafından önceden belirlendiğine inandırmaya çalıştı. [52.2]Bir süre için yatışır gibi oldu. Bunun üzerine Aristoteles'in akrabası olan filozof Kallisthenes'i ve Abderalı Anaksarkhos'u getirdiler. Kallisthenes dingin ve tatlı bir tavırla konuşup onu üzmeden akıl yoluyla duygularını yatıştırmaya çalıştı, oysa felsefede daima kendine özgü kibirli bir tavrı olan Anaksarkhos, İskender'le karşılaşır karşılaşmaz şöyle dedi: [52.3]"Bütün dünyanın dikkatini üstüne çeken İskender bu mu? Kendini yere atmış, köleler gibi ağlıyor! Yasadan ve de insanların ayıplayıp suçlamasından korkuyor! Oysa insanlar için yasa da, adalet de kendisidir. Bu yüzden dünyayı fethetti, herkese hükmetmek için. Boş düşüncelerin kölesi olmak için değil!" ve devam etti: [52.4]"Yüce Zeus'un iki yardımcısının isimlerini hatırlıyor musun? Dike ve Themis idi. Neden? Çünkü iktidara sahip olanın her yaptığı haklı ve meşrudur."[71] Anaksarkhos'un bu yaklaşımı İskender'in acısını yatıştırdı, ancak kişiliğini daha da katılaştırdı ve dengesiz kıldı. Artık davranışlarında kibirli ve haksızdı. Bu yüzden Anaksarkhos'u hep yanında isterken, erdemi ve ağırbaşlılığı savunan Kallisthenes'i uzak tutmaya çalıştı.

[52.5]Kallisthenes'in de bulunduğu bir akşam yemeğinde hava koşulları ve mevsimler hakkında bir tartışma çıktı. Kallisthenes Persler ülkesinde kışın Yunan şehirlerinden çok daha soğuk olduğunu iddia edenlere katılıyordu. Anaksar-

khos bunu kabul etmiyor, diğerlerini küçümseyip alay ediyordu. Dayanamayan Kallisthenes, "Sana nasıl anlatsam?" dedi. "Bak şöyle söyleyeyim: Orada kışı sırtına giydiğin kalın bir elbiseyle geçirebilirken, burada üstüne üç halı sermeden uyuman mümkün değil." Bu alaylı tavrı Anaksarkhos'u çok kızdırdı.

[53.1]Kallisthenes, İskender'in yanında bulunan diğer sofistleri ve dalkavukları rahatsız ediyordu. Ancak gençler arasında nitelikli ve güzel konuşmasından, yaşlılar arasında da erdemli ve yalın yaşam tarzından dolayı çok seviliyordu. Bu insanlar Asya'ya gelme nedenini anladıkları için onu takdir ediyorlardı. İskender'i ve diğer Yunanlıları yeni edindikleri alışkanlıklardan felsefi bir yaklaşımla arıtmak ve memleketlerine olmaları gerektiği gibi dönmelerini sağlamak için orada bulunduğunu sezmişlerdi. [53.2]Kallisthenes onu çekemeyenlerin iftira etmelerine çok fırsat veriyordu, çünkü İskender'in ziyafetlerine katılmayı reddediyor, gittiğinde de suskunluğu ve ağırbaşlılığıyla İskender'in dediklerini onaylamadığını fark ettiriyordu. Günün birinde İskender onun için şöyle dedi:

"Kendine bile filozof olamayan filozoflardan nefret ederim." [72]

[53.3]Çok geçmeden kalabalık bir akşam toplantısında Kallisthenes'ten Makedonları öven bir konuşma yapması istendi. Konuşması o kadar güzel ve etkileyiciydi ki herkes ayağa kalkıp alkışladı, başlarındaki çiçekli taçları ona atıp tezahüratta bulundu. O sırada İskender yerinden kalkıp yine Euripides'ten bir mısra okudu:

"Konu güzel olunca onun hakkındaki konuşma da güzel olur."[73]

[53.4]Sonra da, "Ama şimdi Makedonların hatalarını vurgulayacak, daha iyi insanlar olmasını sağlayacak bir konuşma yaparak marifetini göster," dedi. Bunun üzerine Kallis-

thenes Makedonların kusurlarını saymaya başladı. Sonunda diğer Yunanlılar arasındaki anlaşmazlık ve nifak yüzünden Philippos'un güç kazandığını ileri sürdü. "Kargaşada kötüler bile yükseklere çıkabilir," diyerek konuşmasını bitirdi. [53.5] Sözleri Makedonları çok üzdü, İskender ise, "Kallisthenes güzel konuşma sanatını değil, Makedonlara karşı ne kadar kötü niyetli olduğunu gösterdi," dedi.

[54.1]Hermippos'a göre, Kallisthenes'in yardımcılarından Stroibos bütün bunları Aristoteles'e söylemiş. Hatta kralın kendisinden uzaklaştığını sezen Kallisthenes'in ona birkaç kez, "Unutma, senden çok daha üstün olan Patroklos bile öldü," dediğini de eklemiş. Bunları duyan Aristoteles'in "Kallisthenes büyük bir hatip, ama hiç aklı yok," dediği söylenir. [54.2]Kallisthenes olabildiğince mantıklı dayanaklar ileri sürerek karşısında eğilmeyeceğini krala açıkça anlatmaya çalıştı.[74] Birçok aklı başında Makedon'un da düşünüp söyleyemediklerini korkmadan krala söyleyen Kallisthenes, böylece Yunanlıları, en çok da İskender'i büyük bir rezaletten kurtardı. Artık Yunanlılar onun önünde eğilmeyebilirlerdi, ancak bunu hayatıyla ödedi, çünkü İskender ikna olduğu için değil, zorda kaldığı için vazgeçer gibi yaptı.

[54.3]Midillili Khares'in anlattıklarına göre, bir gün İskender arkadaşlarıyla yiyip eğlenmekteydi. Bir an kadehinden bir yudum içip bir arkadaşına uzattı. O yerinden kalkıp kadehten içtikten sonra eğilerek İskender'e geri verdi ve onu öpüp yerine oturdu. Bundan sonra herkes aynı şeyi yaptı. [54.4]Sıra Kallisthenes'e gelince kalkıp kadehi aldı, içti, sonra da eğilmeden geri verip onu öpmeye yanaştı. O an Hephaistion ile konuşan İskender ne olduğunu fark etmedi. Ancak Demetrios, diğer adıyla Pheidon, "Kralım, onu öpme, çünkü önünde eğilmedi," diye seslendi. Bunu duyan İskender Kallisthenes'i öpmeyi reddetti, o da yüksek sesle, "Olsun,

ben de bir öpücükten mahrum olarak gideyim bu hayattan," diye alay etti.

[55.1]İskender ile Kallisthenes'in arası açıldıkça filozofu kötüleyenler çoğaldı. İlk olarak Hephaistion, Kallisthenes'in önce herkes gibi önünde eğileceğini söylediğini, sonra da sözünden döndüğünü ileri sürdü. Lysimakhos ile Agnon etrafta dolaşıp tiranlığı tek başına ortadan kaldırdığını anlattığını, çocukların ise peşinden koştuklarını ve ona buralardaki tek özgür insanmış gibi hayranlıkla baktıklarını söylediler. [55.2]Ayrıca İskender'e suikast girişiminde bulunan Hermolaos ve taraftarları yakalanınca hakkındaki iftiralar daha da çoğaldı. Hermolaos'un, "Bir insan nasıl ünlü olur?" sorusuna güya Kallisthenes, "Ünlü birini ortadan kaldırınca," diye cevap vermişti. Hatta Hermolaos'u suikasta teşvik ederken, "Altın yatak seni hiç korkutmasın. İçinde yatan hem hastalanan, hem yaralanan biridir," dediği söylendi. [55.3]Bütün bunlara karşın Hermolaos da, taraftarları da ne yakalanıp işkence edildiğinde ne de taşlanarak öldürüldükleri sırada Kallisthenes'in suikasta karıştığını söylediler.

İskender, Krateros, Attalos ve Alketas'a yazdığı mektuplarda bu gençlerin işkence edildiğinde bile kendilerinden başka hiç kimsenin suikasttan haberi olmadığını sonuna kadar savunduklarını belirtti. [55.4]Daha sonra Antipatros'a yazdığı mektupta, "Gençler Makedonlar tarafından cezalandırıldı, filozofu ise kendi ellerimle cezalandıracağım. Yalnız onu değil, onu bana gönderenleri ve suikastçıları şehirlerinde barındıranları da aynı şekilde cezalandıracağım," diye yazdı. Bu sözlerle İskender doğrudan Aristoteles'e gönderme yapıyordu, çünkü Kallisthenes'in annesi Aristoteles'in yeğeni Hero idi ve ünlü filozofun yanında eğitilip yetiştirilmişti. [55.5]Kimilerine göre Kallisthenes İskender tarafından idam edildi, kimilerine göre ise zincire vurulduktan sonra hastalanıp öldü. Khares, Kallisthenes'in yakalandıktan sonra zincire vurula-

rak yedi ay hapiste kaldığını söyler. Ona göre İskender'in huzurunda meclis tarafından yargılanacaktı, ancak o sırada İskender Hindistan seferine çıkmış ve yaralanmıştı. Bu yüzden yargılama ertelenmiş. Bu arada çok şişmanlayan filozof ağır bir deri hastalığına tutulup hapiste ölmüş.

[56.1]Artık çok yaşlanan Demaratos, İskender'i görmek istiyordu. Uzun bir yolculuktan sonra onunla karşılaşınca "İskender'i Dareios'un tahtında görmeden ölen bütün Yunanlılara acıyorum," dedi. Bu sözler İskender'i çok memnun etti ve filozofu hediyelere boğdu, ancak kralın yanında pek yaşayamadı. Ağır hastalanan Demaratos kısa bir süre sonra öldü. Muhteşem bir cenaze töreni düzenlendi, askerler de seksen arşın yüksekliğinde çok geniş bir höyük yaptılar. Naaşını da güzel süslenmiş dört atlı bir arabayla denize kadar götürdüler.

[57.1]İskender Hindistan seferine hazırlanırken ordusunun savaş ganimetleriyle çok ağırlaştığını gördü. Bu yüzden sabah olunca gereksiz saydığı eşyayı arabalara doldurup önce kendisine ait olanları, sonra arkadaşlarınınkileri, en son olarak da Makedon askerlerininkileri ateşe verdi. [57.2]Aslında zor olan bunu yapmak değil, bunu yapma kararını almaktı, çünkü ilk başta şaşıran ve üzülenler daha sonra büyük bir sevinçle gereksiz eşyalarını ya ihtiyacı olanlara verdiler ya da kendileri ateşe attılar. Bu İskender'i çok sevindirdi.

İskender gitgide sertleşiyordu, her kötü davranışı ağır bir şekilde cezalandırıyordu. Örneğin arkadaşlarından biri olan Menandros'a bir kalenin yönetimini vermişti. Bir süre sonra arkadaşı orada kalmak istemediği için öldürdü. Ordusuna aldığı barbarlardan Orsodatis de kaçmaya kalkışınca onu okla vurup öldürdü.

[57.3]Bir gün yanlarındaki koyunlardan biri yavruladı. Yeni doğan kuzulardan biri diğerlerinden farklıydı. Başında

taca benzeyen bir leke vardı, iki yanında da birer şişkinlik. Bunu gören İskender uğursuzluk alameti olarak algıladı ve çok rahatsız oldu. Yanında bulunan ve bu işlere alışık olan Babylonlulardan kendisini kutsamalarını istedi. Bunu neden yaptığını soran arkadaşlarına kendisi için değil onlar için endişe ettiğini, öldüğü takdirde yerine değersiz ve soylu olmayan birinin geçmesinden korktuğunu söyledi. Kısa bir süre sonra güzel bir olay oldu, böylece kötü alamet korkusu unutuldu. [57.4]Günün birinde hizmetçilerin başı olan Makedon Proksenos kralın çadırı için çukur kazmaya başlamışken birden topraktan bir sıvı fışkırdı. Yağlı ve kıvamlı olan sıvı aktıkça saydamlaştı, sonunda hem rengi hem tadı zeytinyağına benzedi. [57.5]Gerçekten de Oksos'ta suyun çok yumuşak olduğu, bununla yıkananların vücudunu yağladığı söylenir. Antipatros'a gönderdiği mektupta İskender bu olaydan çok mutlu olduğunu, tanrıların ona verdiği en güzel armağanlardan biri saydığını yazdı. Kâhinler bunun zor, ama çok başarılı bir seferin habercisi olduğunu söylediler. Çünkü zeytinyağı tanrıların insanlara zahmetlerinin karşılığı olarak verdikleri bir nimettir.[75]

[58.1]İskender savaşlarda büyük tehlikeler atlattı. Gençliğin verdiği cesaretle hiç düşünmeden öne atıldıkça hem yaralandı, hem ölümle karşı karşıya geldi. Aynı şekilde ordusu da büyük kayıplar verdi, ancak onlar için en büyük felaket yiyecek kıtlığı ve kötü iklim şartlarıydı. Şansı cesaretle, kuvveti yiğitlikle yenmeye çalıştığı için gözüpek insanların her yeri ele geçirebileceğine, korkaklara güvence sağlayacak hiçbir sığınağın olmadığına inanıyordu. [58.2]Sisimithres'in fethedilemez olarak bilinen burcunu kuşattığında askerleri endişe etmeye başlamıştı. Bunun üzerine İskender Oksyartes'e[76] Sisimithres'in nasıl bir insan olduğunu sordu. Korkak olduğunu öğrenince, "Burayı savunabileceğine kesinlikle inanmıyordur, burcu kolaylıkla fethedeceğiz," dedi. [58.3]Aynen

öyle oldu, hem burcu fethetti, hem Sisimithres'i inanılmaz derecede korkuttu. İskender kuşatma sırasında genç bir askere adım sordu. "Aleksandros" cevabını alınca, "Bu adı taşıdığına göre korku nedir bilmeyen biri olmalısın," dedi. Bu kuşatmada cesaretle savaşan askerin öldüğünü duyan İskender çok üzüldü.

[58.4]Nyse şehrine yaklaştıklarında Makedonlar ilerlemekte tereddüt ettiler, çünkü önlerinde derin bir nehir akıyordu. Bir an duraksayan İskender, "Yüzme öğrenmediğim için ne kadar kötü etmişim," diye yakındı. Kalkanını havaya kaldırıp nehri geçmeye kalkıştı. . . . . .[77] çarpışma bittikten sonra merhamet göstermesi için kuşatılmış şehirlerden İskender'e elçiler geldi. Yaralı ve üstü başı toprak içinde olan kralı silahlarıyla karşılarında görünce şaşırdılar. O sırada askerlerinden biri oturması için bir yastık getirdi. İskender yastığı elçiler arasında yaşlı olana uzattı. Bu asil ve insanca hareketine hayran kalan elçiler sözü yaşlı Akuphis'e verdiler. [58.5]Akuphis onunla dost olmak için ne yapmaları gerektiğini sorunca İskender, "Bütün şehirler seni kral seçecekler, sen de en seçkin askerlerinden yüzünü bana vereceksin," dedi. Yaşlı adam gülümseyerek, "Ama kralım, krallığımı başarıyla yürütmem gerekiyorsa senin için en iyilerini değil, en kötülerini seçmem gerekecek," diye cevap verdi.

[59.1]Söylenenlere göre Kral Taksiles Hindistan'ın Mısır kadar geniş bir bölgesine hâkimdi. Hem hayvancılık, hem tarım için son derece bereketli bir bölgeydi, Taksiles de akıllı ve bilge biriydi. Gidip İskender'i buldu ve onu kucakladıktan sonra şöyle dedi: "Buraya suyumuzu ya da yemeğimizi almaya gelmediysen, neden savaşıp birbirimizin kanını dökelim? Akıllı insanlar sadece yaşamaları için gereken su ve yemek için savaşmalılar. [59.2]Para ya da toprak denen şeyler geçicidir. Eğer senden daha zenginsem varımı yoğumu vereyim, yok sen daha zenginsen vereceklerini minnetle kabul

edeceğim." Konuşmasından etkilenen İskender ona sağ elini uzattı ve "Bu şekilde konuşarak benimle savaşmaktan kaçınacağını sanıyorsan yanılıyorsun," dedi. "Seninle basiret ve cömertlik alanında yarışacağız. Bu konuda senden çok daha üstün olduğumu kanıtlamak için sonuna kadar savaşacağım." [59.3]Taksiles'in gönderdiği armağanları kabul eden İskender ona daha fazlasını verdi. Anlaşma tamamlandığı sırada kadehini kaldırdı ve ona bin talanton daha armağan etti. Bu davranışı arkadaşlarının hiç hoşuna gitmedi, ama barbarları çok etkiledi ve kendisine bağladı.

Ancak Hintliler arasında çok savaşçı kabileler de vardı. Bunlar İskender'e büyük zorluklar çıkarıyorlardı. Onlara güvenmediği hâlde anlaşmak zorunda kaldı, fakat anlaşmanın yapıldığı yerden ayrıldıkları anda onlara saldırdı ve hepsini öldürdü. [59.4]Aynı zamanda Hintli bilgelerden bazıları onunla anlaşan kralları kötülüyor, fethetmediği bölgelerdeki halkı ona karşı kışkırtıyordu. Bu yüzden hepsini idam ettirdi. Bu davranışlar her zaman yasaya uygun ve asilce savaşan İskender'in kısa fakat yüce hayatını bir leke gibi kirletti.

[60.1]İskender, Poros ile ilgili olayları mektuplarında anlatmıştır. Söylediklerine göre Poros ile kendi birlikleri Hydaspes Nehri'nin[78] iki kıyısında mevzilenmişti. Poros karşısındaki kuvvetlerin nehri aşmaması için kıyı boyunca filler dizmiş, geçişi engellemişti. İskender onları kandırmak için askerlerinden sürekli gürültü yapmalarını istedi. Amacı fillerin ve düşman askerlerinin her gün gürültüye alışmaları ve saldırı gürültüsünü fark etmemeleriydi.

[60.2]Mehtapsız bir kış gecesinde en seçkin süvarilerini ve piyadelerinin büyük bir bölümünü alıp düşman ordugâhından uzaklaşarak nehri daha öteden aştı ve küçük bir adaya çıktı. O an fırtına koptu, yoğun bir şekilde yağmur yağmaya başladı. Birçok askeri yıldırım çarpıp öldürdü, ancak İskender adanın çevresini dolanıp karşıya geçmeyi

başardı. [60.3]Kış olduğundan sular taşmış, nehir daha da genişlemişti. Zeminin çok kaygan oluşu karşıya geçmeyi çok zorlaştırıyordu. O an İskender'in, "Hey Atinalılar! Acaba ileride sizin de gururlanacağınız zaferler için girdiğim tehlikelerin farkında mısınız?" dediği söylenir. [60.4]Bunu bize Onesikritos aktarır, İskender de salları terk edip tüm silah ve donanımlarıyla boğazlarına kadar suya girdiklerini ve bu şekilde karşı kıyıya çıktıklarını yazar. Süvariler piyadelerin yirmi stadion önünden gittiler. Düşmanın süvari birlikleriyle saldırıya geçmesi hâlinde komutasındaki süvarilerle onları yenecekti. Düşmanın piyadeleriyle saldırıya geçmesi hâlinde ise seçkin piyade birliği Makedon falanksı gelene kadar onları oyalayacaktı. [60.5]Sonunda düşman bin atlıdan oluşan süvari alayı ve altmış savaş arabasıyla saldırdı. İskender süvarilerin dört yüzünü öldürdü ve arabaların hepsine el koydu. Poros, nehri aşanın İskender olduğunu anlayınca Makedon piyadelerini durdurmak için geride ordusunun küçük bir bölümünü bırakıp tüm gücünü toplayarak saldırdı. İnanılmayacak kadar kalabalık düşman kuvvetlerini ve filleri gören İskender sol kanada saldırıp Koinos'u sağ kanada gönderdi.[79] [60.6]Her iki kanadı da bozguna uğrattılar. Düşman kuvvetleri geri çekilip fillerin arasına sığındı. Sekiz saat süren zorlu çarpışmanın sonunda Poros yenik düştü. İşte bunları yazdı bu savaşın galibi.

Tarihçilerin çoğu Poros'un dört arşın bir karış boyunda[80] iriyarı biri olduğunu ve bindiği file gerek boyu, gerek ağırlığıyla çok yakıştığını söyler. [60.7]Fil çok büyük bir hayvan olmasına karşın zeki olduğu için savaşta krala çok yararlı olmuştu. Çarpışma boyunca karşı tarafa hırsla saldırıyor, kralı ve aynı zamanda sahibini özveriyle koruyup ona kötülük yapmak isteyenleri püskürtüyordu. Ancak kralın yaralandığını fark edince düşmesinden korktuğu için dikkatlice çöktü ve onu yere bıraktıktan sonra vücuduna saplanan mızrakları hortumuyla çıkarmaya çalıştı.

[60.8]Artık Poros esir düşmüştü. İskender yaklaşıp, "Sana nasıl davranmamı istersin?" diye sordu. "Krallara yaraşır şekilde," cevabını verdi Poros. "Peki, ekleyecek başka bir şeyin var mı?" sorusuna ise, "İlk cümlem her şeyi kapsar," karşılığını verdi. Bu soylu duruşunu çok beğenen İskender onu sadece sahip olduğu bölgeye satrap yapmakla kalmadı, on beş değişik kavmin yaşadığı beş bine yakın önemli şehir ve çok sayıda köyden oluşan büyük bir bölgeyi ele geçirip satraplığını Poros'a verdi. Bu bölgeden üç misli büyük olan başka bir bölgeye de arkadaşlarından Philippos'u satrap yaptı.

[61.1]İskender'in sevgili atı Boukephalas bu savaştan az sonra öldü. Kimileri yaralanıp öldüğünü, Onesikritos ve başkaları ise yaşlılıktan öldüğünü iddia ederler, çünkü o dönemde otuz yaşındaydı. İskender yakın bir arkadaşını ya da bir akrabasını kaybetmiş kadar üzüldü. Hydaspes Nehri yakınlarında kurduğu yeni bir şehre Boukephalia adını verdi. İskender sevdiği ve doğduğu günden beri elinde büyüttüğü köpeği Peritas ölünce de adına şehir kurmuştu. Bu bilgiyi bize Lesboslu Potamon'dan duyduğunu söyleyen Sotion aktardı.

[62.1]Poros ile savaşan Makedonlar galip gelmelerine rağmen çok yorgun düştüklerinden Hindistan'ın içerilerine ilerlemeyi düşünmemeye başladılar. Yirmi bin piyade ve iki bin süvariden oluşan düşman ordusunu yendikten sonra Ganga Nehri'ne[81] doğru ilerlemek isteyen İskender'e ilk kez karşı çıktılar. Karşı kıyısı ağır silahlı piyadeler, atlılar ve fillerle korunan otuz iki stadion enindeki nehir hakkında öğrendikleri onları huzursuz etmişti. [62.2]Ayrıca Gandarya ve Praisia krallarının onları seksen bin süvari, iki yüz bin piyade, sekiz bin savaş arabası ve altı bin savaş filiyle beklediklerini öğrenmişlerdi. Bu hiç de yalan değildi. Çünkü çok geçmeden

kral ilan edilen Androkottos, Selephkos'a beş yüz fil verdi ve altı yüz bin askeriyle saldırarak ancak bu şekilde Hindistan'ı tamamen ele geçirebildi.

[62.3]Askerlerin ilerlemek istememesi İskender'i hem üzdü, hem kızdırdı. Günlerce çadırına kapanıp hiç kimseyle konuşmadı. Sanki o güne kadar hiçbir şey başarmamış gibi kendini yenik hissediyordu. Ganga'yı aşmamasını geri çekilme olarak değil, ağır bir bozgunla eşdeğer tutuyordu. Ancak çadırının önünde toplanan ve yalvaran askerler karşısında dayanamadı ve seferi durdurduğunu ilan etti. [62.4]Ününü korumak ve bölgede adını unutturmamak için bir sürü şey yaptı. Önce askerlerinin moralini düzeltmek için daha büyük silahlar, atlara da daha sıkı dizginler yaptırdı. Daha sonra tanrılara adanmış tapınaklar kurdu. Günümüzde bile Praisia kralları bu bölgeden geçtiklerinde Yunanlıların alışkanlıklarına göre kurban törenleri düzenler. Çocukluğunda İskender'i yakından görmüş olan Androkottos, Hintlilerin kötü kalpli olan ve yüksek bir soydan gelmeyen kralların-dan nefret ettikleri ve onu küçük gördükleri için az kalsın İskender'in bütün Hindistan'ı ele geçireceğini daha sonraları sık sık tekrarladı.

[63.1]Hint Denizi'ni görmek istediği için çok sayıda kürekli küçük gemi ve sal yaptırdı, böylece nehirden[82] ilerledi. Ancak bu yolculuğunda da çatışmalardan geri kalmadı. Sık sık durarak yolunun üstünde bulunan her yeri ele geçirdi. Savaş sanatında Hintlilerden çok daha üstün oldukları söylenen Maller ülkesinde ise neredeyse hayatını kaybedecekti.

[63.2]Onlara karşı düzenlediği bir saldırıda düşman askerlerini oklarla barbatalardan uzaklaştırdıktan sonra sura merdiven dayayıp içeri girmek istedi. İlk tırmanan İskender oldu, ancak merdiven kırıldı ve taşlara tutunmak zorunda kaldı. Bunu gören barbarlar onu ok yağmuruna tuttular. Fazla dayanamayan İskender havada takla atarak yere düştü ve ayakta durabildi. Etrafı düşmanlarla çevriliydi. [63.3]

Birden göğsünü gerince zırhından yansıyan güneş ışınları onları şaşırttı. İçinden ışık çıktığını sandılar ve dağıldılar. Az sonra yanına yaklaşan iki muhafızını görünce onların insan olduğunu anladılar, ellerinde kılıç ve mızraklarla üzerlerine üşüştüler. Ötekiler kendilerini savunmaya çalıştıkça hızla atılan mızrakların altında kaldılar. Yanına yaklaşıp saldıran biri mızrağını o kadar büyük bir hırsla attı ki, zırhını delip göğsüne saplandı. [63.4]Acıdan bilincini kaybeden İskender dizüstü düştü. Asker kılıcını çekip üstüne atladı, ancak muhafızları Peukestas ve Limnaios bedenleriyle onu korudular. İkisi de ağır yaralandı ve Limnaios çok geçmeden öldü. Bu arada kendine gelen İskender düşman askerini öldürdü. Ağır yaralı İskender'in hızla boynuna gelen bir topuz gerilemesine ve sırtını sur duvarına dayamasına neden oldu.

[63.5]Üstüne doğru gelen düşmanlara boş gözlerle bakan kralın imdadına başka Makedon askerleri yetişti ve etrafını sardıktan sonra kimileri düşmanları püskürttü, kimileri de onu kaldırıp uzaklaştırmaya çalıştı. Binbir güçlükle çadırına geri getirmeyi başardılar. El üstünde taşınan kralın göğsüne saplı mızrağı gören herkes onun öldüğünü sandı. Testereyle mızrağın tahta sapını kestiler, böylece zırhını çıkarabildiler. Sonra mızrağın ucunu çıkarmaya çalıştılar, ancak göğüs kemiğine saplandığından bu çok zor bir işti. [63.6]Boyu üç, genişliği dört parmak olan yaradan metal mızrak ucu çıkana kadar defalarca acıdan bayıldı. Sonunda tehlikeyi atlattı ve yavaş yavaş kendine gelmeye başladı. Uzun bir süre özel bir diyet uygulandı ve büyük bir özenle bakıldı. Bir gün askerlerin çadırının önünde toplanıp kendisini görmek istedikleri için büyük bir kargaşa yarattıklarını anlayınca ayağa kalktı ve karşılarına çıktı. Tanrılara kurban sunduktan sonra oradan ayrılma emri verdi. Yol boyunca geniş topraklar ve çok sayıda şehir ele geçirdi.

[64.1]Özellikle Sabba'yı isyana teşvik edip Makedonlara felaketler yaşatan, hazırcevap olarak ün salmış gymnoso-

phistlerden[83] on kişiyi esir aldı. Birer soru soracağını, iyi cevap veremeyen ilkinden başlayıp peşi sıra diğerlerini de öldüreceğini söyledi ve aralarından en yaşlısını hakem olarak belirledi. [64.2]Birincisine canlıların mı, yoksa ölülerin mi daha çok olduğunu sordu ve canlıların çok olduğu, çünkü ölülerin zaten yok olduğu cevabını aldı. İkincisine karaların mı, yoksa denizlerin mi daha fazla hayvanı beslediğini sordu ve karaların beslediğini, çünkü denizlerin karanın bir parçası olduğu cevabını aldı. Üçüncüsü en kurnaz hayvanın hangisi olduğu sorusuna, "Şimdiye kadar insanın göremediği hayvan," cevabını verdi. [64.3]Dördüncüsü Sabba'yı neden kışkırttığı sorusuna, "Çünkü yaşayacaksa güzel yaşamasını, ölecekse güzel ölmesini istedim," cevabını verdi. Beşincisi gündüzün mü, yoksa gecenin mi daha önce yaratıldığını sorusuna, "Bir gün arayla gündüz" cevabını verdi. [64.4]Bunun üzerine İskender soruların şeklini değiştirdi. Altıncısına bir insan için kendini mutlu etmenin en iyi yolunu sordu. "Çok güçlü olduğu hâlde insanlarda korku hissini uyandırmamayı başarandır," cevabını aldı. Diğer üçüne sırayla aşağıdaki soruları sordu ve her biri gereken cevabı verdi: "Bir insan nasıl tanrı olabilir?" "Eğer bir insanın yapamayacağını yapmayı başarırsa." "Hayat mı yoksa ölüm mü daha kuvvetli?" "Hayat, çünkü pek çok zorluğa katlanabilir." [64.5]"Bir insan ne kadar yaşamalıdır?" "Ölmenin yaşamaktan daha iyi olmadığına inandığı kadar." En sonunda onuncusuna, yani hakeme döndü ve karar vermesini istedi. Yaşlı filozof, "Hepsi de birbirinden kötüydü," diye karşılık verdi. "O zaman önce sen ölmeye hazırlan," dedi İskender. Filozof da, "Ama hakemlik işini bana bırakmıştın kralım, sen en kötü cevabı vereni ilk önce öldürecektin, ben de hepsinin birbirinden kötü cevap verdiklerine kanaat getirdim," diye cevapladı.

[65.1]İskender hediyeler vererek filozofların hepsini serbest bıraktı. Sonra da Onesikritos'tan gymnosophistlerin

en tanınmışlarını getirmesini istedi. Onesikritos kinik filozof Diogenes'in öğrencilerindendi. [65.2]Anlattıklarına göre Kalanos onu iyi karşılamamış. Soyunup karşısına çıkmasını istemiş, yoksa İskender değil Zeus tarafından gönderilmiş bile olsa onunla konuşmayacağını söylemiş. Dandamis daha iyi huyluymuş. Sokrates, Pythagoras ve Diogenes'in çok akıllı olduklarını, ancak yasalara gereğinden fazla saygı duyduklarına inandığını söylemiş. [65.3]Başkalarına göre Dandamis bunların hiçbirini söylememiş, "İskender neden zahmet edip buralara kadar geldi?" diye sormuş. Sonunda Taksiles, Kalanos'u İskender'in huzuruna çıkmaya ikna etmiş. Aslında gerçek adı Sphinis'ti, ancak herkesi kendi dilinde merhaba anlamına gelen "kale" diyerek selamladığından Yunanlılar Kalanos lakabını takmışlardı. İktidarın nasıl bir şey olduğunu İskender'e bir örnekle anlatmak istediği söylenir. [65.4]Ortaya kurumuş buruşuk bir deri parçası atmış ve ucuna basmış. Basılı tarafı yerde kalan derinin öteki tarafı havaya kalkmış. Aynı şeyi diğer taraflarına basarak tekrarlayıp aynı sonucu elde etmiş. Sonunda derinin ortasına basınca deri dümdüz olmuş. Bu örnekle İskender'e imparatorluğunun merkezinde bulunması gerektiğini, kuvvetlerini uzak yerlere yönlendirdiği takdirde ayaklanmalara sebep olacağını göstermek istemiş.

[66.1]Nehir yoluyla denize çıkması tam yedi ay sürdü. Gemileriyle okyanusa ulaşınca asıl adı Psiltukin olan, kendisinin ise Skillustin adını verdiği bir adaya çıktılar. İlk işi tanrılara kurban sunmak oldu, sonra bütün sahil boyunca yürüdü ve tanrılardan ulaştığı yerlere kendisinden başka hiç kimsenin ulaşamamasını diledi. [66.2]Nearkhos'u[84] donanma komutanı, Onesikritos'u da başkaptan tayin etti ve gemilerini Hindistan'ı sağa alacak şekilde yönlendirerek bir keşif gezisine gönderdi. Kendisi de sahilden yürüyerek Oreiton bölgesini aşıp gemileri takip etti, ancak büyük güçlüklerle

karşılaştı ve askerlerinin dörtte birini kaybetti. Yüz yirmi bin piyade ve on beş bin süvarisi vardı, [66.3]fakat bulaşıcı hastalıklar, kötü beslenme, kurak ve son derece sıcak iklim çoğunu öldürdü, çünkü bu berbat bölgelerin içinden geçmek zorunda kalmışlardı. Aç sefil insanlar, çorak topraklar ve balık yemeğe alışık oldukları için etleri çok kötü kokan koyunlar bu tabloyu tamamlıyordu. Altmış gün boyunca bu şartlar altında binbir güçlükle ilerledikten sonra Gedrosia'ya vardılar. Orada civardaki krallar ve satraplar tarafından bolluk ve debdebeyle karşılandılar.

[67.1]Burada ordusunu dinlendirip yeniden düzenledikten sonra tekrar yola çıktı. Yedi gün boyunca uzun bir eğlence kafilesi hâlinde Karmania'dan geçtiler. Sekiz atın ağır ağır çektiği, üstüne dört yanı açık bir kerevet kurulmuş büyük bir arabada İskender ve yanındakiler durmadan yiyip içip yattılar. Onları kırmızı ya da çok renkli kumaşlarla, bir kısmı da taze kesilmiş güzel yapraklı dallarla süslü sayısız araba takip etmekteydi. İçlerinde İskender'in arkadaşları ve komutanları oturmaktaydı. Onlar da aynı şekilde yiyip eğleniyor, durmaksızın içki içiyorlardı. [67.2]Üstlerinde ya da yanlarında ne silah, ne miğfer, ne kalkan vardı. Ellerinde sadece şişeler ve şarap dolu kadehler görülüyordu. Bütün yol boyunca askerler büyük damacanalardan içki dolduruyor, kadeh kaldırıp birbirleriyle şakalaşıyordu. [67.3]Şarkılar söyleniyor, flütler çalınıyor, kadınlar dans ediyordu. Sanki geçen bir ordu değil, Dionysos alayıydı. Sonunda Gedrosia sarayına vardılar. Orada ordusunu dinlendirdi ve yine eğlenceler düzenledi. [67.4]Bu arada bir dans yarışması yapıldı, yarışmayı arkadaşı Bagoas kazandı. İskender sevincinden yarışma alanına çıktı ve onun yanına oturdu. Bunu gören Makedonlar alkışlamaya başladılar ve mükâfatı onun vermesini istediler. O zaman İskender sarılıp arkadaşını öptü.

[68.1]Orada Nearkhos'un adamları onu görmek istediler. Deniz yolculuğunu dikkatle dinleyen İskender verilen bilgi-

lerden çok memnun kaldı, böylece kendi de Fırat Nehri'ni kullanarak büyük bir donanmayla Arabistan ve Libya'yı geçtikten sonra Cebelitarık Boğazı'nın ötesindeki denize çıkmak istedi. Bu yolculuk için Thapsakos'ta yeni gemiler yaptırmaya ve civardaki bölgelerden denizciler aramaya başladı. [68.2]Ancak o güne kadar yaşadıkları güçlükler, Mallos'ta ağır yaralanması, ordunun büyük bir bölümünün savaşlarda kaybedilmesi gibi nedenler yüzünden askerler ona eskisi kadar itaat etmiyordu. Sağ salim geri döneceklerine inanmayan askerler ayaklandılar. [68.3]Olympias ile Kleopatra[85] da Antipatros'a başkaldırdılar ve Olympias Epir'i, Kleopatra da Makedonya'yı ele geçirip iktidarı ikiye böldüler. Bunu duyan İskender, Makedonlar bir kadın tarafından yönetilmeyi çok zor kabul edeceklerinden annesinin daha akıllıca davranarak Epir'i seçtiğini söylemekle yetindi.

Bu ayaklanmalar İskender'i çok kızdırdı, böylece bütün sahil kentlerinin fethedilmesini emrederek deniz seferini Nearkhos'a devretti. Kendisi dönüş yolculuğuna devam etti, fakat artık çok daha sert ve acımasız oldu. [68.4]İtaat etmeyen ya da kötü iş yapan komutanlarını kendi elleriyle cezalandırmaya başladı. Örneğin Abulites'in oğlu Oksyartes'i kendi uzun Makedon kargısıyla öldürdü. Ayrıca gerekli erzakı temin edemeyen, ancak ona üç bin talanton getiren Abulites'i de yanına çağırdı ve paraları atların önüne koymasını istedi. Atlar dokunmayınca, "Gördün mü? Bunlar yenmez," diyerek onu tutuklattı.

[69.1]Perslerin ülkesine döndüğünde geleneklerine uyarak her kadına birer sikke dağıttı. Pers krallarının seferden döndüklerinde kadınlara birer altın verme alışkanlıkları vardı. Bu gelenekten dolayı birkaç kralın geri dönmediği söylenir. Örneğin Okhos,[86] ülkesinden ayrıldıktan sonra cimriliğinden geri dönmemişti. [69.2]O sırada İskender Kral Kyros'un[87] mezarının açıldığını öğrendi. Bunu yapan Pella'nın tanınmış

bir ailesinin oğlu Polymakhos idi. İskender kralın mezar taşında yazılan metni okuyunca çok duygulandı ve yanına Yunancasını da kazıttı, sonra da memleketinden olmasına rağmen Polymakhos'un öldürülmesini emretti. Metinde: "Hey yabancı! Kim olursan ol, nereden gelirsen gel –çünkü geleceğinden eminim– ben Perslerin başına geçen Kyros'um. Bedenimi örten bir avuç toprağı gör ve bana gıpta etme," sözleri yazılıydı. [69.3]Yazıt İskender'i çok etkiledi, çünkü hayatın değişkenliğini ve belirsizliğini gözleriyle gördü.

O sırada filozof Kalanos uzunca bir süredir midesinden rahatsızdı ve günden güne kötüleşiyordu. Makedonlardan bir ateş yakmalarını istedi. Onu at üstünde ateşin olduğu yere götürdüler. Saçından bir tutam kesip tanrılara dua etti, sonra da Makedonlarla vedalaştı. Onlara o gün krallarıyla eğlenmelerini, yiyip içmelerini söyledi ve "Biz onunla kısa zamanda Babylon'da buluşacağız," diye ekledi. [69.4]Kalanos ateşe doğru gitti ve yere yatıp yüzünü elleriyle kapattı. Oradaki filozofların geleneğine göre hiç yerinden kıpırdamadan ateşin bütün vücudunu sarmasını bekledi ve kendini tanrılara kurban etti. Yıllar sonra Sezar'la beraber Atina'ya gelen bir Hintli de aynı şeyi yapmıştı. Bu yer de günümüze kadar Hintlinin anıtı olarak bilinir.

[70.1]Kalanos'un isteği üzerine İskender arkadaşları ve komutanları için bir ziyafet ve içki yarışması düzenledi. En çok içmeyi başarana bir taç ve bir talanton ödül vaat etti. Yarışmayı dört testi şarap içen Promakhos kazandı, ancak üç gün sonra öldü. O yarışmadan sonra Khares'in anlattıklarına göre kırk bir kişi aşırı içkiden hayatını kaybetmiş.

[70.2]Susa'da büyük bir düğün töreni düzenledi ve birçok Makedon komutanı Pers kadınlarıyla evlendirdi,[88] kendi de Dareios'un kızı Stateira ile evlendi. Davetlilerin dokuz bine yakın oldukları söylenir. İskender herkese sponde için birer altın kupa hediye etti. Ayrıca dokuz bin sekiz yüz yetmiş

talanton kadar para sarf ederek borcu olanların borçlarını ödedi. [70.3]Komutanlarından tek gözlü Antigenes borcu olduğuna dair yalan söyledi, alacaklı olarak da birini gösterdi. Kısa bir süre sonra yalan ortaya çıkınca İskender çok kızdı ve Antigenes'i saraydan uzaklaştırdı ve görevden aldı. Ancak Antigenes savaş alanında çok başarılı bir askerdi. Philippos, Perinthos'u kuşattığında genç bir delikanlıydı. Sapanla atılan bir taş gözüne saplanınca, bir an bile duraksamadan savaşmaya devam etmiş, taşı gözünden çıkarmak isteyenlere de izin vermemişti. Sonunda yiğitçe savaşıp düşmanları püskürtmeyi başarmıştı. [70.4]İskender böyle bir adamı küçük düşürmüş olduğu için çok üzüldü, diğer yandan onurlu biri olduğunu bildiğinden hayatına son vermek istemesinden korktu. Gururunu bir yana bıraktı, onu affettiğini söyleyip paraları geri istemedi.

[71.1]İskender'in eğitim görmek için geride bıraktığı otuz bin çocuk artık büyümüş, sıhhatli, mert ve savaşçı delikanlılar olmuştu. Onları gören İskender çok sevindi, ancak Makedonlar onunla aynı duyguları paylaşmıyordu. İskender'in artık kendilerine önem vermemesinden endişe ediyorlardı. [71.2]Aynı zamanda yaşlılarla hastaları memleketlerine geri göndermesini bir hakaret olarak görmeye başladılar. Evlerinden sağ salim teslim aldığı insanları kullandıktan sonra işe yaramaz ya da sakat olarak başından atıyor gibiydi. Bir gün bütün Makedonlar toplanıp itiraz ettiler. Eğer aralarında işe yaramaz askerler bulunduğuna inanıyor ve onları geri göndermeyi düşünüyorsa, bunu herkes için yapmasını istediler. Artık yabancı çocuklara güvendiğine göre bundan sonraki seferlere de onlarla çıkmasını söylediler.

[71.3]İskender bunu büyük bir küstahlık olarak algıladı ve onlara çok kızdı. Hemen hepsini kovdu ve muhafızlarla özel yardımcıları da dâhil olmak üzere bütün görevleri Perslere dağıttı. Makedonlar barbarların kralın yanında yürüyüp asa

taşıdığını gördüklerinde gözlerine inanamadılar. Bir taraftan hakarete uğradıklarını düşündüler, diğer yandan bu genç çocukları kıskandılar. [71.4]Sonunda dayanamayıp silahlarıyla asker giysilerini bıraktılar ve çadırının önünde toplandılar. Pişman olduklarını söyleyip kendilerini yine yanına almasını rica ettiler. Bu arada yumuşamaya başlayan İskender, yine de onları çadırına kabul etmedi. İki gün iki gece boyunca orada durdular ve yalvarmaya devam ettiler. [71.5]Üçüncü gün dayanamayıp dışarı çıktı. Onları bu durumda görünce gözleri yaşardı. Yumuşak ve tatlı bir tavırla düşündüklerini ve neden bu kararı aldığını açıkladı. Savaşamayacak durumda olanları değerli hediyelerle geri gönderdi, aynı zamanda Antipatros'a mektup yazıp geri gönderilenlere her yerde saygı gösterilmesini, atletizm oyunlarında ya da şenliklerde ilk sırada oturtulmalarını ve başlarına onur tacı takılmasını emretti. Savaşta hayatlarını kaybedenlerin çocuklarına da yetim maaşı bağladı.

[72.1]İskender Ekbatana'ya gelir gelmez önemli işlerini bir düzene soktu, sonra da yine eğlenceler düzenlemeye başladı. Bu arada onu eğlendirmek için Yunanistan'dan üç bin oyuncu geldi. O sırada Hephaistion hastalanmıştı. Çok yüksek ateşi olduğu için doktoru Glaukos ona sıkı bir perhiz vermişti. Hephaistion genç ve hayat dolu olduğundan bu nasihate kulak asmadı, doktorun tiyatroya gittiğini duyunca hemen sofraya oturdu ve kocaman bir tepsi fırında horoz yiyip bir şişe soğuk şarap içti. Durumu hemen kötüleşti ve kısa bir süre sonra öldü.

[72.2]İskender ölüm haberini duyunca yıkıldı. Bütün atların ve katırların yelelerini yas işareti olarak kestirdi ve civardaki şehir surlarının barbatalarını yıktırdı. Zavallı doktoru çarmıha gerdi. Ammon Tapınağı'ndan kehanet gelene kadar da müzik çalınmasını yasakladı. Gelen kehanete göre Hephaistion bir tanrı gibi değil, bir kahraman gibi anılma-

lıydı. [72.3]Üzüntüsünü unutmak için insan avına çıkar gibi tekrar savaş alanlarına döndü. Kossaioililere[89] çok zalimce davrandı ve bütün yetişkin erkekleri Hephaistion'un anısına kurban etti. Bu arada Hephaistion için çok muhteşem bir kabir düşünmeye başladı ve bu iş için on bin talanton ayırdı. Her gün ustalar ve heykeltıraşlarla görüşüp bu konu üzerinde fikirlerini aldı. Aralarından Stasikrates en görkemli abide fikrini verdi. [72.4]Trakya'daki Athos Dağı'nın bütün dağlar arasında insan figürüne en çok yaklaşanı olduğunu ve istediği takdirde onu yontup Hephaistion'un heykelini yapabileceğini söyledi. Heykelin sol elinde on binlerce kişilik bir şehir, sağ elinden de denize dökülen bir nehir olacaktı. İskender bu fikri de kabul etmedi, çünkü söylenenlere göre bundan daha da zor projeler düşünmekteydi.

[73.1]Babylon'a doğru yola koyulduğunda büyük denizden gemilerle Fırat'ı aşıp geri dönen Nearkhos ile buluştu. Komutan yolda Haldelilerle karşılaştığını ve İskender'in Babylon'dan uzak kalması gerektiğini tembih ettiklerini söyledi. İskender bu nasihatlere kulak asmayıp ilerlemeye devam etti. Şehir surlarının önüne varınca gökte üşüşen ve birbirlerine saldıran bir sürü karga gördü. Bunlardan bazıları üstüne düşünce alameti kötüye yordu. [73.2]Bu arada Babylon komutanı Apollodoros'un kurban kestiği haberi geldi. İskender hemen kâhin Pythagoras'ı çağırdı ve bu kurbandan nasıl bir kehanet çıkardıklarını öğrenmesini istedi. Kâhin kurban edilen hayvanın karaciğerinde lop olmadığını söyleyince İskender, "Eyvah, bu çok kötü bir alamettir," diye bağırdı, ancak Pythagoras'ı felaket habercisi olarak cezalandırmadı. O günden sonra Nearkhos'un söylediklerine kulak asmadığı için kendi kendini yedi. Surları aşıp şehre girmeye yanaşmıyor, ya çadırında yalnız kalıp düşünüyor ya da Fırat Nehri boyunca Babylon'un dışında dolanıyordu.

[73.3]İskender'in canını sıkan birkaç kötü işaret daha oldu. Bir gün evcil aslanlarının en büyüklerinden birini uysal bir

eşek tepti ve öldürdü. Başka bir gün top oynarken terleyip elbiselerini çıkardı, sonra da vücuduna yağ sürmek için oradan uzaklaştı. Tekrar döndüğünde elbiselerini aradı, ama bulamadı. O an arkadaşları tahtında elbiselerini giyen birinin olduğunu fark ettiler. Adam hiç konuşmuyordu. [73.4] Sonunda kendine gelip konuşmaya başlayınca, Messinia'da doğduğunu ve adının Dionysios olduğunu söyledi. İşlediği bir suç yüzünden deniz yoluyla oraya getirilmişti ve zincire vurulup uzun süre hapis yatmıştı. Ancak bir gün yanına Sarapis gelmiş, zincirlerini çıkarıp bu kıyafetleri giymesini ve orada oturup hiç konuşmamasını emretmişti.

[74.1]İskender kâhinlerin teşvikiyle adamın öldürülmesini emretti, ancak bu içindeki sıkıntıyı azaltmadı. Artık tanrılardan ümidini kesmişti ve arkadaşlarından da şüpheleniyordu. En çok da Antipatros ve oğullarından korkmaktaydı. İolas adlı oğlu yanında sakibaşı olarak bulunmaktaydı, diğer oğlu Kasandros da o sıralarda yeni yanına gelmişti. Yunan kültürü alan ve böyle bir şeyi hayatında ilk kez gören genç, barbarların İskender'e tapınmaları karşısında yüksek sesle gülmeye başladı. [74.2]Buna çok sinirlenen İskender iki eliyle onu saçlarından tutup başını duvara vurdu. Başka bir gün Kasandros babasını kötüleyenlere karşı çıkarken İskender çok kızdı. "Ne yani? Bu insanlar bunca yolu yalan söylemek için mi katettiler?" diye bağırdı. [74.3]"Uzaklardan gelip gelmediklerini bilmiyorum, ama delillerden uzak oldukları kesin," diye cevap verdi genç adam. Gülmeye başlayan İskender, "İşte Aristoteles'in kurnazlıkları. İki fikir ileri sürer, her ikisini de ispatlar. Benim söyleyeceğim tek şey, eğer haksızlık ettiğiniz ispatlanırsa çok pişman olacağınız," dedi. [74.4]O günden sonra Kasandros'un içine korku öyle bir yerleşti ki, seneler sonra artık Makedonların kralı olup Yunanistan'a hâkimken bile bu korkuyu üstünden atamadığı anlatılır. Günün birinde Delphoi'de kahramanların ve tanrıların heykel-

leri arasında gezinirken İskender'in heykeli karşısında kriz geçirdi, titreyip terledikten sonra bilincini kaybetti ve uzun süre kendine gelemedi.

[75.1]Artık İskender her şeyden kuşkulanıyor, herkesten korkuyordu, alışılmadık her durumu kötüye yoruyordu. Saray kehanette bulunan, büyülerle kötülükleri arındıran insanlarla dolmaya başladı. [75.2]İnsanın tanrılara inanmaması ne kadar kötüyse, batıl inançlı olması da o kadar kötüdür. Suyun aşağıya doğru aktığı gibi, bu durum da İskender'i çok alçak seviyelere düşürdü. Hephaistion için gelen kehanetten sonra yası sona erdirdi ve hemen bir kurban töreni düzenledi. Daha sonra Nearkhos ve arkadaşları için bir ziyafet düzenledi. [75.3]Her zaman alıştığı gibi yemekten sonra banyo yapıp uyumaya gidecekti, ama Medias onu evine davet etti. Orada içmeye devam edince ateşi çıktı. Ne Herakles'in kupasından[90] içti, ne de sırtına bir mızrak saplanmış gibi acı duydu. Sanıyorum bütün bunlar ölümünü daha trajik yapmak için uydurulmuştur. [75.4]Aristovoulos'a göre yüksek ateş nedeniyle çok susayınca su yerine şarap içmiş, bu da sağlığını çok kötüleştirmiş. İskender, Daisios ayının otuzuncu gününde[91] öldü.

[76.1]Hastalığıyla ilgili bilgiler askeri günlüklerde[92] şu şekilde aktarılır: "Daisios ayının on sekizinde ateşi çıktığından banyonun içinde yattı. Ertesi gün odasına döndü ve bütün gün Medias ile zar oynadı. Akşam olunca yine banyo yaptı, sonra da tanrılara kurban sundu. Yemekten sonra tekrar ateşi çıktı. [76.2]Yirminci gün ateşi düşmediğinden yine banyoya girdi ve Nearkhos'u yanına çağırıp büyük denizdeki keşif gezisinde yaşadıklarını anlatmasını istedi. Yirmi birinci gün yine aynı şeyleri yaptı, ancak ateşi daha da yükseldi. Çok zor bir gece geçirdi ve ertesi sabah yine ateşi çıktı. Yardımcıları onu götürüp büyük küvete yatırdılar. Komutanlarından

ordudaki boş mevkilerin saptanmasını ve deneyimli yüksek rütbeliler tarafından doldurulmasını istedi. [76.3]Yirmi dördüncü gün yüksek ateşine rağmen ayağa kalktı ve tanrılara kurban sundu. Döndüğünde yüksek rütbelilerin sarayda kalmalarını, diğerlerinin geceyi dışarıda geçirmelerini istedi. Yirmi beşinci gün karşı saraya götürülmesini istedi, ancak ateşi hâlâ çok yüksekti. Komutanları yanma geldiğinde artık konuşamıyordu. [76.4]Bunu duyan askerler öldüğünü sandılar ve kapısının önünde toplanıp bağrışmaya başladılar. Onu görmek istiyorlardı. İlk başta komutanlar buna izin vermediler, ancak insanları durdurmak mümkün değildi. Sonunda kapılar açıldı ve silahsız, sessizce teker teker önünden geçtiler. O gün Python ve Seleukos, İskender'in oraya götürülmesinin gerekli olup olmadığını sormak üzere Serapeion'a gönderildiler. Ancak tanrı onu olduğu yerde bırakmalarını istedi, çünkü ayın yirmi sekizinde akşama doğru İskender hayata gözlerini yumdu."

[77.1]Olaylar günlüklerde aynen böyle aktarıldı. O günlerde zehirlenme şüphesi daha doğmamıştı, ancak altı yıl sonra Olympias ihbar üzerine birçok kişiyi öldürttü, sonra da zehri bu arada ölen İolas'ın verdiğine inandığı için kemiklerini mezarından çıkarıp attı. [77.2]Bazıları bu suikasta Aristoteles'in de katıldığına inanırlar. Bunlara göre Antipatros'a zehri Aristoteles vermiş. Söylenenlere göre bunu Agnothemis adlı biri Kral Antigonos'un ağzından duyduğunu iddia etti. Zehir Nonakris'te[93] bulunan bir kayadan çıkarılıyormuş ve o kadar soğuk ve deliciymiş ki sadece eşek toynağında muhafaza edilebilirmiş, çünkü diğer kapları delip çatlatırmış. [77.3]Kimilerine göre zehirle ilgili bilgiler tamamen hayal ürünüdür. Bunun en büyük kanıtı komutanlar ne yapmaları gerektiğine karar verene kadar İskender'in gömülmeyen naaşının çok sıcak bir yerde olmalarına rağmen kokmaması ve çürümemesidir.

[77.4]O sırada Roksane hamileydi, bu yüzden Makedonlar ona büyük saygı gösterdiler. Roksane İskender'in kısa bir süre önce evlendiği Stateira'yı çok kıskanıyordu. Bir gün ona bir mektup gönderdi ve yanına çağırdı. Stateira'yı ve beraberinde gelen kız kardeşini bir kuyuya atıp öldürdü, sonra da üstünü toprakla örttü. Bütün bunlar Perdikkas'ın yardımıyla oldu, böylece o günden sonra Perdikkas sarayda büyük güç elde etti [77.5]ve saraylıların yakın dostu olduğunu kanıtlamak için hep İskender'in üvey kardeşi Arridaios'la görünmeye özen gösterdi. Soylu olmayan Philinne adlı bir kadının oğlu olan Arridaios geri zekâlıydı, ama bu doğuştan değildi. Küçükken zeki ve hoş bir çocuktu, ancak Olympias'ın verdiği macunlar yüzünden vücut ve zihin gelişmesi gerilemişti.

SEZAR[1]

ΚΑΙΣΑΡ

[1.1]Sulla Roma yönetimini ele alır almaz, o dönemde mutlak hâkim olan Cinna'nın kızı Cornelia'nın çeyizine el koydu, çünkü Sezar'ın elinden ne tehditle ne de vaatlerle almayı başarabilmişti.[2] Sulla'nın Sezar'dan nefret etmesinin nedeni Marius ile olan akrabalığıydı. Sezar'ın halası Julia Büyük Marius'un[3] eşi ve kuzeni Genç Marius'un annesiydi. [1.2]Sulla yapılan vahşilikleri ve işlenen cinayetleri unutamadığından o dönemde çok genç olan Sezar'ın yerel yönetimde yer almasına karşı çıktı. Hatta onu öldürmeyi bile düşündü. Bunu duyanlar, "Ama o daha çocuk," dediklerinde de, "Eğer bu çocuğun içinde bir değil, birçok Marius göremiyorsanız büyük bir hata yapıyorsunuz demektir," diye cevap verdi. [1.3] Bunları öğrenen Sezar hayatı için endişe etmeye başladı ve Sabinlerin ülkesine sığınmak zorunda kaldı. Bir gün hastalanınca bir evden başka bir eve götürülmesi gerekti, ancak Sulla'nın devriye gezen askerleri tarafından yakalandı. Sezar komutanları Cornelius'a iki talanton rüşvet verip ellerinden kurtuldu ve hemen bir gemiye binip Bithynia'ya, Kral Nikomedes'in yanına sığındı. [1.4]Yanında kısa bir süre kaldıktan sonra yeniden denize çıktı, ancak Pharmakoussa[4] Adası'nın yakınlarında o dönemde sayısız gemileriyle denizlere hâkim olan korsanların eline düştü.

[2.1]Korsanlar onu serbest bırakmak için yirmi talanton isteyince Sezar gülmeye başladı. Kimi yakaladıklarını bilme-

diklerini anladığından yirmi değil, elli talanton vermeyi vaat etti, sonra da adamlarını fidyeyi toplamaları için değişik şehirlere gönderdi. Korsanların en tehlikelileri olan Kilikyalıların yanında bir arkadaşı ve iki muhafızıyla kırk iki gün kaldı. [2.2]Her fırsatta onları ne kadar küçümsediğini göstermekten kaçınmayan Sezar, istirahat etmek istediğinde susmalarını emrediyordu. Bütün bu süre boyunca onların tutsağıymış gibi değil, onlar kendi muhafızlarıymış gibi davrandı. Hiç korku hissetmeden oyunlar oynadı, idman yaptı. Şiir ya da bir nutuk yazınca onları çağırıp yüksek sesle eserlerini okudu, anlamayanları azarladı, kültürsüz ve barbar dedi, çoğu kez de gülerek onları asmakla tehdit etti.

[2.3]Korsanlar cesaretine şaşırıyor, bunu daha çok saflığına ya da espri anlayışına veriyorlardı. Sonunda Miletos'tan beklediği para geldi ve korsanlara verdikten sonra serbest bırakıldı. Miletos Limanı'nda gemiler satın alıp donattı, sonra da korsanlara saldırdı. Hâlâ adanın yakınlarında demir atmış olduklarından çoğunu esir aldı. Paralarına el koyduktan sonra onları Pergamos'a götürdü ve hapsetti, sonra da Asya komutanı olan Junios'a gidip vazifesi gereği tutukluları cezalandırmasını söyledi. [2.4]Onların hiç de az olmayan paralarına göz koyan komutan düşünmek için zamana ihtiyacı olduğunu söyledi. Buna sinirlenen Sezar Pergamos'a geri döndü ve bir zamanlar şaka sandıkları tehdidini yerine getirip hepsini astı.

[3.1]Bu arada Sulla gücünü kaybetmeye başlamıştı, dostları Sezar'a geri dönebileceğini haber verdiler. İlk önce Cicero'nun da öğretmeni olan Mollon'un oğlu Apollonios'tan ders almak için Rodos'a gitti. Apollonios sadece ünlü bir filozof değil, çok iyi bir insandı. Sezar doğuştan yetenekli bir hatipti ve yeteneğini o kadar çok geliştirmişti ki, bu sanatta ikinci sırada yer almaktaydı. [3.2]Her şeyde birinci olmak için yaratılmış olmasına karşın bu alanda birincilik için uğraş-

madı, çünkü iktidarı ele geçirmek için seferlerle ve siyasi işlerle uğraşması gerekti. Sezar bir süre sonra Cicero'ya cevap olarak Cato[5] için, "Bir devlet adamının konuşma yeteneğiyle savaşma yeteneği kıyaslanmamalıdır," dedi.

[4.1]Roma'ya dönünce Dolobella'yı[6] yolsuzlukla suçladı. Eyaletini kötü yönettiğine dair birçok Yunan şehri de aleyhine şahitlik yaptı. Buna rağmen Dolobella beraat etti. Sezar Yunanlıların yardımını unutmadı ve onları mükâfatlandırdı. Poplius Antonius'u rüşvet aldığı gerekçesiyle Makedonya komutanı Markus Lucullus'a şikâyet ettiklerinde onların tarafını tuttu. [4.2]Mahkemede o kadar sert bir konuşma yaptı ki Antonius, "Yunanistan'da, Yunanlılar arasında kendimi savunmama imkân yok," dedi. Sezar'ın hitabetteki ustalığı günden güne gelişti, bu da halk arasında çok sevilmesine neden oldu. Genç yaşına karşın nezaketi ve içtenliği herkesin dikkatini çekti. [4.3]Yaşadığı hayat, verdiği ziyafetler daha da tanınmasını sağladı ve yavaş yavaş siyaset hayatında önemli bir yer edindi. Düşmanları harcayacak parası kalmayınca yıldızının söneceğine inandıklarından fazla aldırmadılar, oysa öyle olmadı. Sonunda çok güçlendiğini ve var olan rejimi değiştirmeye hazır olduğunu anladıklarında artık iş işten geçmişti. O zaman hiçbir başlangıcın küçümsenmemesi gerektiğini, küçük kıvılcımların bile önüne geçilmezse kısa sürede büyük bir yangına dönüşebileceğini fark ettiler.

[4.4]Sezar'ın siyaset alanında yapmak istediği değişiklikleri ilk sezen ve ondan korkmaya başlayan Cicero oldu. Sakin bir denizin arkasında saklı olan korkunç dalgaları görmüş gibi, nazik ve iyi davranışlarının ardında saklı olan baskıcı planları anladı. Buna rağmen neler yapmaya muktedir olduğunu o bile sezemedi. Yıllar sonra Cicero, Sezar için, "O kadar güzel taranmış saçlarına zarif bir hareketle parmaklarını daldırıp başını kaşıyan bu adamın aklında

bu kadar korkunç şeylerin olabileceğini, yani günün birinde Roma Cumhuriyeti'ni yıkacağını ben bile tahmin edemedim," dedi.

[5.1]Sezar'ın halk tarafından ne kadar sevildiği Caius Popilius ile askeri tribunus makamı için karşı karşıya geldiklerinde makamı kolaylıkla elde edince belli oldu. Daha sonra Marius'un karısı, yani halası Julia'ın cenaze töreninde yaptığı etkileyici konuşmada[7] Marius'u öven sözler söyledi ve konuşma alanına resimlerini astırdı. Sulla'nın yönetimi ele geçirmesinden sonra Marius ve adamları hain ilan edildiklerinden bu çok cüretkâr bir hareketti. [5.2]Karşı çıkmaya çalışan birkaç kişinin sesi halkın coşkulu alkışlarıyla bastırıldı ve herkes Marius'un Hades'ten[8] geri döndüğünü ve bu şekilde aklandığını hissetti. O dönemde yaşlı kadınların cenazelerinde söylev verilmesi alışılmış bir şeydi, ama genç kadınlar için böyle bir gelenek yoktu. İlk kez Sezar genç yaşta ölen karısının cenazesinde bu âdeti bozdu ve çok duygusal bir konuşma yapıp herkesin sempatisini kazandı.

[5.3]Karısının cenazesinden sonra Beterus ile quaestor[9] olarak çalışmak üzere İberia'ya[10] gitti. Sezar yaşamı boyunca bu adama saygı duydu, Roma'nın başına geçince de oğlunu quaestor makamına atadı. Oradan ayrılınca üçüncü karısı[11] Pompeia ile evlendi. Sezar'ın ikinci karısı Cornelia'dan olan ve daha sonra Pompeius Magnus ile evlendirdiği bir kızı vardı. [5.4]Hesapsız harcamalarla kısa bir süre için güç satın aldığına inanılmasına karşın, aslında az verip çok şey elde eden biriydi. Devlet makamlarına atanmadan önce, bin üç yüz talanton borcu olduğu söylenir. [5.5]Paralarının bir kısmını Appia yolu müfettişi olduğunda yolun tamamlanması için harcadı, başka bir kısmıyla da narh dairesine atandığında arenada dövüştürmek için üç yüz yirmi çift gladyatör getirtti. Bu harcamalarla düzenlediği şenlikler ondan önceki memurların şenliklerinden çok daha başarılı ve eğlenceliy-

di. Bu yüzden herkes yeni görevler verilmesini, gerektiği gibi mükâfatlandırılmasını talep ediyordu.

[6.1]O sıralarda Roma'da biri Sulla döneminde büyük iktidarın sahibi, diğeri bölünmüş ve gücünü kaybetmiş Marius taraftarlarınınki olmak üzere iki parti vardı. Sezar narh dairesindeki görevi üstlendiği dönemde ikinci grubu güçlendirmek için Marius'un portrelerini yaptırıp zafer taklarıyla birlikte gece vakti Capitol'e yerleştirdi. [6.2]Ertesi sabah güneş altında parlayan altın işlemeli tabloları ve Cimberlere karşı kazanılmış zaferlere dair yazıları görenler (hiç de yabancısı olmadıkları) bunu yapana büyük hayranlık duydular. Haber kulaktan kulağa yayıldı ve Capitol'ün önü akın akın gelen insanlarla doldu.

[6.3]Toplananların bir kısmı Sezar'ın tiranlığa hazırlanmakta olduğunu ileri sürdü. Kanun ve kararnamelerle yasaklanmış kişileri şereflendirerek ne kadar ileri gitmesine halkın izin vereceğini ölçmek istediğini düşündüklerinden onu protesto etmeye başladılar. Ancak Marius taraftarları bu hareketten cesaret alarak inanılmaz bir kalabalık toplayıp Capitol'un etrafını sardılar. [6.4]Gözlerinde yaşlarla tezahürat yapıp Sezar'ı göklere çıkardılar. Bu olayın sonrasında senato toplandı ve üyeler Sezar'ı bu davranışı yüzünden kötüledi, hatta çok saygın ve değerli bir insan olan Catulus Lutatius, "Devlete yalnız üstü kapalı olarak değil, artık açıkça savaş açtı," dedi. Buna rağmen Sezar senatoda kendini başarılı bir şekilde savundu ve ikna etmeyi başardı. Artık taraftarları geri adım atmaması için coşkuyla onu teşvik ediyor, halk da iktidarın onun eline geçmesi gerektiğine inanıyordu.

[7.1]Metallus ölünce pontifex maximus[12] makamı boş kaldı. Yeni adaylar Roma'nın en soylu ailelerinden gelen ve senatonun en güçlü isimlerinden olan Isauricus ile Catulus

idi. Sezar onların şöhretini umursamadan halkın önüne çıkıp adaylığını ilan etti. [7.2]Rekabetin çok zor olduğunu fark eden Catulus, Sezar'a adaylığını geri çekmesi için yüklü bir para önerdi. Sezar ise onun önerdiği paranın iki mislini bu mücadeleden galip çıkmak için borç aldığını söyledi.

Seçim günü annesi Sezar'ı yaşlı gözlerle kapının önünde uğurladı, o da sarılıp, "Anne, bugün oğlun ya pontifex maximus ya da sürgün olacak," dedi. [7.3]Oy sayımı çok çekişmeli geçti, ama sonunda Sezar kazandı. Bu başarısı senatörleri korkuttu, çünkü halkı çok tehlikeli maceralara sürükleyeceğinden emindiler. Bu yüzden Piso ve Catulus taraftarları Catiline davasına karışmış olduğu hâlde Sezar'a ılımlı davrandığından Cicero'yu sert bir şekilde eleştirdiler. [7.4]Catiline yalnız düzeni değiştirmek değil, Roma Cumhuriyeti'ni yıkmak, kargaşa çıkarmak niyetindeydi. Planları tümüyle açığa çıkmadan sürgün edildiğinde entrikayı devam ettirmek için geride Lentulus ve Cethegus'u bırakmıştı, Sezar'ın da onlara gizlice yardım etmediği hiç kesin değildi.[13] Senato toplanıp verilecek ceza konusunu incelediğinde herkes ölüm cezası istediği hâlde Cicero konuyu tekrar gündeme getirdi ve tekrar senatörlerin düşüncelerini sordu. [7.5]O zaman Sezar etkileyici bir konuşma yaparak mahkeme önünde sorgulanmadan ölüm cezasına çarptırılmalarının Roma geleneklerine uymadığını, bu kadar değerli ve soylu insanların böyle bir suçlamayla hayatlarına son verilmesinin yakışık almadığını ileri sürdü. Sonra da Cicero'nun seçeceği bir İtalyan kentinde hapsedilmelerinin ve Catilina tutuklandıktan sonra onların nasıl cezalandırılacağına sükûnet içinde karar verilmesinin daha uygun olduğunu söyledi.

[8.1]Sezar'ın bu insani yaklaşımı herkesi o kadar etkiledi ki sadece ondan sonra konuşanlar değil, ondan önce konuşanlar bile fikir değiştirdi. Sonunda sıra Cato ile Catulus'a gelince ikisi de ağır ifadelerle, özellikle Cato imalarda bu-

lunarak ona karşı çıktılar ve tutuklular için ölüm kararı çıkarmayı başardılar. [8.2]Senato dağılınca Cicero'nun genç muhafızları kılıçlarını çekip Sezar'a saldırdı, ancak yanında bulunan Curio araya girerek onu korudu. Bu arada muhafızlar Cicero'ya bakıp işaret etmesini beklediler. Cicero ya halkın tepkisinden korktuğundan ya da bunun yasalara uygun olmadığına inandığından olumsuz işaret verdi. [8.3]Tabii eğer bu olay doğruysa Cicero'nun "De consulatu suo" adlı eserinde neden bahsetmediğini bilemiyorum. Daha sonra Cicero elindeki büyük fırsatı değerlendirmediği için çok suçlandı, ancak Sezar'a tapan halk küçümsenecek gibi değildi. Bunun bir örneği birkaç gün sonra yaşandı. Sezar hakkındaki kuşkulara karşı kendini savunmak için senatoya çağrıldı, soruşturma da alışılandan daha uzun sürdü. Bunun üzerine halk senatoyu kuşattı ve onun derhâl serbest bırakılmasını istedi. [8.4]Cato bir ayaklanma ihtimalini düşündüğü, Sezar'ı sevenlerin çoğunun da fakir tabakalardan olduğunu bildiği için işi hemen bitirdi ve devlete yıllık maliyeti yedi milyon beş yüz bin drahmi olan buğdayın senatonun onayıyla aydan aya fakirlere dağıtılmasını sağladı. Bu zekice politikasıyla Sezar'ın halk üzerindeki etkisini önemli ölçüde azalttı.

[9.1]Bir süre sonra Sezar'ın evinde kötü bir durum gelişti. Publius Clodius adlı bir soylu Sezar'ın karısı Pompeia'ya âşık oldu, kadın da ona ilgisiz kalmadı. [9.2]Asil kökenine ve büyük servetine rağmen son derece utanmaz ve küstah olan bu erkek sevdiği kadınla beraber olmakta çok zorlanıyordu, çünkü evde çok sayıda muhafız vardı. Sezar'ın annesi Aurelia da gelinini hiç yalnız bırakmıyor, bu buluşmaların çok tehlikeli olmasına neden oluyordu.

[9.3]Romalıların Bona adlı bir iyilik tanrıçaları vardır. Yunanlılar da aynı tanrıçaya taparlar, ama ona Agathe derler. Frygialılar bu tanrıçayı kendilerine mal etmek istediklerin-

den Midas'ın annesi olduğunu iddia ederler. Romalılara göre Bona bir orman perisiydi ve Phaunus ile evlenmişti, oysa Yunanlılara göre Dionysos'un gizli annelerinden biriydi, onun için kutlama yapılan günde çadırları asma dallarıyla örterlerdi. Mitolojiye göre tanrıçanın yanında bir ejder dururdu, bu yüzden tanrıça için kutlama yapıldığı gün herhangi bir eve erkek girmesi yasaktı. Yalnız kalan kadınlar kutlamalar boyunca Orpheus ayinlerine benzer gösteriler yaparlardı. [9.4]Kutlama gününde bütün erkekler evden uzaklaştırılır, kadınlar da ortalığı temizler ve süslerdi. En önemli olaylar gece vakti olurdu. Oyunlar oynanır, sabaha kadar müzik dinlenirdi.

[10.1]O gün Pompeia bu şenlik için hazırlanıyordu. Bunu fırsat bilen Clodius sakalı olmadığından kadın gibi giyinip sevgilisinin evine gitmeyi düşündü. Kadın elbiseleri giyip takılar taktı ve dansöz görünümünde eve girdi. Onu tanıyan hizmetçi hemen içeriye aldı ve hanımına haber vermeye gitti. [10.2]Uzun süre beklemekten canı sıkılan Clodius evde dolaşmaya başladı. O sırada yanına Aurelia'nın yardımcılarından biri yaklaştı ve kadın kadına oynamalarını teklif etti. Clodius istemediği için oradan uzaklaşmak istedi, ama kadın onu çekiştirmeye ve kim olduğunu sormaya başladı. [10.3]O zaman Abra Pompeia'yı beklediğini söyledi. Sesinden erkek olduğunu anlayan genç kız bağırıp çağırmaya başladı. Eve erkek girdiği duyulunca kadınlar korktu, Aurelia da tanrıçanın onuruna düzenlenen şenliğe son verdi ve kapıların kapatılmasını emrettikten sonra elinde mumlarla evde Clodius'u aradı. [10.4]Ne yapacağını şaşıran Clodius saklanmak için sığındığı küçük bir kızın odasında yakalandı ve evden atıldı.

O gece evlerine dönen kadınlar kocalarına olayı anlattılar. Ertesi sabah herkes geleneklere ve tanrılara saygısızlık ettiği için Clodius'un cezalandırılmasını talep etti. [10.5]Şehrin

ileri gelenleri senatoda onun iğrenç davranışlarını sıraladılar, hatta Luculus'un karısı olan kız kardeşiyle bile ilişkisi olduğunu söyleyerek adalet istediler. Ancak halk bunlara karşı çıktı ve Clodius'un tarafını tuttu. Bu durum yargıçları zor duruma düşürdü, çünkü tepki gösteren halkı karşılarına almak istemiyorlardı. [10.6]Sezar, Pompeia'yı evden kovduktan sonra mahkemeye şahit olarak gitti ve herkesi şaşırtarak Clodius hakkında anlatılanların hiçbirinden haberi olmadığını söyledi. Bu tutumuna anlam veremeyenler, "Peki, öyleyse karını evden neden kovdun?" diye sordular. Sezar da, "Onun yalnız namuslu olmasını değil, zan altında kalmamasını da isterdim," cevabını verdi.

Sezar ya gerçeğin bu olduğuna inandığı için ya da Clodius'u seven halkı karşısına almak istemediğinden bu şekilde davrandı. [10.7]Her hâlükârda yargıçlar hem halka yaranmak, hem de soyluların gözünde küçük düşmemek için net bir şey söylemekten kaçındılar ve beraatini istediler.[14]

[11.1]Sezar görevini tamamlayınca İberia eyaletine atanmak istedi, ancak alacaklılar yakasına yapışmıştı ve her konuşmasında onu yuhalayıp paralarını geri istiyorlardı. Sonunda Roma'nın en zengin adamı olan Crassus'a başvurdu. Sezar onun rakibi Pompeius'a karşı güçlenmesi için kendisine ihtiyacı olduğunu biliyordu. Anlaşmadan sonra Crassus en zor alacaklılarla konuşup onlara toplam sekiz yüz otuz talanton verdi, böylece yeni eyaletine doğru giden yol açılmış oldu.[15]

[11.2]Sezar'la maiyetinin Alpleri aştıktan sonra fakir ve ıssız bölgelerden geçtikleri anlatılır. O zaman arkadaşları gülmeye, "Acaba burada makam elde etmek zor mudur?" deyip onunla şakalaşmaya başlamışlar. Bunun üzerine Sezar, "Roma'da ikinci olmaktansa burada birinci olmayı yeğlerim," diye cevap vermiş. [11.3]Orada boş vakti çok olduğundan bol bol kitap okudu. Bir gün İskender'in hayatıyla ilgili

bir kitap okuduğunda gözleri yaşardı. Nedenini soran arkadaşlarına, "Çok yazık değil mi? İskender benim yaşımdayken bütün dünyaya hâkimdi. Oysa ben daha hiçbir şey başaramadım," dedi.

[12.1]İberia'ya yerleşince ilk işi mevcut yirmi kohorta[16] on kohort daha ekleyerek Calaicilere ve Lusitanlara saldırmak oldu. Onları ve o zamana kadar Romalılara boyun eğmemiş birçok kabileyi yenerek okyanusa kadar ilerledi. Sezar yalnız savaşla ilgili konularla ilgilenmedi, barış dönemini ilgilendiren konulara da çözüm arayarak halk arasında huzuru yerleştirmeye çalıştı. [12.2]Örneğin borç alacak işlerinde alacaklının borçludan her yıl gelirinin üçte ikisini almasını öngören bir kanun çıkardı. Bu çözüm bölgedeki insanlar arasında çok sevilmesini sağladı. Aynı zamanda çıktığı seferlerden büyük bir servet elde etti, ama kendine saklayacağı yerde askerlerini hoşnut etmeye özen gösterdi, böylece ona bağlanmaya, hatta "imparator" demeye başladılar.

[13.1]Kazandıkları zaferler için tören talep eden Romalıların şehir dışında beklemeleri, konsüllüğe aday olanların da şehir içinde bulunmaları gerekliydi. Her ikisini de arzulayan Sezar konsüllüğe aday olmak için Roma'ya geri dönmüştü, ama konsül adaylığını kaybetmemek için arkadaşlarından kendisi ortalıkta görünmeden adaylığını desteklemelerini istedi. Cato kanunları bahane ederek adaylığını sabote etmeye çalıştı. Sezar'ın sağladığı kolaylıklar sayesinde çok taraftarı olduğunu görünce zaman kazanmak istedi ve bütün günü gereksiz konuşmalarla harcadı. [13.2]Dayanamayan Sezar zafer töreninden vazgeçip şehre girdi ve Cato hariç herkesi şaşırtan bir siyasi manevra yaparak Pompeius ile Crassus'u uzlaştırdı. En güçlü rakiplerinin kuvvetlerini birleştirmeyi başardıktan sonra kendi konumunu da güçlendirmiş oldu. [13.3]İlk bakışta bu yaptığı insancıl bir hareket gibi göründüy-

se de aslında üstü kapalı bir siyasi rejim değişikliğiydi. Sezar ilk olarak Pompeius ile anlaşarak rejimi değiştirdi, ancak sonra araları yine açıldı. Tabii bütün bunları Cato önceden sezmiş ve herkesi uyarmaya çalışmıştı, ama iktidarda gözü olduğuna inanıldığından ciddiye alınmadı. Ne kadar haklı olduğu çok sonra ortaya çıktı.[17]

[14.1]Hem Pompeius'un hem de Crassus'un desteğini sağlayan Sezar kolaylıkla konsül olmayı başardı. Calpurnius Bibulus'la birlikte iktidara geçince bir konsül gibi değil, küstah bir tribunus gibi davrandı. Halka yaranmak için toprakların bölüştürülmesine ve bedava buğday dağıtılmasına dair kanunlar çıkardı. [14.2]Senato üyeleri ve aristokrasi taraftarları ona karşı çıkınca hakkını aramak için senatodan çıkıp halka seslendi. Yanında Crassus ile Pompeius da vardı. Önerdiği kanunları onaylayıp onaylamadıklarını halka sordu. Herkes onayladığını söyleyince onlardan kendisini kılıçla tehdit edenlere karşı korumalarını istedi. [14.3]Halk büyük bir coşkuyla yanında olduğunu söylerken Pompeius kılıca kılıçla cevap vereceğini de ekledi. Bütün bunlar aristokratları rahatsız etti, çünkü önlerinde şanına yaraşan biri değil, çocukça davranan çılgın biri vardı. Tersine bu durum halkın çok hoşuna gitti.

[14.4]Sezar, Pompeius ile daha fazla yakınlaşmak için onu Servilius'un nişanlısı olan kızıyla nişanladı. Servilius'a da Sulla'nın oğlu Faustus ile nişanlı olan Pompeius'un kızını vermeyi vaat etti. [14.5]Bir süre sonra Sezar, Piso'nun kızı Calpurnia ile evlendi. Ertesi yıl kayınpederini konsül yaptı. Buna Cato çok sert tepki gösterdi ve evlilikler vasıtasıyla makamların paylaşılmasını büyük bir siyasi yozlaşma olarak kınadı.

[14.6]Sezar ile iktidarı paylaşan Bibulus gereksiz saydığı kanunlara karşı çıkmakla hiçbir şey başaramayacağını anlayınca, birkaç kez de Cato ile beraber sokak ortasında öldü-

rülmekle tehdit edilince evine kapandı ve konsüllüğün kalan süresini orada geçirdi. Pompeius evlendikten hemen sonra her tarafa silahlı adamlar yerleştirdi, halkın onayıyla da tüm kanunları kabul ettirdi. Sezar'ın beş yıllığına Alp Dağları'nın iç ve dış kısmındaki Galya eyaletini almasını sağladı. Sezar'a ayrıca dört lejyonla Illyricum bölgesini verdi. [14.7]Bütün bunlara itiraz eden Cato'yu hapsetmek istedi, ancak sürüldüğü sırada onurlu duruşu yalnız konsülleri değil halkı da çok etkiledi. Onun temiz ve dürüst biri olduğunu bilen halk bu duruma üzüldü ve tutuklanıp götürüldüğü sırada peşinden sessizce yürümeye başladı. Bunu gören Sezar hemen tribunuslardan birine gizlice onu serbest bırakmasını söyledi.

[14.8]Artık senatoya konsüllerden çok azı katılıyordu, diğerleri bu olaylardan rahatsız oldukları için hiç gitmemeyi tercih ediyordu. Bir gün konsüllerin en cesurlarından Considius onların silahlardan ve askerlerden korktuklarını söyledi. Bunun üzerine Sezar, "O zaman neden sen de korkup evinde oturmuyorsun?" diye sordu. "İlerlemiş yaşım beni korkusuz kılıyor, kalan ömrüm o kadar az ki üstüne titrememin pek anlamı yok," diye cevap verdi yaşlı konsül. [14.9] Sezar'ın siyaset yaşamında yaptığı en utandırıcı şeylerden biri evine kadın kılığında giren ve karısıyla ilişkisi olduğu söylenen Clodius'u tribunus seçmesidir. Bunu yapmasının nedeni Cicero'ya zarar vermek istemesiydi, çünkü Clodius ile bir olup Cicero'ya iftiralar attılar ve onun İtalya'dan sürülmesine neden oldular.

[15.1]Bütün bunlar Sezar'ın Galya seferlerinden önce olmuştur. Bundan sonra sanki kendine bambaşka bir yol çizdi, yeni bir hayata başladı ve başarılarıyla bütün dünyaya adını duyurdu. [15.2]Gerek kendi zamanında yaşamış olan Fabius, Metellus, Scipio, gerek ondan önceki Sulla, Marius, iki Lucullus ve Pompeius ile karşılaştırıldığında Sezar hepsinden üstündü. Sezar'ın diğerlerine göre üstünlüğü hem savaştığı

yerlerin zorluğu, hem yendiği kabilelerin gücü ve vahşiliği, hem düşmanın ve yaptığı savaşların sayısı, [15.3]hem fethettiği bölgelerdeki insanların âdetlerine saygı göstermesi ve onlara iyi davranması, hem de askerlerine armağanlar dağıtarak onları hoşnut edebilmesiyle bağlantılıdır. Galya bölgesinde on yıldan kısa bir süre savaşmasına karşın sekiz yüzden fazla şehri fethetti ve üç yüz kabileyi boyunduruk altına aldı. Yaptığı savaşlarda toplam üç milyondan fazla düşmanla göğüs göğüse çarpıştı ve bunlardan yarısını öldürüp diğerlerini esir olarak ele geçirdi.

[16.1]Askerleri Sezar'ı o kadar çok severdi ki, başka komutanların emrinde sıradan insanlar olarak savaşırken, onun yanında âdeta birer kahramana dönüşürlerdi. Örneğin Acilius, Marsilia yakınlarındaki bir deniz muharebesinde düşman gemisine atlamış, ancak çarpışma sırasında sağ kolunu yitirmişti. Buna rağmen sol elindeki kalkanla savaşmaya devam ederek gemiyi ele geçirmeyi başarmıştı. [16.2]Aynı şekilde Cassius Scaeva da Dyrrachium savaşında atılan bir okla gözünü kaybetmiş, omzundan ve baldırından yaralanmış, kalkanına yüz otuz ok saplanmıştı. Buna rağmen ayakta kalmayı başarmış, teslim olacakmış gibi yaparak düşmanlarını şaşırtmış ve yaklaştıklarında birinin omzunu kılıcıyla kesmiş, diğerini de yüzünden yaralayarak yanından uzaklaştırmış, bu sırada imdadına yetişen arkadaşları sayesinde kurtulmayı başarmıştı.[18]

[16.3]Brittania'da ilk sıradaki lejyon sularla kaplı, bataklık bir bölgeye sıkışmış durumdaydı, Sezar da muharebenin gidişatını uzaktan takip ediyordu. Birden cesur bir asker ortaya atıldı ve üst üste yaptığı inanılmaz kahramanlıklarla lejyonu kurtarıp barbarları püskürttü, sonra da bataklık arazide kâh yüzerek kâh yürüyerek binbir güçlükle karşıya geçmeyi başardı. [16.4]Herkesin onu tezahüratla karşılamasına rağmen asker gözlerinde yaşlarla Sezar'ın ayaklarına

kapandı ve savaşta kalkanını kaybettiği için özür diledi. Libya'da Skipion'un adamları Granius Petro'nun komuta ettiği Sezar'a ait bir gemiyi ele geçirmişler. Herkesi esir almalarına rağmen Petro'ya hayatını bağışlayacaklarını söylemişler. Sezar tarafından quaestor seçilmiş olan Granius Petro, "Sezar'ın askerleri kurtarmayı görev bilir, kurtarılmayı değil," diyerek aniden kılıcını çekip intihar etmiş.

[17.1]Askerlerin zafer ve şeref için büyük gayret göstermeleri Sezar'ın onlara değerli ödüller vermesinden, ganimetleri kendisi için değil, onlar için kazandığını her fırsatta ispat etmesinden, ayrıca hiçbir eziyetten çekinmediği gibi, her tehlikeye onlarla beraber atılmasından kaynaklanırdı. [17.2]Onun ne kadar ihtiraslı olduğunu bildikleri için bu onları pek şaşırtmazdı, ancak kötü şartlarda gösterdiği dayanıklılığa inanamıyorlardı, çünkü Sezar ince uzun, beyaz tenli ve zayıf bünyeliydi. Sık sık başı ağrır, askerlerin ilk kez Cordoba'da gördükleri sara nöbetleri geçirirdi. [17.3]Bunu hiçbir zaman bahane etmez, askeri hayatı ve zorluklarla mücadeleyi hastalığına ilaç gibi görürdü. Uzun yürüyüşler yapar, hafif yemekler yer ve açık havada yatardı, bu şekilde bünyesini dinç tutmayı başarirdı. Zaman kaybetmemek için çoğu kez savaş arabasında uyurdu, gündüzleri ise ordugâhları, şehirleri ve korunakları arabasının üstünde denetlerdi. Yanında her zaman iki muhafız bulundururdu. Biri daima yanında durur, söylediği her şeyi yazardı, diğeri de tam arkasında durur ve kılıcını taşırdı. [17.4]Arabayı o kadar hızlı sürerdi ki, Roma'dan Rhodanus'a sekiz günde giderdi. Küçük yaştan beri ata binmeye alışıktı. Kollarını sırtında birleştirip atını büyük bir süratle koşturmaktan hoşlanırdı. Galya Savaşları sırasında emirlerini at üstünde yazdırmayı âdet edinmişti, hatta yanında iki, Oppius'a göre de daha fazla yazıcı bulundururdu. [17.5]Şehir içinde yazışmayı ilk uygulayan Sezar oldu, işleri çok yoğun, Roma da çok büyük olduğundan ar-

kadaşları ya da komutanlarıyla görüşmeye vakit bulamıyordu, bu yüzden onlara mektup yolluyordu.

Yemek konusunda ne kadar mütevazı bir insan olduğu herkesçe biliniyordu. Bir gün Valerius Leo, Sezar'ı Mediolanum'daki[19] evine yemeğe davet etmişti. Sofraya kuşkonmaz getirilmiş, ancak zeytinyağı yerine katı yağ kullanılmıştı. Sezar orada bulunan arkadaşlarının tersine tabağına konanı hiç yorum yapmadan yedi, sonra da onları azarladı. [17.6]"Beğenmediyseniz yemeseydiniz, bir görgüsüzlüğü açığa vurmak daha büyük görgüsüzlüktür," dedi. Bir yolculuk sırasında şiddetli bir fırtınaya tutulduklarından fakir bir ailenin evinde sığınmak zorunda kalmışlardı. Fakat ev o kadar küçüktü ki, sadece bir insanın yatabileceği yer vardı. Sezar dostlarına dönüp, "Aslında en güzel yerler en kudretli kişiye verilmeli, ancak ihtiyacı olana gerekeni vermek kudretli kişilerin borcudur," dedi ve o zaman hasta olan Oppius'a evde yatmasını söyledi, kendi de diğerleriyle birlikte kapının dışındaki çatı altında yattı.

[18.1]Galya'da ilk savaş Helvetler ve Tigyrinlere karşı verildi.[20] Bunlar kendi on iki şehirlerini ve dört yüz köylerini yakarak Roma'ya ait olan Galya'dan geçmek üzere yola çıktılar. Daha önce benzer güçte olan Cimbriler ve Teutonlar da aynı şeyi yapmıştı. Dört yüz bin civarındaydılar, ancak savaşabilecek durumda olanların sayısı yüz doksan bin kadardı. [18.2]Sezar Tigyrinlerle karşı kendisi savaşmadı, yerine Labienus'u yolladı. Komutanı Arar Irmağı'nda onları bozguna uğrattı. Sezar ordusunu müttefik bir şehre doğru götürmekteyken yolda Helvetlerin saldırısına uğradı. Son anda sığınacak bir yer buldu ve saldırı için hazırlıklara başladı. Atını getirdiklerinde, "Onu savaştan sonra düşmanları kovalamak için kullanacağım. Şimdi saldırıya geçelim," deyip koşarak düşmana saldırdı. [18.3]Uzun bir çarpışmadan sonra saldırgan askerleri uzaklaştırmayı başardı, fakat onlar ara-

balarla güçlü bir siper kurmuşlardı ve arkasına geçip artık kadınlar ve çocuklar dâhil ölümüne savaşıyorlardı. Savaş gece yarısına kadar devam etti. [18.4]Galip gelen Sezar sağ kalmayı başaran Helvetlerin yaktıkları şehirlerine geri dönmelerini ve yeniden inşa etmelerini istedi. Bunu yapmasının nedeni bu arada bölgeye gelen Germenlerin sahipsiz gördükleri boş şehirleri istila etmelerini engellemekti.

[19.1]Sezar'ın yaptığı ikinci savaş Germenler karşısında Galyalıları korumak içindi. Liderleri Ariovistus ile bir süre önce antlaşma yapmasına rağmen[21] çok huzursuz bir komşu olduklarını biliyordu ve her an Galya'ya saldıracaklarından emindi. [19.2]Bu yüzden Galyalı komutanların ve soyluların onlardan korktuğunu fark edince yanına çağırdı ve savaşa katılmalarının gerekli olmadığını, kendisinin onuncu lejyonu alıp üzerlerine yürüyeceğini bildirdi. "Ne onların Cimbrilerden üstün olduğunu, ne de benim Marius'tan başarısız olduğumu düşünüyorum," diyerek savaş hazırlıklarına başladı. [19.3]Bunun üzerine onuncu lejyon temsilciler gönderip kendilerine duyduğu güvenden dolayı minnettarlığını bildirdi, diğer lejyonlar da komutanlarından şikâyetçi oldular ve onları terk ederek büyük bir hevesle Sezar'ı takip ettiler. Uzun bir süre ilerledikten sonra düşmandan iki yüz stadion uzakta karargâhlarını kurdular.

Sezar'ın bu hareketi Ariovistus'u şaşırttı, çünkü Romalıların Germenlerden korkmasını bekliyordu. Bir taraftan cesaretine hayran kaldı, diğer yandan ordusunun endişe etmeye başladığını hissetti. [19.4]Onları en çok korkutan, "kutsal kadınların" suların sesinden, nehirlerin girdaplarından çıkardığı kehanetlerdi. Bu işaretler yeni ay çıkana kadar savaşmamaları gerektiğini gösteriyordu.

Sezar, Germenlerin bu durgunluğunu fark edince onların savaşmak istedikleri anı bekleyeceğine hemen saldırmayı yeğledi. [19.5]Germenlerin siperlerine ve ordugâhlarına öncü

askerlerle saldırıp onları tahrik etti. Düşman büyük bir hınçla ovaya indi ve savaşmaya başladı. Sezar'ın kuvvetleri onları bozguna uğrattı ve üç yüz stadion uzaklıktaki Rhen Nehri'ne kadar kovaladı. Ova düşman cesetleriyle ve ganimetlerle doldu. Ariovistus küçük bir kuvvetle Rhen Nehri'ni aşmayı başardı, ancak geride bıraktığı ölü sayısının seksen bini bulduğu söylenir.

[20.1]Bu zaferden sonra Sezar ordusunu kışlamak üzere Sequana'da bıraktı, kendi de Roma'da olup bitenleri yakından takip edebilmek için ele geçirdiği Galya'nın Po Nehri tarafına geçti. Rubicon adını taşıyan nehir Alp Dağları'nın altındaki geri kalan Kelt bölgesini İtalya'dan ayırmaktaydı. [20.2]Sezar burada uzun bir süre kaldı ve kendisine yaklaşan herkesin gönlünü hoş tuttu. Güler yüzle onları kabul ederek ve gerektiğinde hediye, gerektiğinde ümit vererek taraftarlarının sayısını artırdı. Bu süre boyunca Pompeius, Sezar'ın halkın silahlarıyla düşmanları yendiğini, düşmanların ganimetleriyle de halkı yanına aldığım fark edemedi. [20.3]Bu arada Kelt topraklarının üçte birinde yaşayan ve Keltler arasında en güçlü kavim olan Belgaeler ayaklandı. Binlerce silahlı savaşçı Roma'nın müttefiki olan bölgelere, özellikle Galatlara saldırarak her yeri yağmaladı. Bunu öğrenen Sezar hemen oraya koştu ve onları büyük bir bozguna uğrattı. Söylenenlere göre derin nehirler bile cesetlerin üstüne basıp geçilir hale geldi. [20.4]Okyanus sahillerinde bulunan ve o sırada ayaklanan kabileler gelişmeleri öğrenince savaşmadan teslim oldular.

Sezar daha sonra Belgaelerin en savaşçı ve vahşi kabilesi olan Nervilere saldırdı. Sık ormanlık bölgelerde yaşayan Nerviler ailelerini ve varlıklarını ormanların en ücra köşelerine sakladıktan sonra Sezar'ın ordugâh kuran askerlerine hiç beklemediği bir anda saldırdılar. İlk olarak süvarileri uzaklaştırdılar, sonra da on ikinci ve yedinci lejyonu kuşa-

tarak bütün subayları öldürdüler. [20.5]Eğer Sezar kalkanını kapıp onların üstüne yürümeseydi ve onuncu lejyon bulunduğu yükseklikten olanları görüp imdatlarına yetişmeseydi hiçbiri kurtulamayacaktı. Sezar'ın cesareti ve olanaklarının çok üstünde bir hırsla savaşması sonucunda Nervilerin neredeyse tümünü öldürdüler. Söylenenlere göre altmış bin savaşçıdan ancak beş yüzü sağ kaldı. Dört yüz senatörden ise yalnız üçünün kurtulduğu söylenir.

[21.1]Sezar'ın kaydettiği zaferleri öğrenen senato on beş gün boyunca tanrılara kurban kesilmesine ve o güne kadar görülmemiş zafer törenleri düzenlenmesine karar verdi, çünkü ilk kez bu kadar çok kabile aynı anda ayaklanmış ve hepsi yenilgiye uğratılmıştı. Bu zafer Sezar'a tapan halkın gözünde çok daha değerli görünmüştü. Bundan sonra Sezar Galya'daki işlerini düzene soktu ve kışı geçirmek için Po Vadisi civarındaki şehirlere gitti. [21.2]Bu arada yüksek mevkilere çıkmak isteyenler onun parasıyla rüşvet dağıtıp halkı yozlaştırıyor, aynı zamanda Sezar'ın daha çok sevilmesini sağlıyorlardı. Bunu gören Pompeius, Crassus, Appius, Sardinia komutanı ve Nepos gibi Roma'nın ileri gelenleri, toplam yüz yirmi lictor ve iki yüzden fazla senatör Lucania şehrinde toplandı.

[21.3]Toplantıda alınan kararlar şunlardı: Pompeius ve Crassus konsül seçilecek, Sezar'a da daha fazla para verilerek Galya eyaletinin yönetimi beş yıl daha uzatılacaktı. Bu kararlar aklı başında yurttaşları çok kızdırdı. Sezar'dan o kadar para alanlar senato üyelerini ikna etmeyi başarmışlar, daha doğrusu ona daha fazla güç sağlaması için senatoya baskı yapmışlardı. Karşı çıkacak kimse de kalmamıştı, [21.4]çünkü Cato Kıbrıs'a gönderilmişti, geride kalan Cato taraftarı Favonius da tek başına bir şey yapamıyordu. Haksızlıklara dayanamayınca bir gün kapıdan dışarı fırladı ve halka seslendi, ancak kimse ona önem vermedi. Kimileri Pompeius

ile Crassus'a saygı duyduklarından, kimileri Sezar'ın canını sıkmak istemedikleri ya da vaatlerine inandıklarından Favonius'un itirazlarına kulak asmadı.

[22.1]Sezar Galya'daki ordugâhına dönünce kendini büyük bir savaşın ortasında buldu. İki büyük Germen kabilesi Rhen Irmağı'nı aşarak bölgeyi fethetmek üzere gelmişlerdi. Sezar'ın günlüğünde yazdığına göre Usipetler ve Tenterler kendisine elçi gönderip anlaşma yapmalarına rağmen beklenmedik bir anda Romalılara saldırdılar. [22.2]Böylece sadece sekiz yüz kişi olan barbarlar, gafil avlanan beş bin Roma süvarisini bozguna uğrattı. Daha sonra tekrar elçi gönderip barış teklif ettiler, ancak bu sefer Sezar onlara güvenmedi. Elçileri tutukladı, böyle güvenilmez insanlarla anlaşma yapamayacağı için doğruca onlara saldırdı ve büyük bir zafer kazandı. [22.3]Tarihçi Tanusius'un yazdıklarına göre senato bu zafer üzerine kurbanlar kesilip törenler yapılmasına karar verdiğinde Cato, Sezar'ın barbarların eline teslim edilmesi gerektiğini savundu. Cato elçileri tutuklayarak barış isteyen herhangi birine saldırmanın büyük bir onursuzluk olduğunu iddia etti ve bunun lanetinden şehrin arınması için sorumlusunun cezalandırılmasını istedi.

Irmağı geçenlerden yaklaşık dört yüz bini öldürüldü, kurtulanlar da geri dönüp kardeş kavim sayılan Sugambrilere sığındı. [22.4]Bunu fırsat bilen Sezar Rhen Irmağı'nı aşan ilk Romalı olmak istediği için bir köprü kurmaya karar verdi. Ancak yerleştirilen bütün kütükler su çok derin olduğu ve hızlı aktığından akıntıya kapılıp oradan oraya çarparak sürükleniyordu. [22.5]Bu yüzden ırmağın ortasına iri kirişler yerleştirildi ve suyun şiddeti azaltıldı, böylece on gün içerisinde köprü kuruldu.

[23.1]Irmağı geçmesine engel olmaya kimse cesaret edemedi, Sueviler gibi Germenlerin en savaşçı kabileleri bile ormanlık

bölgelerin derinlerine sığındılar. Bütün ülkeyi yakıp yıktıktan sonra Romalıların tarafında olanları cesaretlendirdi ve toplam on sekiz gün süren bu seferinden Galya'ya geri döndü.

[23.2]Sezar'ın Britania seferi âdeta bir cesaret gösterisiydi. Atlantik Denizi'nden geçerek okyanusun batı tarafına donanmayla ilk giden Sezar oldu. Ada o kadar büyüktü ki tarihçiler arasında tartışma konusu oldu. Çoğu böyle bir yerin var olmadığına inanıyordu. [23.3]Sezar adanın Galya'ya bakan tarafına iki sefer yaptı,[22] ancak düşmana büyük zararlar verdiyse de kendi askerlerine bir şey kazandıramadı, çünkü bölge son derece verimsiz ve fakirdi. Bu nedenle sefer maddi açıdan istenilen sonucu vermedi, buna rağmen birçok esir alıp krallığı vergiye bağladı.

[23.4]Geri döndüğünde arkadaşlarının gönderdiği birikmiş mektupları okudu. Roma'dan gelen mektuplarda kızının doğumda hayatını kaybettiği ve Pompeius'un karısının yasını tutmakta olduğu bildiriliyordu. Bu haber Sezar'ı hüzne boğdu, etrafındakileri de çok endişelendirdi. Bu akrabalığa dayanan şehir içindeki barış her an sarsılabilirdi, çünkü artık onları bağlayan bir şey kalmamıştı. Kadının ölümünden sonra birkaç gün hayatta kalan bebek de ölünce ilişkilerinde kara bulutlar görünmeye başladı. Tribunusların itirazlarına rağmen halk Julia'nın naaşını kaldırdı ve Mars Meydanı'ndaki bugünkü mezarına defnetti.

[24.1]Sezar askeri gücü çok büyük olduğu için küçük bölüklere ayırdı, sonra da her zaman yaptığı gibi İtalya'ya gitti. Bu arada Galya kabilelerinin çoğu ayaklanıp ordular hâlinde Roma birliklerine saldırmaktaydı. En kalabalık ve en güçlüleri Ambiorix önderliğinde Cotta ve Titurius'un lejyonlarını yok etmişlerdi. [24.2]Daha sonra altmış bin kişilik bir orduyla Cicero'nun lejyonuna saldırdılar. Romalı askerler yaralı ve bitkin hâlde canla başla kendilerini savunmaya çalıştılar.

Haberleri duyan Sezar çok uzakta olmasına rağmen yedi bin kişilik bir ordu toplayıp hemen Cicero'nun yardımına koştu. Geleceğini öğrenen Galyalılar ordusunun küçüklüğüne bakıp ümide kapıldılar, kuşatmaya devem etmektense ona saldırmayı tercih ettiler. [24.3]Sezar düşmanlarını aldatmak için kaçıyormuş gibi yaptı. Uzun bir kovalamadan sonra savaşmaya uygun bir yer bulunca da mevzi aldı. Korkmuş gibi davrandıkça düşmanları daha da ümitlendi. Ancak yaklaştıklarında Sezar saldırı emri verdi. Bunu beklemeyen Galyalılar telaşa düştü. Zor ve kanlı bir çatışmadan sonra geri çekilmek zorunda kaldılar.

[25.1]Sezar'ın bu zaferi Galyalıların ayaklanmasını bir ölçüde durdurdu, ancak kendi de bütün kış boyunca ayaklanma olabilecek yerlere gidip durumu kontrol altına almayı ihmal etmedi. Daha sonra kaybettiği lejyonların yerine İtalya'dan yenilerini getirdi. İkisini Pompeius yolladı. Üçüncüsü de Galya'nın Po bölgesi civarından toplanmış genç askerlerden oluşturuldu. [25.2]Bu arada o güne kadar yaşanan en büyük savaşın temelleri atılıyordu. Uzun süreden beri üst üste yenilgiye uğrayan savaşçı kavimler güçlerini birleştirmeye, her yerden para ve silah temin etmeye başlamışlardı. [25.3] Kışın en şiddetli dönemi yaşanmaktaydı. Irmaklar donmuş, ormanlar karla örtülmüş, ovalar su altında kalmış, yolların bir kısmı karla kaplıyken, bir kısmı sellerden bataklığa dönüşmüştü. Durumun bu kadar kötü oluşu yerlilere Sezar'ın saldırmayacağı izlenimini vermişti. Birçok kavim ayaklanmış olmasına rağmen en güçlüleri Arvenniler ve Carnuntinlerdi. Lider olarak tiran rejimini getirmek istediği gerekçesiyle Galyalılar tarafından öldürülen Galat şeflerinden birinin oğlu olan Vercingetorix'i seçtiler.

[26.1]Vercingetorix ordusunu bölüklere ayırıp başlarına komutanlar tayin etti ve Arar Irmağı'na kadar uzanan böl-

geyi denetimi altına aldı. Roma'da Sezar'a karşı olanların her an bütün Galya'yı ayaklandıracaklarına ve iç savaş başlatacaklarına inanıyordu. Bu da onun çok işine yarayacaktı. Eğer bir süre bekleyip Romalılara iç savaşta oldukları sırada saldırsaydı, İtalya'nın başı Cimbrilerle olduğu gibi büyük belalara girecekti.

[26.2]Savaşla ilgili her konuda çok deneyimli olan Sezar ayaklanmanın başlayacağını sezince vakit kaybetmeden yola çıktı. Dayanılmaz kış koşulları altında inanılmaz bir süratle hareket eden Roma ordusu barbarlara yenilmez olduğunu hatırlattı. Bir habercinin bile ilerleyemeyeceği yollarda birden Sezar ve ordusu beliriyor, etrafı yağmalayıp teslim olanları yanına alıyordu. [26.3]Fakat o ana kadar Romalılarla kardeş olduklarını söyleyen ve buna göre muamele gören Eduiler de ayaklanmaya katıldı. Sezar'ın ordusu bu habere çok üzüldü. Bu yüzden Sezar, Lingonların bölgesini aşarak İtalya önlerinde bulunan dost saydığı Sequanlere gitmek istedi. [26.4]Burada on binlerce askerden oluşan düşman ordusunun saldırısına uğradı. Çabuk toparlanan Roma ordusu saldırıya saldırıyla cevap verdi ve çok kanlı bir mücadeleden sonra onları yenilgiye uğrattı. Ancak savaşın başında Romalılar büyük kayıplar verdi. Hatta Aruvenilerin bir tapınağında hâlâ küçük bir kılıç asılıdır, bunun da Sezar'ın olduğunu ve savaş ganimeti olarak aldıklarını iddia ederler. Daha sonra oradan geçen Sezar kılıcı görünce gülümsemekle yetindi. Arkadaşları asılı olduğu yerden kaldırmak istediklerinde ise kutsal olduğu gerekçesiyle onları durdurdu.

[27.1]Kurtulanların çoğu krallarıyla beraber Alesia'ya sığındılar. Sezar hemen şehri kuşattı, ancak ele geçirilmesi çok zor görünüyordu, çünkü hem surları büyük ve sağlamdı, hem de şehri savunanlar sayıca çok fazlaydı. Bütün bunlara bir de dışarıdan gelen yardım eklenince iş daha da zorlaştı. [27.2]Galyalıların en savaşçı kavimleri birleşerek üç yüz bin

kişilik silahlı bir ordu oluşturup Alesia'nın yardımına koştu. İçeride savaşanların sayısı da yüz yetmiş bin civarındaydı. İki kuvvetli ordu arasında sıkışan Sezar iki cephe açmak zorunda kaldı. Bu iki kuvvetin birleştiği anda her şeyin sona ereceğini anladığından hem şehre karşı, hem de arkasından gelen orduya karşı iki büyük sur yaptırdı.

[27.3]Alesia'da yaşananlar hemen her yana yayıldı ve Sezar'ın ününü daha da artırdı, çünkü o zamana dek hiçbir savaş bu kadar kahramanlığa sahne olmamıştı. İşin ilginç yanı şehirdekilerin yardıma gelen ordunun varlığından haberleri olmamasıydı. [27.4]Daha da ilginç olan şehir tarafındaki surda bulunan Romalıların arka tarafta yaşanan kanlı çarpışmayı düşmanlara ait gümüş ve altınla süslü kalkanları, kanlı zırhları ve bayrakları arkadaşlarının ellerinde gördüklerinde öğrenmiş olmalarıdır. Öyle büyük ve güçlü bir ordu bir hayal gibi dağıldı. [27.5]Şehirde sağ kalanlar Sezar'a büyük zorluklar yaşattıktan sonra teslim olmaya karar verdiler. Galatların bu savaştaki liderleri Vercingetorix en görkemli elbiselerini giyip silahlarını kuşandıktan sonra atına binerek şehir surlarından çıktı. Oturan Sezar'ın etrafında bir iki kez döndükten sonra atından indi ve kalkanını yere atarak üstüne oturdu. Sezar onu zafer töreninde göstermek üzere yanına aldı.

[28.1]Uzun zamandan beri Sezar'ın aklında Pompeius'u ortadan kaldırma fikri yerleşmişti. Pompeius da aynı düşüncelere sahipti. Bu arada Crassus'un Parthlarla savaşırken hayatını kaybetmesinden sonra iktidar adayı olarak ikisi kalmıştı. Birinin yükselebilmesi için diğerinin yok olması gerekiyordu. [28.2]Pompeius ilk başta siyasi varlığını kendisine borçlu olan Sezar'dan endişe etmiyordu. Ancak Sezar gerçek bir atlet gibi sistemli ve bilinçli bir şekilde hazırlanıyordu. İlk olarak rakiplerinden uzaklaşıp Kelt savaşlarında ordusunu güçlendirdi ve şanını herkese duyurdu. [28.3]Bu şekilde Pom-

peius ile boy ölçüşecek seviyeye geldi. Ona bahaneyi hem Pompeius'un davranışları, hem Roma'da yaşanan yolsuzluklar ve kötü yönetim sağladı.

O dönemde önemli devlet memurluklarına girmek isteyenler meydanlarda üstü para dolu masalar kurup utanmadan yurttaşların oyunu satın alıyordu, onlar da paraları aldıktan sonra yalnız oyla değil oklar, kılıçlar ve sapanlarla hedeflerine ulaşmaya çalışıyordu. [28.4]Çoğu kez meclisin kana bulandığı, adayların öldürüldüğü bile görülmüştü. Bu kaos içindeki şehir fırtınaya kapılmış dümensiz bir gemiyi andırıyordu. Böyle bir yozlaşmadan tiksinen aklı başında insanlar daha da kötü durumlara düşmektense monarşiye gidilmesini olumlu görmeye, bu durumun çaresi olmadığını, memleketin tekrar kendine gelebilmesi için iktidarın bir kişinin eline geçmesi gerektiğini uluorta söylemeye başlamışlardı. Monarşiyi siyasi hastalığa bir ilaç gibi görenler doktor olarak Pompeius'u göstermekteydiler. [28.5]Pompeius konuşmalarında diktatör[23] olmak istemediğini ilan ederken, bir yandan da olmak için elinden geleni yapıyordu. Bunu sezen Cato ve taraftarları senatoda tek konsül olarak onun aday gösterilmesini önerdiler. Bu yolla hem iktidarın bir kişide olmasını, hem de zorla diktatör olup tamamen denetimsiz kalmamasını sağlamayı düşünüyorlardı. Senato İberia ve Libya eyaletlerinin yönetimini tekrar Pompeius'a verip yönetim süresini yeniledi. Pompeius bu eyaletleri yardımcıları aracılığıyla yönetmekteydi ve orada bulundurduğu ordu ve elçileri için devlet hazinesinden yılda bin talanton almaktaydı.

[29.1]Bunu duyan Sezar kendi eyaletleri için de yönetim süresinin uzatılmasını ve tabii kendisine verilmesini istedi. İlk başta Pompeius ses çıkarmadı. Bu işi Sezar'dan nefret eden Marcellus ile Lentulus'a bıraktı, çünkü ikisi de ona zorluk çıkarmak için ellerinden geleni yapmaktaydılar. [29.2]Örneğin kısa bir süre önce Sezar'ın Galya topraklarına yerleştirdiği

Novum Komum kolonisinin mensuplarına yurttaşlık hakkı tanınmasını engellemişlerdi. Başka bir sefer de Marcellus konsüllüğü sırasında Roma'ya gelen senatörlerden birine değneğiyle vurmuş ve bunu Romalı olmadığını ispatlamak için yaptığını söylemiş, sonra da, "Şimdi gidip bu izleri Sezar'a göster," demişti.

[29.3]Bu arada Sezar Keltlerden elde ettiği hazineyi siyasetle uğraşmak isteyen herkese açık tuttu. Tribunus Curio'nun epeyce fazla olan borçlarını ödedi, o sırada konsül olan Paulus'a da Fulvia'nın olduğu yerde müthiş bir tapınak olan Basilica'yı inşa etmesi için bin beş yüz talanton verdi. Bu ittifaklar Pompeius'u korkuttu, bu yüzden artık açıkça Sezar'a meydan okumaya başladı. İlk olarak Galya seferlerinde Sezar'a gönderdiği iki lejyonu geri istedi. Sezar her askere iki yüz elli drahmi vererek onları geri gönderdi.

[29.4]Lejyonları Roma'ya getiren subaylar çevreye, dolayısıyla da Pompeius'a gerçek olmayan haberler aktarmaya başladılar. Söylediklerine göre Sezar'ın askerleri ondan hiç hoşnut değildi ve ilk fırsatta Pompeius'un tarafına geçmeye hazırdılar. Bu sözler Pompeius'u çok mutlu etti ve rahatlattı, böylece ordusunu güçlendireceği yerde senatoda Sezar'ın isteklerine açıkça karşı çıkmaya başladı. Sezar ise bu durumdan hiç rahatsız olmuyor gibiydi. [29.5]Aslında bütün bunlar özellikle Pompeius'un aklını karıştırmak için söylenmiş sözlerdi. Biraz daha dikkatli olsaydı tuzağa düşmeyebilirdi. Örneğin bir gün Sezar tarafından gönderilen bir subay senatoda Sezar'ın yönetimindeki eyaletler için istediği sürenin uzatılmadığını duyunca gülerek elini kılıcına atmış ve "Yakında süre bununla uzatılacak," demişti, ama kimse sözünü ciddiye almamıştı.

[30.1]Sezar'ın istedikleri mantıksız değildi. Diktatör olmak istediği gerekçesiyle ordusunu geri vermesi isteniyordu, ama bu Pompeius için de geçerli olmalıydı, o da aynı gerekçey-

le ordusunu geri vermeliydi. Böylece ikisi de sıradan birer yurttaş gibi halkın karşısına çıkıp seçimlerini yapmalarını isteyebileceklerdi. [30.2]Curio halka seslenip Sezar'ın bu önerilerini dile getirince coşkuyla alkışlandı ve atletlere yapıldığı gibi çiçek yağmuruna tutuldu. Tribunus olan Antonius, Sezar'dan bir mektup getirdi ve konsüllerin itirazlarına rağmen halka okudu. Bunun üzerine Pompeius'un kayınpederi Scipio,[24] Sezar'ın belirlenen günde silahlarını teslim etmediği takdirde hain ilan edilmesini önerdi. [30.3]Konsüllere iki soru soruldu. Biri Pompeius'un ordusunu dağıtmasının gerekli olup olmadığı, diğeri de Sezar'ın aynı şeyi yapmasının doğru olup olmadığıydı. Birincisini çok az kişi onayladı, ikincisi ise neredeyse herkes tarafından onaylandı. Bunun üzerine Antonius soruyu değişik bir şekilde tekrarladı ve her ikisinin de iktidarı terk etmesini nasıl bulduklarını sordu. Bunu herkes onaylayınca çelişkiden ortalık karıştı. Scipio işi bir an önce bitirmek istedi, ancak konsül Lentulus da "Eşkıyalar oylamalarla değil, silahlarla durdurulur," diye bağırmaya başladı. Anlaşmazlık o kadar büyüdü ki toplantı devam etmedi ve bunun belirtisi olarak konsüller yas elbisesi giydiler.

[31.1]Bir süre sonra Sezar'dan bir mektup geldi. Bunda isteklerini biraz azalttığı göze çarpmaktaydı. İkinci bir konsüllük için müracaat edene kadar kendisine iki lejyonun yanı sıra Alp eteklerinin iç bölgesi ve Illyricum eyaletinin yönetimi verildiği takdirde diğer tüm isteklerinden vazgeçeceğini yazıyordu. Bu arada Kilikya'dan yeni dönmüş olan Cicero iki tarafı uzlaştırmaya, Pompeius'u yatıştırmaya çalıştı. [31.2] Her iki tarafın da yumuşamış göründüğü sırada ve ikisi de önerilenleri birkaç küçük itirazla kabul edince Lentulus sert bir tepki gösterdi. Antonius'u ve Curio'yu hakaretlerle küçümseyip suçladıktan sonra senatodan kovdu. Bu da Sezar'a istediği bahaneyi verdi. Zaten ateşli olan askerlerini daha da

kışkırtarak onları ustaca savaşa teşvik etti. Roma'nın önde gelen değerli insanlarının yük arabaları içinde köle elbiseleriyle şehir dışına kaçmak zorunda kalışlarını ayaklanmaya bir neden olarak kullandı. Gerçekten de Antonius ile Curio linç edilmekten korktukları için kılık değiştirerek Roma'dan kaçmak zorunda kalmışlardı.

[32.1]Sezar'ın yanında beş bin piyade ve üç yüz süvari vardı. Ordunun diğer kısmı Alpler'in kuzeyinde kalmıştı ve gerektiğinde subayları tarafından yardıma koşturulacaktı. Başlangıç için büyük bir orduya gerek görmüyordu, çünkü zaferi şiddetin değil, hız ve şaşırtmanın getireceğine inanıyordu. [32.2]Komutanlarına ağır silah kullanmadan ve olabildiğince şiddet uygulamadan Ariminium'u[2.5] ele geçirmelerini emretti, bu iş için de Hortensius'u görevlendirdi. [32.3]O günü gladyatörlerin antrenmanını izleyerek geçirdi. Gece olmadan banyo yaptı ve bir süre akşam yemeğine çağırdığı misafirleriyle kaldı. Karanlık basınca sofradan kalktı ve misafirlerine yemeğe devam etmelerini, çok geçmeden döneceğini söyleyerek salondan çıktı. Ancak yakın arkadaşlarından bazılarına bir yere gitmeye hazırlandığını itiraf etti, buna rağmen her birine değişik bir istikamet verdi. [32.4]Sonra da kiralık bir arabaya binip yola çıktı, birkaç kez ileri geri gittikten sonra dönüp Ariminium'a yöneldi.

Galya'yı İtalya'dan ayıran Rubicon bölgesine varınca tereddütler içerisinde kıvrandığından durmaya karar verdi. [32.5]Yapmak istediği şeyin ne kadar tehlikeli ve riskli olduğunun farkındaydı. Uzun bir süre hiç kimse ile konuşmadan düşündü ve birkaç kez fikir değiştirdi. Daha sonra aralarında Asinnioslu Pollion'un da bulunduğu arkadaşlarıyla durum değerlendirmesi yaptı. [32.6]Bu kararından dolayı büyük felaketlere neden olmaktan korkuyor, ayrıca gelecekte tarihin ondan nasıl bahsedeceğinden endişe ediyordu. Sonunda bütün bunları geride bırakmak istercesine büyük bir hırs-

la ayağa kalktı ve meşhur "Zar atıldı"[26] cümlesini söyledi. Sonra büyük bir süratle geri kalan mesafeyi katederek gün ağarmadan Ariminium'a vardı ve ele geçirdi. Söylenenlere göre ırmağı aşmadan bir gece evvel annesiyle cinsel ilişkiye girdiğine dair korkunç bir rüya görmüş.

[33.1]Ariminium ele geçirildikten sonra sanki hem karada hem denizde savaş kapıları açıldı ve eyaletlerin sınırları da devletin yasaları da birbirine karıştı. İtalya'da artık eski zamanlarda olduğu gibi kadınlar ve erkekler dehşet içinde oradan oraya koşuşturmuyor, şehirler olduğu gibi kalkıp bir yerden başka yere gidiyordu. [33.2]Roma komşu vilayetlerden gruplar hâlinde gelen göçmenlerle dolup taştı. Bunlar hüküm süren kargaşada ne bir lidere kulak asacak, ne de mantıklı davranacak durumdaydılar. Nerdeyse şehir kendiliğinden düşecekti. [33.3]Her yerde karşıt taraflar vardı ve bunlar sürekli birbirlerine giriyordu. Sezar'ın taraftarları rahat durmuyor, Pompeius'un taraftarlarına saldırıyor, onları tehdit ediyorlardı.

Pompeius şaşırmıştı ve korkmaya başlamıştı. Kimileri Sezar'ın bu kadar kuvvet kazanmasında payı olduğu için, kimileri de Sezar'ın önerdiği mantıklı çözümleri Lentulus'un reddetmesine izin verdiği için onu kınıyordu. [33.4]Favonius ise Pompeius'un kimsenin savaş için endişeye kapılmamasını söylediğini, hatta senatoda bir gün, "Sezar harekete geçerse ayağımı yere vurduğum anda İtalya'yı lejyonlarımla kaplar, her yeri ele geçiririm," cümlesini hatırlattı ve "Hadi, ayağını yere vursana," diye alay etti.

[33.5]Buna rağmen Pompeius'un askerleri Sezar'ınkilerden çok daha fazlaydı. Ancak düşündüklerini yapmasına izin verilmedi. Karşı tarafın şehrin kapılarına dayandığına dair yalanlar kulaktan kulağa yayılıyor, etrafa korku saçıyordu. Böylece çoğunluğa uydu, senatoda özgürlüğünü yitirecek bir yerde kimsenin kalmaması gerektiğini söyleyerek şehri terk

edeceğini ilan etti ve senato üyelerinin de kendisini takip etmelerini emretti.

[34.1]Konsüller şehri terk ederken geleneklere uygun olarak kurban kesmediler. Senatörlerin çoğu da yangından kaçar gibi yanlarına alabildiklerini toplayıp apar topar şehirden uzaklaştılar. Gidenler arasında bu genel kaçışın paniğine kapılıp diğerlerini takip eden Sezar taraftarları da vardı. [34.2] Şehrin görüntüsü içler acısıydı. Fırtınanın ortasında çırpınan, ne tarafa gideceğini şaşırmış kaptansız bir gemi gibiydi. Bu toplu kaçış her ne kadar acıklı olsa da gidenlerin gözüne tek çözüm olarak görünüyordu. Artık Roma'yı Sezar'ın ordugâhı, Pompeius'un ordugâhını da yurtları olarak görüyorlardı. Sezar'ın yakın arkadaşı ve Galya Savaşları'nda büyük başarılar gösteren Labienus bile Pompeius'un tarafına geçti. [34.3]Ancak Sezar ona kin gütmedi, parasıyla eşyalarını gönderdi. Sezar Corfinium şehrinin önüne gelerek ordugâh kurdu. Şehri Pompeius'un yardımcılarından Domitius otuz kohortla savunmaktaydı. Başa çıkamayacağını anlayınca intihar etmek için doktorundan zehir istedi. [34.4]Çok geçmeden Sezar'ın esirlere merhamet gösterdiğini öğrenince yaptığına pişman oldu ve dövünmeye başladı. Doktor ona acıdığı için zehir değil uyuşturucu verdiğini söyleyip yatıştırdı. Domitius kendine gelince Sezar'ın yanına gitti ve samimi bir şekilde tokalaştılar. Sezar gitmek isterse gidebileceğini söyledi, o da teşekkür ettikten sonra Pompeius'un yanına gitti. Bu tür haberler Roma'da yayılmaya başlayınca insanlar cesaretlendiler ve yavaş yavaş geri dönmeye başladılar.

[35.1]Sezar, Domitius'un ordusunu olduğu gibi aldı, şehirlerden de Pompeius taraftarlarını kendi ordusuna kattı. Böylece büyük bir güce sahip oldu ve Pompeius'un üzerine yürüdü. Pompeius saldırıyı beklemeden Brundisium'a[27] çekildi ve konsülleri Dyrrachium'a gönderdi. Paralel Hayatlar adlı

eserimin ona ait kısmında ayrıntılarıyla anlatıldığı gibi Sezar yaklaşınca deniz yoluyla oradan ayrıldı. [35.2]Sezar onu takip etmek istedi, ancak gemileri olmadığı için Roma'ya geri döndü ve altmış gün sonra kan dökmeden bütün İtalya'nın başına geçti.

Roma'yı beklediğinden çok daha sakin buldu. Şehirde kalan senatörlerle dostça konuştu, merhametli davrandı, ayrıca Pompeius'a elçiler göndererek uzlaşma teklif etmelerini istedi.[28] Senatörlerin hiçbiri söylediğini yapmadı, çünkü kimi Pompeius'un onlara kızgın olacağından korktu, kimi de Sezar'ın samimi olmadığını düşündü. [35.3]Sezar hazineden para almak isteyince tribunus Metellus kanunlara aykırı olduğunu ileri sürerek karşı çıktı. O zaman Sezar, "Şimdi kanunların zamanı değil, silahların zamanıdır," dedi. "Olup bitenler seni rahatsız ediyorsa kalkıp gidebilirsin. Savaş zamanında serbestçe konuşulmaz. Silahlarımı teslim edip uzlaşmaya geldiğimde istediğin kadar konuş. Bunları söylemekle bile haklarımı çiğnemiş oluyorum. Çünkü bana karşı ayaklanan herkes gibi sen de benim malımsın." [35.4] Bunları söyledikten sonra Sezar çilingirler çağırttı ve hazinenin kapısını açmalarını emretti. Metellus yine itiraz etmeye çalıştı ve birçok kişi onu destekledi. Bunun üzerine Sezar sesini yükseltti ve bu şekilde devam ederse onu öldüreceğini söyledi. "Hem biliyor musun? Bunu yapmak söylemekten daha kolaydır," diye ekledi. Sezar'ın son sözlerinden çok korkan Metellus şehri terk etti, Sezar da rahatça savaş hazırlıklarına başladı.

[36.1]İlk önce İberia seferine çıktı, çünkü Pompeius'un elçileri Aphranius ile Varro'yu oradan kovmak niyetindeydi. Ordularıyla eyaletlerini ele geçirerek geride hiçbir düşman merkezi bırakmadan Pompeius'un üzerine yürüyecekti. Kurulan pusularda birçok kez kendi de tehlikeler atlattı, ordusu da açlıktan zor günler geçirdi. Buna rağmen düşmanlarını

kuşatma altında tutmayı başardı ve sonuçta onları yenip ordularını ve ordugâhlarını ele geçirdi. Bu arada liderleri kaçıp Pompeius'un yanına sığındılar.

[37.1]Sezar Roma'ya dönünce kayınpederi Piso, Pompeius'a bir elçi heyeti göndermesini ve uzlaşma müzakerelerine başlamasını önerdi, fakat Isauricus Sezar'a hoş görünmek için bu fikre karşı çıktı. Böylece senato tarafından diktatör olarak kabul edildi. O günden sonra sürgün edilenleri geri getirdi, Sulla zamanında mahkûm edilenlerin çocuklarına yurttaşlık haklarını geri verdi, borç altında ezilenler için de faiz indirimi uyguladı. Sezar bunlara benzer birkaç önemli siyasi karar aldıktan sonra diktatörlükten istifa etti ve Servilius Isauricus'la birlikte kendini konsül ilan ederek seferlere devam etti.

[37.2]Acele ettiği için diğer birlikleri geride bırakıp altı yüz seçkin süvari ve beş lejyonla yoluna devam etti. Atinalıların Poseideon dedikleri Ocak ayının başında[29] gemilere bindi ve İonion Denizi'ni aşarak Oricum ile Apollonia'yı ele geçirdi. Sonra geride kalan diğer askerleri almak üzere gemileri tekrar Brundisium'a gönderdi. [37.3]Hâlâ yürümekte olan askerler aşırı yorgunluktan ve durmaksızın savaşmaktan bezdikleri için söylenmeye başladılar: "Bakalım Sezar bizi daha nerelere götürecek? Bizi yorulmaz, cansız nesneler gibi görmekten ne zaman vazgeçecek? Demir bile üst üste darbe yerse harap olur. Sürekli savaşmaktan kalkanlarımızla zırhlarımız bile perişan oldu. [37.4]Sezar ölümlü insanlar yönettiğinin farkında değil sanki. Bizim yaralandığımızı, ızdırap çektiğimizi, canımızın acıdığını anlamazdan geliyor. Tanrılar bile eğer mevsimiyse fırtınalarla dalgaları durdurmazlar, oysa Sezar bizim bu şartlarda savaşmamızı istiyor. Düşmanları kovalayan o değil de kovalanıyormuş gibi davranıyor." [37.5] Askerler böyle homurdanarak Brundisium'a vardılar, ancak Sezar'ın çok daha önce gemiye binip gittiğini görünce ken-

dilerinden utandılar. Bu sefer onları daha fazla zorlamadığı için subaylarına kızdılar. Denize ve karşıdaki Epir'e bakan kayalıklara ilişip çaresizce gemilerin geri gelmesini beklemeye koyuldular.

[38.1]Sezar Apollonia'da gerektiği kadar büyük bir askeri güce sahip olmadığı ve geride kalan kuvvetlerin gelmesi geciktiği için sıkılmaya başladı. Bir şey yapmadan beklemek ona göre değildi, bu yüzden bir plan kurdu. On iki kürekli küçük bir kayıkla Brundisium'a gitmek üzere düşman gemileriyle dolu denize açıldı. [38.2]Hizmetçi elbiseleri giyip gece olunca kayığa binen Sezar yere oturup dikkat çekmemeye özen gösterdi. Kayık denize açılmak üzere Aoos Irmağı'ndan inmeye başladı, ancak genellikle sakin olan sular, o gece denizden gelen şiddetli rüzgârla çok dalgalıydı. [38.3]Hortumların yarattığı girdaplar suları daha da tehlikeli hâle getirdi, dalgaların saldırısı da yolculuğu imkânsız kıldı. Başa çıkamayacağını gören dümenci tayfalara kayığı çevirip geri dönmelerini emretti. Bunu duyan Sezar dümenciyi kolundan tuttu ve "Korkma cesur adam. Kayığında Sezar'ı taşıyorsun, şansı sana da geçecek," diyerek devam etmesi için teşvik etti. [38.4]Tayfalar kötü hava şartlarını umursamadan büyük bir hevesle küreklere sarıldılar. Ancak kısa sürede devam etmelerinin mümkün olmadığı anlaşıldı. Irmağın denize açılan ağzında dalgalar o kadar büyüktü ki, Sezar bile tehlikenin farkına vardı ve istemeye istemeye dümenciye geri dönmesini söyledi. Geri dönünce askerler onu şikâyetlerle karşıladı. Kendilerine güvenmeyip geciken kuvvetleri düşündüğü ve yardım aramak amacıyla tek başına yola çıktığı için çok kızdılar.

[39.1]Kısa bir süre sonra Brundisium'dan Antonius ve geride kalmış olan kuvvetler geldi. Stratejik açıdan çok güzel bir yerde ordugâhını kuran ve hem karadan hem denizden

bütün ihtiyaçlarını karşılayabilen Pompeius'u savaşması için tahrik etmeye başladılar. Ancak Sezar'ın durumu o kadar parlak değildi, kısa bir süre sonra kıtlık baş gösterdi. [39.2]Askerler bitki köklerini sütle karıştırıp yiyor, onlardan ekmek yoğuruyordu. Buna rağmen pes etmeye hiç niyetli değillerdi, tersine çoğu kez düşmanın ön saflarına kadar gidip yoğurdukları ekmekleri onların önüne atıyor, "Toprak bu kökleri vermeye devam ettikçe, Pompeius'u kovalamaktan vazgeçmeyeceğiz," diyerek onların moralini bozmaya çalışıyorlardı. Bunu öğrenen Pompeius ekmeklerin hemen ortadan kaldırılmasını, olayın da yayılmamasını istedi, çünkü askerleri karşı tarafın azminden ve soğukkanlılığından korkmaya, artık onları asker değil vahşi hayvanlar gibi görmeye başlamışlardı.

[39.3]Pompeius'un ordugâhının etrafında her gün çatışmalar oluyordu, hepsinde de Sezar'ın askerleri galip geliyordu, ancak bir seferinde düşman ordusu büyük bir zafer kazandı ve neredeyse Sezar'ın ordugâhını ele geçiriyordu. O kadar asker öldü ki siperler ve hendekler cesetlerle doldu, sağ kalanlar da koşarak kaçtı. [39.4]Sezar onları bizzat durdurmaya ve geri çevirmeye çalıştı. Sancaktarlar bile sancaklarını yere atıp kaçarken Sezar ikna etmek için önlerine çıktı, fakat bir şey yapamadı. Sancakları toplamaya çalışırken de neredeyse hayatını kaybediyordu. Söylenenlere göre o gün otuz iki sancak düşmanın eline geçti. Bir ara Sezar koşarak uzaklaşan iriyarı bir askeri kolundan tutup geri dönmesini emretti, ancak korkudan gözü kararmış asker elini kılıcına atıp ona vurmaya kalkıştı. Bunu gören muhafızlarından biri atik davranıp askerin kolunu omzundan kesti. [39.5]Bu sahne Sezar'ı çok düşündürdü. Her şeyin mahvolduğunu düşünmeye başladığı sırada Pompeius ya ihtiyatlı olmak istediğinden, ya durumu doğru değerlendiremediğinden ya da tamamen tesadüf eseri bu parlak zaferinin sonunu getiremedi ve kaçanları kovalamakla yetindi. Çarpışma sona erdiğinde Sezar

dostlarına, "Karşı tarafın kazanmayı bilen bir lideri olsaydı, bugün zafer onların olacaktı," dedi. [39.6]Daha sonra çadırına çekildi ve korkunç bir gece geçirdi. Başarısız bir komutan olduğunu düşünüp kahroldu. Önünde Makedonya ve Thessalia gibi verimli topraklar varken, o çarpışmak için düşmanın hâkim olduğu deniz kıyısını seçmişti. Düşmanlarını silahla kuşatması gerekirken, düşmanları onu kıtlıkla kuşatmıştı. [39.7]Bütün geceyi kendini eleştirmek ve kötülemekle geçirdi. Sabah olunca da ordusunu toplayıp Makedonya'ya, Scipio'ya karşı savaşmak üzere yola çıktı. Bu durumda ya Pompeius peşine düşecek ve onunla denizden uzak bir yerde savaşma imkânını bulacaktı ya da orada tek başına olan Scipio'yu rahatlıkla yenecekti.

[40.1]Sezar'm geri çekilmesi Pompeius'un askerlerini cesaretlendirdi. Onu yenilmiş ve kaçmakta olan biri gibi görüp kovalamak istediler, ancak Pompeius böylesine büyük bir zaferi tehlikeye atmak istemedi. Daha iyi hazırlanıp son darbeyi üstünlüğünden emin olduğu bir anda vurmak istedi. Zaman geçtikçe Sezar'ın askerlerinin güçten düştüğüne inanıyordu, çünkü deneyimli ve yenilmez olsalar da artık yaşlanmaya başlamışlardı. [40.2]Aynı zamanda devamlı savaşmaktan, idman yapıp aralıksız nöbet tutmaktan ve devriye gezmekten perişan olmuşlardı. Bu baskıya daha fazla dayanamıyorlar, yeni seferlere karşı çıkıyorlardı. Bu sırada bakımsızlıktan orduda bulaşıcı bir hastalık baş göstermişti. En önemlisi Sezar'ın bu durumu değiştirebilecek kadar parasının kalmadığı da bilinmekteydi. Artık ordunun dağılması için düşman saldırısına bile gerek kalmamış gibi görünüyordu.

[41.1]Pompeius'un savaşmaya yanaşmamasını onaylayan bir tek Cato idi. Yurttaşlarının çile çekmesine ve ölmesine dayanamayan Cato savaşta hayatlarını kaybeden bine ya-

kın düşman askerini gördüğünde elleriyle yüzünü kapamış, ağlamaya başlamıştı. Oysa herkes Pompeius'u eleştiriyor, savaştan kaçtığı için onu kötülüyordu. Sözüm ona monarşiyi elden kaçırmamak için bu durumun uzamasını istediğini, komutanlarının ikide bir çadırına gidip ona yalvarmasından zevk aldığını ileri sürdüler. Kimileri ona Agamemnon, kimileri de Krallar Kralı lakabını taktı. [41.2]Favonius, Cato'yu taklit ederken deli gibi gösterdi ve Pompeius koltuğunu kaybetmek istemediği için o yıl da Tusculum'un incirlerini yiyemeyeceklerini söyleyip alay etti. İberia'dan o sırada dönen ve yolsuzlukla suçlanan Afranius da eyaletlerini kendisinden para karşılığı satın alan Sezar için, "Peki, bir tüccara saldırmaktan mı korkuyoruz, anlamıyorum." dedi. Bütün bunlar Pompeius'un isteksizce Sezar'ın peşine düşmesine neden oldu.

[41.3]O dönemde Sezar'ın yıldızı sönmüş görünüyordu. Yaşadığı büyük mağlubiyetten sonra herkes onun saf dışı kaldığına inanmıştı. Ancak Thessalia'nin Gompfoi şehrini ele geçirdikten sonra her şey değişti. Uzun süre sonra askerleri bol yemek ve kaliteli şarap buldular. Yıkanıp kendilerine çekidüzen verdiler, karınlarını doyurdular ve Dionysos şenliklerini aratmayacak kadar şarap içtiler. Bir mucize olmuş gibi ordu kısa sürede kendine geldi, en önemlisi onları perişan eden bulaşıcı hastalık da ortadan kalktı.

[42.1]İki ordu Pharsala bölgesinde karşı karşıya gelince, Pompeius kötü bir rüya gördü ve yine fikir değiştirdi. Bir taraftan hayaletler görürken diğer yandan tiyatroda Romalılar tarafından alkışlanıyordu. Pompeius yanındakilere hiç güvenmiyordu. Kesin bir zafer kazanacaklarına inanan bu insanlar kendi aralarında gelecekteki makamları paylaşıyor, savaş bittiğinde alacaklarını sandıkları maaşlara göre pahalı evler kiralıyorlardı. Domitius, Spinther ve Scipio, Sezar'ın pontifix maximus makamını ele geçirmenin kav-

gasına düşmüşlerdi. [42.2]Ordunun savaşa girme konusunda en istekli kısmı süvarilerdi, çünkü donanımları ve silahları mükemmel, atları bakımlı ve iyi beslenmiş, kendileri de çok iyi eğitilmişti. Aynı zamanda düşman süvarilerinden sayıca üstündüler. Pompeius'un yedi bin süvarisine karşılık Sezar'ın sadece bin süvarisi vardı. Piyadelerde de durum aynıydı. Pompeius'un kırk beş bin askerine karşılık Sezar'ın yirmi iki bin askeri vardı.

[43.1]Sezar askerlerini topladı ve Corfinius'un iki lejyonla, Callenus'un da on beş kohortla Megara ve Atina'dan gelmekte olduklarını bildirdi. Sonra da saldırıya geçmek için takviye kuvvetlerini beklemeyi mi istediklerini, yoksa hemen harekete geçmeyi mi tercih ettiklerini sordu. Askerler hep birden beklemek istemediklerini söyleyip bir an önce savaşmak için ona yalvarmaya başladılar. [43.2]Sezar ordusunu arındırmak için kurbanlar kesti, kâhinden de savaşla ilgili bir kehanet istedi. Kâhin savaşın üç gün içerisinde başlayacağını bildirince Sezar sonucunu öğrenmek istedi. Aldığı cevap ise şöyle idi: "Buna en iyi cevabı sen vereceksin. Çünkü tanrılar bana durumun tersine döneceğini gösteriyor. Eğer şimdiki durumdan memnunsan sonuç kötü olacak, şayet şimdiki durumdan memnun değilsen sonuç iyi olacak." [43.3]Savaştan bir gece önce Sezar nöbetçileri teftiş ederken gökte yanan bir meşalenin yükseldiğini gördü. Kendi ordugâhlarının üstünden geçtikten sonra Pompeius'un ordugâhına düştü. Sabaha doğru Pompeius'un ordugâhında büyük bir korkunun hâkim olduğunu öğrendi. Bu yüzden o gün savaşmayacaklarını tahmin etti ve Scotoussa şehrine doğru ilerledi.

[44.1]Çadırların toplandığı sırada düşmanın savaşa girmek üzere hazırlandığı haberi geldi. Sezar bu habere çok sevindi ve tanrılara dua ettikten sonra askerlerini savaş

düzenine sokup üç kola ayırdı. Merkezin komutanlığını Calvinus Domitius'a, sol kanadı da Antonius'a verdi, sağ kanatta bulunan onuncu lejyonun başına da kendi geçti. [44.2]Ancak karşısında duran düşman süvarisinin görkemli görünüşünden ve sayıca üstünlüğünden korktu. Bu yüzden gizlice arka hatlardan altı kohors çekip sağ kanadın arkasına yerleştirdi ve onlara düşman süvarileri saldırdığında ne yapmaları gerektiğini anlattı. Pompeius da sağ kanadı aldı, sol kanadın kumandasını Domitius'a, merkezinkini de kayınpederi Scipio'ya verdi. [44.3]Düşman süvarileri Sezar'ın etrafını çevirmek ve onu gösterişli bir şekilde yenilgiye uğratmak için sol kanada yerleştirildiler. Pompeius hiçbir ordunun böyle kuvvetli bir süvari birliğine karşı çıkamayacağına inanıyordu.

[44.4]Tam savaş başlamak üzereyken, Pompeius askerlerine mızraklarını kaldırmalarını ve yerlerinden kımıldamamalarını, düşman askerlerinin mızrak menziline girdikten sonra saldırıya geçmelerini emretti. Sezar daha sonra Pompeius'un bu konuda da büyük bir hata yaptığını söyledi, çünkü baştan koşarak yapılan bir saldırının çok daha şiddetli olduğuna ve askerin savaşma isteğini artırdığına inanıyordu.

[44.5]Sezar saldırı emri vermeden az önce yıllardır yanında savaşan en sadık ve en yürekli komutanlarından Crassinus ile karşılaştı. Crassinus askerlerine cesur olmaları gerektiğini söylüyor, onları savaşmaya teşvik ediyordu. Sezar ona seslenerek, "Hey Gaius Crassinus, bugünden ne bekleyebiliriz? Askerlerin morali ne durumda?" diye sordu. [44.6]Deneyimli komutan sağ kolunu kaldırarak bütün gücüyle, "Kazanacağız Sezar. Büyük bir zafer kazanacağız. Bugünün sonunda ölü ya da diri beni kahramanlıklarım için öveceksin," diye haykırdı. Bu sözleri söyledikten sonra komutasındaki yüz yirmi askerle düşmana saldırdı. İlk safları geçtikten sonra hırsla içlerine dalıp etrafına ölüm saçtı ve ağzından giren bir kılıcın ensesinden çıkmasıyla ancak durdurulabildi.[30]

[45.1]İki ordunun piyadeleri arasında şiddetli bir çarpışma başlarken, Pompeius'un süvarileri Sezar'ın sağ kanadını kuşatmak için bölüklere ayrıldılar. Saldırıya geçer geçmez Sezar'ın arka saflardan öne getirdiği kohort birlikleri süvarilerin üzerine üşüştü. [45.2]O zamana kadar alışılmış şekilde mızraklarıyla kılıçlarını süvarilerin bacaklarına değil yüzlerine yönelttiler. Bu şekilde saldırmalarını onlara Sezar emretmişti, çünkü düşman süvarilerinin çok genç olduklarını fark etmişti. Bunu beklemeyeceklerinden şaşıracaklarını, aynı zamanda yüzlerinin yaralanmasından ve çirkinleşeceklerinden korkacaklarını, korunmaya çalıştıkça gerileyeceklerini tahmin etmişti. Tahminlerinde haklı çıktı. [45.3]Bu şekilde savaşmaya alışık olmayan genç süvariler bir taraftan yüzlerini korumaya çalışırken, diğer yandan düzensiz bir şekilde dağılmaya başladılar. Bu da sonun başlangıcı oldu, çünkü süvarileri yenen askerler piyadeleri çembere alıp büyük bir bozguna uğrattı.

[45.4]Pompeius, bulunduğu yerden gözbebeği olan süvarilerin bir anda dağıldığını görünce şoka dayanamadı. Ona ne olduğunu tam olarak kimse anlayamadı, ama sanki aklını yitirmiş gibiydi. Pompeius Magnus olduğunu unutup çarpışma alanına sırtını döndü ve çadırına gidip beklemeye başladı. Etrafında neler olduğunun farkında değil gibiydi. [45.5]Bir ara son kuvvetlerin de geri çekildiğini ve artık muhafızlarının ordugâhın siperlerinde çarpıştıklarını anlayınca biraz kendine gelir gibi oldu ve çadırından çıkıp, "Ordugâha da mı girdiler?" diye haykırdı. Üzerindeki elbiseleri çıkarıp kaçmak için daha uygun elbiseler giydi ve gizlice ayrıldı. Bundan sonraki hareketlerini, Mısırlılara teslim edilişini ve öldürülüşünü onunla ilgili kitabımda etraflıca anlattım.

[46.1]Sezar, Pompeius'un ordugâhına girince ve her yerin cesetlerle dolu olduğunu, hatta hâlâ bazı askerlerin birbirini öldürdüğünü görünce iç çekip, "Ne yazık ki bunu kendile-

ri istedi. Ben de yapmaya mecbur kaldım. Şayet istedikleri gibi ordumu dağıtmış olsaydım, hem bir sürü şanlı zafer kaydedilmeyecekti, hem de bugün sürgün durumunda olacaktım," dedi. [46.2]Asinnioslu Pollion, Sezar'ın bu sözleri Latince söylediğini, ancak kendisinin Yunancaya tercüme edip aktardığını not ediyor.[31] Pollion'a göre cesetlerin çoğu hizmetçilere aitti ve siperlerin civarında öldürülmüşlerdi. Öldürülen asker sayısı ise altı bini aşmıyordu. Sezar esir düşenlerin çoğunu ordusuna kattı, ileri gelenleri için de af ilan etti. Bunlar arasında ileride onu öldürecek olan Brutus da vardı. Söylenenlere göre onu esirler arasında görmeyince çok üzülmüş, ancak sonunda bulup huzuruna getirdiklerinde çok sevinmişti.

[47.1]Bundan sonra zaferle ilgili birçok alamet belirdi. Aralarında en önemlisi Tralleis'te göründü. Şehrin Nike[32] Tapınağı'nda taşlarla döşenmiş zemin üzerinde Sezar'ın çok sağlam bir heykeli vardı. Zaferden hemen sonra heykelin dibinde, bu sert zeminin içinden bir hurma fidanı çıktı. [47.2] Aynı gün Patavium'da ünlü tarihçi Livius'un dostu ve hemşerisi olan kâhin Gaius Cornilius alametlere bakmaktaydı. Birden savaşın o an başladığını anladı ve yanında bulunanlara, "Çarpışma şimdi başladı, ama her şey şimdi bitecek," dedi. Alametlere bakmaya devam eden Cornelius çok geçmeden, "Zaferi sen kazandın Sezar," diye bağırdı. Ona kuşkuyla baktıklarını görünce başındaki tacı çıkardı ve söyledikleri doğrulanana kadar tekrar takmayacağını söyledi. Livius olayların aynen bu şekilde olduğunu aktarır.

[48.1]Sezar kazandığı bu büyük zaferin şerefine Thessalialılara özgürlüklerini bağışladı, sonra da Pompeius'un peşine düştü. Asya'ya vardığında bütün mitleri sistemli bir şekilde derleyen ilk tarihçilerden Knidoslu Theopompos'un anısına Knidoslulara da özgürlüklerini bağışladı, sonra da

Asya'da yaşayanların vergilerinde üçte bir oranında indirim yaptı. [48.2]Sezar İskenderiye'ye vardığında Theodotos, Pompeius'un kesilmiş kafasını getirdi. Bu manzaraya dayanamayan Sezar, Pompeius'un mührünü eline aldı, ancak gözyaşlarını saklamak için yüzünü diğer yana çevirdi. Kurtulmak için Pompeius ile çöle kaçan ve Mısırlılar tarafından yakalananların hepsine özgürlüklerini bağışladı ve hediyeler vererek onları yanına aldı. Roma'daki dostlarına gönderdiği mektuplarda ise, "Zaferlerin en tatlısı bana karşı savaşanları kurtarabilmem ve kendi tarafıma alabilmemdir," diye yazdı.

[48.3]Kimileri Mısır'daki savaşın gereksiz olduğunu düşünür, kimileri ise Kleopatra'ya âşık olduğundan yaptığını ve hem kendi, hem şöhreti için zarardan başka bir şey getirmediğine inanır. Başkalarına göre bu işin sorumluları bir yandan kralın adamları, diğer yandan Ptolemaius'un itimat ettiği harem ağası Potheinus'tur.

Potheinus büyük bir güce sahipti. Pompeius'u öldürdükten sonra Kleopatra'yı kovmayı başarmış, ayrıca Sezar'a karşı komplo düzenlemeye koyulmuştu. Bu yüzden o dönemden sonra Sezar daha güvende olabilmek için devamlı ziyafetlerde ve kalabalık içinde olmaya özen göstermeye başladı. Yaptıklarıyla söyledikleri dayanılacak gibi değildi. Her fırsatta [48.4]Sezar'ı küçümsüyor, askerlere bayat ekmek yediriyor, itiraz ettiklerinde de "Başkalarının parasıyla ancak bu kadar beslenebilirsiniz," cevabını veriyordu.

Ziyafetlerde tahtadan ve kilden yapılmış tabaklar kullanıyor, mazeret olarak da Sezar'ın bir borcun karşılığı olarak altın ve gümüş yemek takımlarını aldığını iddia ediyordu. Hakikaten kralın babası Sezar'a on yedi milyon beş yüz bin drahmi borçluydu. Sezar bir bölümünü çocuklarına bağışladı, ancak geri kalan on milyonu ordusunun iaşesi için geri istedi. [48.5]Bunun üzerine Potheinus, Sezar'a oradan uzaklaşmasını, daha önemli şeylerle uğraşmasını tembih etti, parayı da daha sonra şükran duygularıyla birlikte göndereceklerini

söyledi. Sezar ise bir Mısırlıdan nasihat almaya niyetli olmadığını söyleyip gizlice Kleopatra'yı geri çağırttı.

[49.1]Kleoparta dostlarından yalnız Sicilyalı Apollodoros'u yanına alıp küçük bir gemiye bindi ve gece olunca Sezar'ın sarayına gitti. Tanınmadan girmesinin imkânsız olduğunu bildiğinden bir şiltenin üzerine uzandı, Apollodoros da onu sardıktan sonra kayışlarla bağladı ve sırtına alıp saraya girdi. [49.2]Kleopatra'nın bu kurnazlığı Sezar'ı elde etmenin ilk adımı oldu. Zekâsına, güzelliğine, konuşma kabiliyetine ve zarafetine hayran kalan Sezar kardeşiyle[33] barışmasını ve tahtı paylaşmalarını sağladı. Uzlaşmadan sonra verilen ziyafette herkes eğlenirken Sezar'ın berberi çok korkak olduğu ve herkesten şüphelendiği için her zaman yaptığı gibi sarayda dolaşıp gizlice konuşulanları dinlemeye başladı. [49.3]O sırada harem ağası Potheinus ile general Achillas'ın Sezar'a suikast hazırladıklarını duydu. Bunu öğrenen Sezar hemen bulundukları yeri kuşattı ve Potheinus'u öldürttü, ancak Achillas kaçmayı başardı. Kısa sürede büyük bir kitleyi ayaklandırdı ve bir ordu toplayarak Sezar'a savaş açtı. Böyle bir savaş Sezar için çok zor ve tehlikeliydi, çünkü kuvvetleri azdı ve ilk kez bu kadar büyük bir şehirde, bu kadar büyük bir kuvvetle başa çıkmak zorundaydı.

Karşılaştığı ilk zorluk susuzluktu, çünkü düşmanı ilk olarak su kanallarını kapattı. İkinci zorluk düşmanın Roma donanmasını ele geçirmeye çalışmasıydı. Bunu engellemek isteyen Sezar onları püskürtmek için büyük bir ateş yaktırdı, ancak kontrolden çıkıp büyük yangına dönüşünce büyük kütüphanenin yanmasına neden oldu.[34] [49.4]Üçüncü zorluğu Pharos Adası civarındaki çarpışmada yaşadı. Sezar bir an çok zor durumda kalan askerlerini görünce küçük bir gemiye binerek yardımlarına koştu, fakat düşmanlar tarafından fark edildi ve hemen kuşatıldı. Kurtulabilmek için denize atladı ve yüzmeye başladı. Bu sırada önemli belgeler taşıdığı

anlatılır. Düşman tarafından üzerine oklar yağdırıldığı için çok defa suya dalmak zorunda kaldıysa da belgelere bir zarar gelmeden kurtulmayı başardı. [49.5]Bu arada küçük gemi batırıldı, kral da düşmanların tarafına katıldı. Sezar zorlu ve çok kanlı bir çatışmadan sonra bu savaşı da kazanmayı başardı, kral ise kaçmak zorunda kaldı. Kleopatra'yı Mısır'ın kraliçesi olarak geride bırakıp Suriye'ye doğru yola koyuldu, birkaç ay sonra Kleopatra İskenderiyelilerin Sezarion adını verdikleri oğlunu doğurdu.

[50.1]Oradan Asya'ya doğru ilerlerken Domitius'un Mithridates'in oğlu Pharnakes tarafından yenildiğini ve bir avuç askerle Pontos'tan kaçmak zorunda kaldığını öğrendi. Ayrıca Pharnakes bununla yetinmemiş, Bithynia ve Kapadokya'yı da ele geçirip Küçük Armenia olarak bilinen bölgeyi de almak istemişti. Bu durum civardaki krallıklarda büyük bir huzursuzluk yaratmıştı. [50.2]Sezar üç lejyonla üzerine yürüdü ve Zela şehri yakınlarında yapılan şiddetli bir çarpışmada ordusunu büyük bir bozguna uğratıp onu Pontos'tan kovmayı başardı. Roma'da bulunan arkadaşı Matius'a yazdığı mektupta bu savaşın zorluğunu ve süresinin kısalığını tarif etmek için yalnız üç kelime kullandı: "Geldim, gördüm, yendim." Latincede bu kelimelerin ses ahengi olduğundan bu kısa tasvirin değeri büyüktür.[35]

[51.1]Bundan sonra İtalya'ya geçti ve yıl sonunda Roma'yı ziyaret ederek ikinci kez diktatör seçildi, oysa daha önce diktatörlüğe bir kez gelinebilir ve bir yıldan az kalınırdı. Bir sonraki yılda da konsül seçildi. Bu arada davranışları yüzünden Sezar'ı kınamaya başlayanlar çoğalıyordu. Bunun nedeni ayaklanıp Cosconius ve Galba adlı iki komutanı öldüren askerlere çok yumuşak davranmasıydı. Gerçekten de onları azarlamakla yetindi ve o günden sonra asker değil, sadece yurttaş sıfatı taşımakla cezalandırdı. Daha sonra ise

her birine biner drahmi ile İtalya'nın değişik yerlerinde büyük toprak parçaları verdi. [51.2]Ayrıca Dolobella'nın tutarsız davranışları, Matius'un cimriliği, Antonius'un sarhoşluğu ve Pompeius'un evini alan, ancak yeterince büyük bulmadığından restore edip odalar ekleyen Corphinius'un küstahlığı yüzünden çok eleştirildi. Aslında Sezar bütün bunları görmüyor değildi, onaylamıyordu da, ancak siyasi açıdan bu insanlara ihtiyacı olduğu için onları kullanıyor, yaptıklarını görmezden geliyordu.

[52.1]Pharsala Savaşı'ndan sonra Cato ile Scipio Libya'ya sığındılar ve Kral Juba'nın yardımıyla büyük bir ordu topladılar. Bunu öğrenen Sezar vakit kaybetmeden onların üzerine yürümeye karar verdi. Kış ekinoksu sırasında Sicilya'ya geçti ve komutanlarına oyalanma fırsatı tanımadan hemen deniz kenarına çadırlarını kurdurdu. Uygun rüzgâr esince de üç bin piyade ve az sayıda süvariyle denize açıldı. [52.2]Gemiyi Afrika kıyısında gizlice demirleyip bir ordugâh kurduktan sonra tekrar denize açıldı, çünkü arkadan gelen büyük kuvvet için endişe ediyordu. Yarı yolda onlarla karşılaştı ve ordugâha getirdi. Bu arada Sezar düşmanların Scipio adını taşıyan birinin Libya'ya hâkim olacağına dair bir kehanete inandıklarını ve bundan cesaret aldıklarını öğrendi. [52.3]Ya Scipio ile alay etmek ya da kehaneti kendi tarafına çevirmek için ordusundaki Scipio Sallustio adlı zavallı bir Afrikalı askeri komutanmış gibi ordunun başına geçirdi. Kısa bir süre sonra Sezar'ın ordusu askerler için yiyecek, atlar için de yem kıtlığı çekmeye başladı. [52.4]Çoğu kez deniz kıyısından topladıkları yosunların tuzunu yıkadıktan sonra otla karıştırarak atların karınlarını doyurdular. Yiyecek bulamamalarının nedenlerinden biri hem kalabalık olan, hem de hızlı hareket eden Numidyalıların yöreye egemen olmalarıydı.

[52.5]Bir gün süvariler atlarını hizmetkârlara bırakmışlar ve çok güzel flüt çalıp dans eden bir Libyalıyı seyretmeye ko-

yulmuşlardı. Bunu fırsat bilen düşmanlar onlara saldırdılar ve bir kısmını öldürüp geri kalanları ordugâhlarına kadar kovaladılar. [52.6]Hatta Sezar ile Asinesli Pollion imdatlarına yetişmeseydi savaş o an bitmiş olacaktı. Başka bir sefer yine çatışmada düşmanlar galip gelecek gibi görünüyordu. Bir ara sancağı taşıyan askerin kaçmaya çalıştığını gören Sezar onu boğazından tutup başını geri çevirdi ve "Bak, düşman bu tarafta," diye bağırdı.

[53.1]Bu olayları öğrenen Scipio cesaretlendi ve büyük bir çarpışmayla savaşı sona erdirmeye karar verdi. Afranius ve Juba az arayla Thapsus şehri yakınlarında ordugâhlarını kurdular, kendisi de bir gölün üst kısmını surla çevirip herkese sığınak olmak üzere hazırladı. [53.2]Scipio bu işlerle uğraşırken Sezar hiç tanımadığı dağlık ve sarp bir bölgeden hayret edilecek bir hızla geçti ve düşmanlarının bir bölümünü kuşatarak, diğerlerini de doğrudan saldırarak büyük bir bozguna uğrattı. Afranius'un ordugâhını hemen ele geçirdi, Juba'yı püskürttü ve Numidyalıların ordugâhını yağmaladı. Böylece bir gün içerisinde üç ordugâhın sahibi oldu. Ayrıca elliden az asker kaybeden Sezar düşman ordusundan elli bin askerin ölümüne neden oldu.

[53.3]Tarihçilerin bazıları bu çarpışmayı tamamen değişik bir şekilde aktarırlar. Onlara göre Sezar ordusunu savaş düzenine soktuğu sırada bildiğimiz hastalığına tutulmuştu.[36] Titremeye başlayınca tamamen hislerini kaybetmeden kendini civardaki burçlardan birine taşımalarını emretmiş ve nöbetin geçmesini beklemiş. Daha sonra çarpışma sona erdiğinde komutanların çoğu yakalanmaktansa intihar etmeyi yeğlemiş, esir düşenlerin çoğunu da Sezar öldürmüş.

[54.1]Cato'yu canlı olarak ele geçirmek istediğinden Utica'ya doğru hareket etti, çünkü Cato şehri bizzat savunduğundan savaşa katılmamıştı. Sezar onun intihar ettiğini

duyunca üzüldü ve "Hey Cato! Ölümünü kıskanıyorum, çünkü sen de hayatını bağışlama olanağımı kıskandın," dedi. Ancak daha sonra Cato aleyhine yazdıkları hiç yumuşamadığını, onu affetmeye hazır olmadığını göstermektedir. Acaba onu canlı olarak ele geçirseydi affedecek miydi?

[54.2]Belki de ederdi, çünkü aleyhinde hareket etmiş olan Cicero, Brutus ve diğer binlerce insana merhametli davrandı. Cato'nun ölümünden sonra yazdığı sert eleştiriler muhtemelen sadece siyasi rekabetin ürünüydüler. Tersine Cicero, Cato hakkında bir övgü yazısı yazdı ve bu yazıya "Cato" başlığını koydu. Dönemin en iyi hatibi olan Cicero'nun bu yazısı hem güzel içeriği, hem mükemmel dili ile büyük beğeni topladı, bu da Sezar'ı rahatsız etti. [54.3]Ölümüne neden olduğu biri için yazılmış övgü dolu bir metni kendine bir hakaret olarak algıladı. Böylece Cato'nun aleyhine yapılmış suçlamaları bir araya getirip "Anticato" başlığıyla bir kitap yazdı. Zaman içerisinde her iki metnin de okuyucusu çok oldu.

[55.1]Sezar Libya'dan Roma'ya döndüğünde ilk önce halka hitap etti ve zaferini öven sözlerle Roma'nın bu sefer sayesinde her yıl iki yüz bin Attika medimnosu buğday ve üç milyon litre zeytinyağı kazanacağını vurguladı. Daha sonra Galya, Mısır, Pontos ve Libya olmak üzere zaferlerini teker teker saydı, fakat Scipio'dan hiç bahsetmedi ve yalnız Juba'nın adını andı. [55.2]Bu arada Juba'nın küçük bir çocuk olan oğlunu bu zafer kutlamasında halka göstermek üzere esir olarak almıştı. Aslında bu esaret ona verilen en kıymetli armağan oldu, çünkü barbar ve Numidyalı olarak yaşayacağı yerde, dönemin en ünlü Yunanlı bilgelerin yanında büyüdü ve ünlü bir yazar oldu.

Bu kutlamalardan sonra askerlere yüklü paralar dağıttı, halka da ziyafetler verdi ve gösteriler sundu. Daha önce ölen kızı Julia'nın anısına bütün halkın katıldığı, o zamana kadar

düzenlenmiş en büyük ziyafeti verdi. [55.3]Üçer kişinin yemek yiyebildiği yirmi iki bin masa hazırlattı, gladyatör dövüşleri ve temsili deniz çatışmaları düzenledi.

Bütün bu zafer kutlamalarından ve şenliklerden sonra bir nüfus sayımı yapıldı, sonuç da herkesin nefesini kesti. Üç yüz yirmi bin kişinin yaşadığı şehirde artık yüz elli bin kişi yaşamaktaydı. Bu acımasız iç savaşta o kadar insan hayatını kaybetmişti. Ayrıca İtalya'nın diğer bölgelerindeki kayıplar da bu hesaba dâhil edilmemişti.

[56.1]Bundan sonra Sezar dördüncü kez konsül seçildi ve hemen Pompeius'un oğullarıyla savaşmak üzere İberia'ya gitti. Pompeius'un oğulları çok genç olmalarına karşın hayran kalınacak bir ordu toplamışlardı. Her geçen gün gelmek istedikleri makama layık bir yiğitlik göstermekteydiler. Bu iki genç Sezar'a o güne kadar yaşadığı en büyük zorlukları yaşattı. [56.2]Savaş Munda şehrinin önünde oldu ve Sezar ilk andan itibaren ordusunun kötü savaştığını, sonra da geri çekilmeye başladığını gördü. Dayanamayıp askerlerin arasında koşmaya başladı ve "Madem utanmıyorsunuz, ne duruyorsunuz? Alın beni ve bu çocuklara teslim edin," diye bağırdı. Sonunda büyük bir gayretle düşmanları püskürtmeyi başardı. Karşı taraftan otuz bin kişi hayatını kaybetti, kendi askerlerinin de en seçkinlerinden bini öldürüldü.

[56.3]Sezar ordugâhına döndüğünde, "Zafer için çok kez, ama hayatım için ilk kez savaştım," dedi. Bu zafer Dionysos şenliklerinin yapıldığı gün kazanıldı. Tesadüf eseri dört yıl önce Pompeius Magnus aynı gün Sezar'a savaş açmıştı. Pompeius'un küçük oğlu kaçmayı başardı, Didius da birkaç gün sonra büyük oğulun başını Sezar'a getirdi.

[56.4]Bu savaş Sezar'ın yaptığı son savaş oldu, şerefine yapılan şenlikler de Romalıları her şeyden çok üzdü, çünkü kazanılan zafer barbarlara ya da yabancı krallıklara karşı değil Roma'nın en seçkin insanlarından birinin ardıllarına, şans-

sızlıkları yüzünden neler yapabileceklerini gösterme fırsatı bulamayan değerli Romalı gençlere karşı kazanılmıştı. Böyle zamanlarda insanların, hatta tanrıların bile bir tek mazereti vardır: "Başka çarem yoktu..." Ama durum öyle değildi. Sezar da bunu bildiğinden zaferini senatoya mektupla bildirdi. Gururlanmak yerine bu zaferden âdeta utanıyor gibiydi.

[57.1]Durum böyleyken Romalılar Sezar'ın parlayan yıldızına boyun eğdiler, monarşiyi iç savaşların sona ermesi için tek çare olarak görüp onu ömür boyu diktatör seçtiler. Artık onu denetleyecek, ona dur diyecek kimse kalmamıştı. [57.2] Sezar'a saygı gösterilmesinin gerekliliğini senatoya ilk öneren Cicero oldu, ancak o övgüleri normal bir insana hitap edecek şekilde düşünmüştü, oysa diğerleri inanılmaz abartılarla en ılımlı insanları bile rahatsız etmeyi, Sezar'ı itici kılmayı başardılar. [57.3]Aptalca övenler âdeta düşmanlarıyla iş birliğine girmişçesine ona zarar verdiler. Aslında iç savaşın bıraktığı koca leke göz ardı edilecek olursa, Sezar'ın kötü bir davranışını bulmak mümkün değildi. Ona karşı savaşanları affederek adına kurulan Hoşgörü Tapınağı'nı fazlasıyla hak etmişti. Gerçekten de yalnız affetmekle kalmamış, Brutus ile Cassius'u proetor makamına yerleştirdiği gibi, diğerlerinin çoğunu önemli memuriyetlere yükseltmişti. [57.4] Aynı zamanda halkın devirdiği Pompeius'un heykellerini bile unutmamış, onları tekrar yerlerine yerleştirmeyi ihmal etmemişti. Bunun üzerine Cicero, "Sezar, Pompeius'un heykellerini tekrar temellerine yerleştirmekle kendi temellerini güçlendirdi," demişti.

[57.5]Dostları Sezar'a muhafızlar tutmasını tembih ettiklerinde, hatta kimileri bu iş için kendilerini önerdiklerinde o, "Her gün ölümden korkarak yaşamaktansa bir kere öleyim daha iyi," diye cevap verirdi. Ona göre korunmanın en iyi ve en emin yolu halkın sevgisini kazanmaktı. Bu yüzden toplu ziyafetler düzenliyor, halka buğday dağıtıyordu. Askerlerine

de fethettiği yerlerden ve şehirlerden büyük paylar veriyordu. Bunların en önemlileri fetihleri ve yeniden kurulmaları aynı döneme denk gelen Kartaca ve Korinthos şehirleriydi.[37]

[58.1]Sezar önde gelen Romalıların kimine konsüllük ve praetorluk vaat ediyor, kimilerini övgüler ve kârlı ihalelerle avutuyordu. Amacı herkesi hoşnut etmekti. Öyle ki Maximus konsüllüğü bitmeden bir gün önce ölünce Caninius Revilius'u bir günlüğüne konsül ilan etti. Geleneğe uygun olarak yeni konsülü tebrik etmeye gidenler arasında olan Cicero, "Elimizi çabuk tutalım. Adamın görev süresi bitmeden hiç olmazsa kutlamaya yetişelim," diye alay etmişti.

[58.2]Elde ettiği büyük başarılar Sezar'ın daha büyük hayaller kurmasına, daha yüksek hedefler koymasına hiç engel olmadı. Zaferlerinin tadını çıkaracağı yerde, yenilerine ulaşamadığı için kendi kendini yiyordu. İlerde yapabileceği önemli şeyleri aklında canlandırıp o kadar heyecanlanıyordu ki geçişteki başarılarını önemsemiyordu. Âdeta kendini kıskanıyordu. [58.3]Sonunda Parthlarla savaşmaya karar verdi. Hazar Denizi ile Kafkas Dağları'nın yakınında bulunan Hyrkania'yı ve Pontos'u aşarak Skythia'ya saldırmak istedi. Daha sonra da Germania'ya geçip Germen kavimlerini boyunduruğu altına alarak Keltlerin ülkesinden İtalya'ya dönmek, böylece Okyanus'la çevrelenen Roma hâkimiyetini belirlemek istedi.

[58.4]Bu sefer sırasında Korinthos Kanalı'nı açmak istedi ve bu iş için Anienus'u görevlendirdi. Ayrıca derin bir hendekle Tiber Nehri'nin yatağını değiştirip Circaeum tarafına yönlendirmeyi ve Tarracina yakınlarında denize dökmeyi düşündü. Bu şekilde sık sık ticaret için Roma'ya gidenlere hem kolaylık hem de güvenlik sağlamış olacaktı. [58.5]Sezar'ın planları arasında Pomentium ve Setia yakınlarında bulunan bataklıkları kurutmak ve bu şekilde binlerce kişinin geçimini sağlayacak tarıma uygun topraklar elde etmek de vardı. Son

olarak denizin Roma'ya yakın sahillerini setlerle kapatıp Ostia kesimindeki tehlikeli kayalıkları kaldırarak limanlar ve koylar yaratmak istiyordu.

[59.1]Takvimde yaptığı değişiklik ve zamanı hesaplama konusunda uyguladığı düzeltmeler son derece değerliydi, çünkü daha önce zaman hesaplamasındaki kaymalar yüzünden Romalıların hem ay periyotları karışıyor, hem de kurban ve bayram günleri sürekli değişip uygun olmayan mevsimlere rastlıyordu.[38] [59.2]O dönemde güneş yılını da Romalıların çoğu bilmediğinden, rahipler kimsenin haberi olmadan aylara "Merkedonius" adını verdikleri bir ay ekliyorlardı. Bu ayı ilk kullananın Kral Numa olduğu söylenir. Bu küçük ve geçici çözümü düşünerek mevsimler arasındaki geçiş sorununu çözmeye çalışanın o olduğu biyografisinde yazılıdır.

[59.3]Sezar bu sorunu dönemin ünlü filozoflarının ve matematikçilerinin önüne koydu ve çözmelerini istedi. Sonunda Romalıların günümüze kadar kullandıkları olabildiğince doğru ve kullanışlı hesaplama yöntemini buldu. Ancak Sezar'ı çekemeyenler bu konuda da onu kötülemeye çalıştılar. Bir gün bir dostu, "Yarın Lyra[39] yükselecek," deyince Cicero, "Evet, emir üzerine," diye alay etmiş.

[60.1]Fakat Romalıların Sezar'a olan öfkelerinin nedeni onun kendini kral ilan etmek istemesiydi. Kimileri için bu temel bir nedendi, kimileri içinse güzel bir bahane. Sezar'a yardım etmek isteyenler Sibylla kehanetlerinde Romalıların Parthları yenebilmesi için Roma ordusunun başında mutlaka bir kralın bulunması gerektiğini okuduklarını etrafa yaymaya başlamışlardı. [60.2]Hatta Alba'dan döndüğü gün onu kral unvanıyla selamlamışlar, ancak o halkın huzursuz olduğunu sezince, "Benim adım kral değil Sezar'dır," demişti. Yine de çevredeki sessizlik sürünce ciddi bir edayla oradan uzaklaşmıştı.

[60.3]Bir seferinde de senato çok abartılı bir şekilde onurlandırılması için karar alınca yerinden hiç kıpırdamadı ve çıkışta yanına yaklaşanlarla sıradan insanlarmış gibi konuşup gelecek sefer bu tür övgülerin biraz sınırlanması gerektiğini söyledi. Sezar'ın küstahlığı yalnız senato üyelerini değil, bütün halkı çok kızdırdı, çünkü senatoya edilen bu hakaretin tüm Roma'ya olduğunu hissettiler. Herkes oradan surat asarak ayrılınca Sezar yaptığı münasebetsizliğin farkına vardı ve hemen evine döndü. [60.4]Üstünü değiştirdiğinde dayanamayıp göğsünü açtı ve dostlarına, "İsteyen beni bıçaklasın," diye haykırdı. Daha sonra bu tür davranışları için hastalığını mazeret olarak öne sürmeye başladı. Gerçekten de bu hastalığa tutulmuş biri dengeli olamaz, kalabalık karşısında tedirgin olup titremeye başlar, sonra da kasılarak bilincini kaybeder. [60.5]Ama işin aslı bu değildi. Kimilerine göre Sezar o gün ayağa kalkmak istemiş, ancak Cornelios Balbus adlı bir dalkavuk, "Sezar olduğunu unuttun mu? Sana yaraşır bir şekilde davranmalarını talep etmen gerekmez mi?" diyerek onu durdurmuştu.

[61.1]Bunlar yetmezmiş gibi Sezar tribunuslara da hakaret etti. Arkadların Lykaia şenliklerini andıran ve çobanların bayramı olarak bilinen Lupercalia Şenlikleri[40] zamanıydı. [61.2]O gün soylu Roma ailelerinden gelen gençler çıplak olarak koşarlar ve önlerine çıkanlara ellerindeki kayışlarla şakadan vururlardı. En soylu kadınlar bile karşılarına çıkıp ellerini öğretmene uzatır gibi uzatır, hafifçe vurmaları için teşvik ederlerdi, çünkü bunun hamilelerin rahat bir doğum, kısır kadınların da çocuk yapabilmesini sağlayacağına inanırlardı.

[61.3]Böyle bir şenlik gününde Sezar resmi elbiselerini giymiş, altın bir taht üstünde koşuyu izlemekteydi. Antonius ise konsül sıfatıyla şenliğe katılmıştı. Kutsal koşu sona erdiğinde ve Antonius meydana girdiğinde halk ona yol açtı, Antonius

da elinde tuttuğu defne tacı Sezar'a sundu. [61.4]Ancak sanki önceden kararlaştırılmış gibi bu hareketi çok az kişi alkışladı. Sezar eliyle Antonius'u itince coşkulu bir alkış koptu. Antonius tekrar tacı ona vermeye kalkıştı, fakat Sezar tekrar uzaklaştırdı, halk da yine alkışladı. Bunu gören Sezar tacın Capitolium'a götürülmesini istedi. Az sonra heykellerinin kral taçlarıyla süslendiği görüldü. Tribunuslardan Flavius ve Maryllus hemen onları indirdiler, hatta halk arasında Sezar'ı kral unvanıyla selamlayanları da tutuklayıp hapse attılar.

[61.5]Halk bu davranışları alkışlarla onayladı, kimi de onlara Brutuslar dedi ve tebrik etti, çünkü Brutus[41] krallığa son vermiş, yetkilerinin de senatoya, dolayısıyla halka geçmesini sağlamıştı. Buna çok kızan Sezar, Maryllus'u hemen görevden aldı ve yalnız ona değil, çevresindekilere, hatta halka bile hakaretler yağdırıp, "Hem Brutus'sunuz, hem de Kymeli,"[42] diyerek alay etti.

[62.1]Bu olaylardan sonra halkın çoğu Marcus Brutus'a yönlenmeye başladı, çünkü baba tarafından eski Brutus'un, anne tarafından da soylu ailelerden Serviliusların soyundan geliyordu. Aynı zamanda Cato'nun yeğeni ve damadıydı. Aslında Brutus monarşiyi yıkmayı uzun zamandan beri bütün kalbiyle istemekteydi, ancak Sezar'dan gördüğü ilgi ve iyilikler harekete geçmesini engelliyordu. [62.2]Sezar her fırsatta ona ne kadar güvendiğini göstermekten çekinmiyordu. Pompeius'un kaçmasıyla sonuçlanan Pharsala Savaşı'ndan sonra Brutus'u ve birçok arkadaşını affetmekle kalmadı, ona en önemli praetorluğu verdi, dört yıl sonra da Cassius ile boy ölçüşürken konsül seçilmesini sağladı. "Cassius çok doğru konuşuyor, ama ben Brutus'u terk edemem," dediği söylenir.

[62.3]Bir süre sonra kendisine karşı hazırlanan bir suikastta Brutus'un da yer aldığı duyulunca Sezar inanmadı ve eliyle bedenini gösterip, "Brutus bunu beklemek zorunda," dedi.

Bu sözlerle Brutus'un bu makama layık olduğunu, ancak sadakatsizlik ederek elde etmeyeceğini, zamanını bekleyeceğini vurgulamak istemişti. [62.4]Bu arada yönetimde yenilik isteyenlerin hepsi gözlerini Brutus'a çevirmişti. Onunla doğrudan doğruya konuşmaktan çekindiklerinden oturduğu yere geceleyin gizlice yazılar bırakıyorlardı. Bunların içeriği genellikle şöyleydi: "Uyuyorsun Brutus" ya da "Sen Brutus olamazsın". Brutus ile ilgili kitabımda ayrıntılarıyla anlattığım gibi Sezar'a karşı pek dostça duygular beslemeyen Cassius bunlardan Brutus'un çok etkilendiğini anlayınca onu kışkırtmaya başladı. [62.5]Sezar uzun zamandan beri ondan kuşkulanmaktaydı, hatta bir gün dostlarına, "Cassius için ne düşünüyorsunuz? Benim pek hoşuma gitmiyor, rengi sapsarı," dediği söylenir. Başka bir gün Antonius ile Dolobella'nın suikast planladığı haberi gelince, "Ben bu şişman uzun saçlılardan değil, ince ve solgun benizli insanlardan korkarım," sözleriyle Cassius ve Brutus'u kastetmişti.

[63.1]Görünüşe bakılırsa kader kaçınılmaz olmaktan ziyade beklenmediktir, çünkü o dönemde hayret verici olaylar yaşandı. Gökyüzünde ateş görülmesi, gece vakti birçok yerde aynı anda gürültüler duyulması ya da yabani kuşların Roma'nın meydanlarına inmeleri belki de o kadar önemli sayılmayabilir. [63.2]Ama filozof Strabon etrafta zıplayan ateşten yapılmış birçok insanın görüldüğünü, ayrıca askerlerden birinin kölesinin elinden ateş fışkırdığını, ancak söndükten sonra hiç yanık izi kalmadığını kaydetti. Sezar'ın da bir gün kurban kestiğinde hayvanın yüreği olmadığı görülünce herkes dehşete kapılmıştı, çünkü o güne kadar böyle bir şey duyulmamıştı.

[63.3]Ayrıca bir kâhinin olacaklara dair Sezar'ı uyardığı, özellikle Mart ayının Romalılar tarafından Ides olarak adlandırılan gününden sakınmasını tembih ettiği söylenir. O gün Sezar senatoya giderken kâhinle karşılaştı ve alaycı

bir tavırla, "Ides günü geldi," diye seslendi. Bunun üzerine kâhin, "Evet geldi, ama henüz geçmedi," diye cevap verdi. [63.4]Bir gün önce Sezar, Marcus Lepidus'un evine yemeğe davet edilmişti. Her zaman alıştığı üzere masanın yanına uzanan Sezar bir taraftan önündeki evrakları imzalıyor, diğer yandan dostlarıyla sohbet ediyordu. Bir ara konu ölüm meselesine geldi. Misafirler ölümlerin hangisini tercih ettiklerini tartışmaya başladılar. Sezar sorulduğunda, "Beklenmeyen ölüm," cevabını verdi. [63.5]O gece evine döndü ve her zaman yaptığı gibi karısıyla yatağına uzandı. Ancak birden uyandığında pencereler ve kapılar açıktı. Duyduğu gürültüden ve gördüğü kuvvetli ışıktan irkildi. Derin bir uykuya dalmış olan Calpurnia ise anlaşılmaz sözler sayıklıyor, iç çekip ağlayarak rüyasında kocasının yasını tutuyordu.

[63.6]Başkalarına göre Calpurnia'nın rüyası böyle değildi. Sezar'ın evinin ön cephesine senatonun kararıyla hem süs, hem tanıtıcı olarak bir alınlık yerleştirilmişti. Titus Libius'a göre kadın rüyasında bunun kırıldığını görmüş ve bu yüzden ağlamaya başlamıştı. Sabah olunca Calpurnia kocasından evden çıkmamasını, senatodaki görüşmelerini de ertelemesini rica etti. Ayrıca kâhinlere de danışıp geleceğiyle ilgili bilgiler edinmesini tembih etti. [63.7]O gün Sezar'ın da olayların gidişatından biraz endişeli ve tedirgin olduğu anlaşılıyor. Çünkü hem karısının yakarmalarından, hem de kâhinlerden aldığı kötü alametlerden etkilendiği için Antonius'a senato toplantısını erteletmesini söyledi.

[64.1]Bu arada Sezar'ın Albinus olarak tanınan Decimus Brutus'a büyük itimadı vardı. Öyle ki onu ikinci mirasçısı olarak belirlemişti. Ancak o da öbür Brutus ve Cassius ile beraber Sezar'a karşı suikast hazırlamaktaydı. Sezar'ın o gün senatoya gelmemesi hâlinde komplonun duyulabileceğinden korktuğu için kâhinlerle alay etmeye başladı, [64.2] ayrıca Sezar'a bu söylentilere kulak astığı takdirde senatoya

büyük bir darbe vurmuş olacağını, bunun da saygısızlık ve hakaret sayılacağını söyledi. Brutus senatonun onun isteği üzerine toplandığını ve herkesin İtalya dışındaki eyaletlerde kral ilan edilmesi, oralarda kral tacı giymesine izin verilmesi için olumlu oy kullanacaklarını hatırlattı. [64.3]"Düşünebiliyor musun? Bu isteklerle gelen insanlar senato toplantısının yaplmayacağını, Calpurnia'nın daha uygun bir rüya göreceği güne erteleneceğini duyduklarında senin hakkında ne diyecekler? Yine de bugünün uğursuz olduğuna inanıyorsan senatoya gitmen ve durumu üyelere bizzat açıklaman gerek," [64.4]deyip Sezar'ı kolundan çekiştirdi ve dışarıya çıkmaya ikna etti. O sırada tanımadığı bir köle yanına yaklaşmak istedi, ancak kalabalık yüzünden ulaşamadı. Yine de zorla eve girip Calpurnia'dan Sezar dönene kadar evde kalmasına izin vermesini, ona çok önemli bir haber vermesi gerektiğini söyledi.

[65.1]Yunan felsefesi dersleri veren ve bu yüzden Brutus'un çevresindekilerle ilişkisi olan Knidoslu Artemidoros gereğinden fazla şeye kulak misafiri olmuştu. Hemen Sezar'ı bulmaya çalıştı. Onu senatoya giderken görünce yanına yaklaştı ve eline bir kâğıt iliştirdi. Sezar'ın elindeki diğer kâğıtlarla birlikte kâtiplerine verdiğini görünce yaklaştı ve "Sezar bunu yalnız sen oku, çünkü senin hakkında çok önemli şeyler içermektedir," dedi. [65.2]Onu dikkatle dinleyen Sezar, diğer kâğıtları bıraktı ve yalnız Artemidoros'un verdiği kâğıdı alıp ilerledi, hatta birkaç kere okumaya teşebbüs etti, ancak kargaşa içinde ilerlerken buna fırsat bulamadı. Böylece senatoya girdi. Kimilerine göre Artemidoros kalabalık içerisinde itilip kakılmaktan Sezar'a hiç yanaşamamış, kâğıdı da kendisine başkaları ulaştırmış.

[66.1]Bütün bu olaylar tesadüfen gelişmiş olabilir, ancak cinayetin işlendiği yer için aynı şey söylenemez. Senato-

nun toplandığı yerde Pompeius'un bir heykeli vardı. Cinayetin burada işlenmesi tanrıların işi değil de nedir? [66.2] Cassius'un harekete geçmeden önce heykele baktığı ve Epikuros'un felsefesini iyi bilmesine rağmen ondan yardım istediği söylenir.[43]

[66.3]Brutus Albinus, Sezar'a sadık olan ve gücü dolayısıyla tehlike yaratması beklenen Antonius'u toplantı yerinin dışında kasten uzun bir sohbetle oyaladı. Sezar içeri girince herkes saygı gösterisi olarak ayağa kalktı, Brutus'un adamları da oturacağı yerin etrafını sardılar. Kardeşinin sürgünden geri getirilmesini isteyen Tillius Cimbrus'un ricalarına katılır gibi yaptılar ve Sezar yerine gidene kadar peşinden ayrılmadılar. [66.4]Bu ısrarları Sezar'ın canını sıkmaya başladı ve onları geri itmek istedi. O an Tillius Cimbrus, Sezar'ın giydiği cübbeyi aniden iki eliyle çekerek başından çıkardı. Sinyal buydu. İlk darbeyi Cascas kılıcıyla boynuna indirdi, ancak çok tedirgin ve heyecanlı olduğundan vuruşu öldürücü değildi. Bu arada Sezar dönüp Cascas'ın kılıcını elinden aldı. [66.5]Aynı anda ikisi de bağırmaya başladılar. Biri, vurulan, Latince "Pis Cascas, ne yaptığını sanıyorsun," derken, diğeri, vuran, Yunanca "Kardeşim, yardıma koş," diye kardeşine seslendi.

Ortalık öyle bir karıştı ki olaylardan habersiz olanlar şaşkınlıktan ve korkudan ne yapacaklarını şaşırdılar. Ağızlarını bile açıp bağırmadan ya da yardıma koşmadan yerlerinde çakılıymış gibi durdular. [66.6]Tersine suikastı düzenleyenler kılıçlarını çekip etrafını sardı ve her biri vücudunu delik deşik etmeye başladı. İlk başta Sezar kendini korumaya çalıştı, ancak yüzüne, gözüne gelen kılıç darbeleriyle avcıların elinde çırpınan vahşi bir hayvana dönüştü. Bu cinayete herkesin katılması şarttı, çünkü hiç kimse üstlenmek istememişti. Bu yüzden Brutus da kasığına bir darbe indirdi. [66.7]O an Sezar'ın dönüp ona baktığı ve direnmeyi bırakarak elbisesiyle başını örttüğü ve kendini katillerinin eline bıraktığı söylenir.

Tesadüfen ya da kasten Sezar'ın yaralı bedeni Pompeius'un heykeline kadar sürüklendi. Heykelin her tarafı öyle bir kana bulanmıştı ki düşmanının cezasını Pompeius kendi eliyle vermiş gibiydi. Sezar yaralarından ayakta duramayacak hâlde heykelin dibinde can çekişti. Vücudunda yirmi üç kılıç darbesinin olduğu, ayrıca ona vuranların kargaşada birbirlerini de yaraladıkları söylenir.

[67.1]Sezar öldükten sonra Brutus senatonun ortasına doğru yöneldi ve bunu neden yaptıklarını açıklamak istedi, fakat senatörler dinlemek istemediler. Dehşet içinde oradan ayrılırken paniği etrafa yaydılar. Halk olup bitenleri tam anlamadığından ne yapacağını şaşırdı. Kimi evine kapandı, kimileri iş yerinden parasını alıp kaçtı, kimileri de senatoya gidip olay yerini görmek için koşuşturdu. [67.2]Sezar'ın en yakın dostları Antonius ve Lepidus kaçıp başkalarının evine sığındılar. Brutus ve adamları olayın ardından ellerinde kılıçla Capitolium'a doğru yürüdüler. [67.3]Yaptıklarından gurur duyarcasına olanları herkese duyurup halkı yanlarına çağırdılar. İnsanların çoğu onlara katıldı, hatta Caius Octavius ve Lentulus Spinther gibileri sanki bu olaya karışmış gibi davranıp şandan pay almaya çalıştılar. Bunlar daha sonra bu akılsızlığı hayatlarıyla ödediler, çünkü Antonius ve Genç Sezar olaya karışanları öldürürken bunlar suçsuzluklarını kanıtlayamadılar. Aslında cezayı verenler yalnız fiilen olaya katılanları değil, manevi olarak yanında yer alanları da cezalandırmak istediler.

[67.4]Ertesi gün Brutus'un adamları meydana indiler ve halka hitap ettiler. Halk ses çıkarmadan dinledi. Ne onayladı, ne eleştirdi. Bu sessizliğiyle bir taraftan Sezar'ın ölümüne üzüldüğünü, diğer yandan Brutus'a saygı duyduğunu göstermek istedi. Senato ortalığı yatıştırmak için genel af ilan etti, aynı zamanda Sezar'ın tanrı gibi anılmasına ve çıkardığı kanunların olduğu gibi kalmasına karar verdi. Brutus ve

adamlarına eyaletler dağıtıp gereken saygıyı gösterdi, böylece herkes işlerin yolunda gittiğini sandı.

[68.1]Fakat Sezar'ın delik deşik edilmiş vücudu meydana getirildiği sırada vasiyetnamesi açıldı ve onun her Romalıya kayda değer bir miras bıraktığı görüldü. Bunun üzerine halk galeyana geldi. Meydanda bulunan masa, parmaklık, sandalye gibi ahşap eşyaları toplayıp büyük bir ateş yaktı ve cansız vücudunu ateşe verdi, sonra da bu ateşten meşaleler tutuşturup katilleri aramaya koyuldu. Kızgın kalabalık onları parçalayıp evlerini yakmak istedi. [68.2]Ancak hiçbiri yakalanmadı, çünkü çok iyi saklanmışlardı. Sezar'ın dostlarından Cinna önceki gece garip bir rüya görmüştü. Rüyada Sezar onu yemeğe çağırmış, fakat o gitmeyi reddetmişti. Bunun üzerine Sezar gelip elinden çekmiş ve zorla götürmüştü. Sezar'ın cesedinin meydanda yakıldığını duyunca yüksek ateşi olmasına rağmen kalkıp oraya gitti. [68.3]Orada bulunanlardan biri adını sordu, Cinna da söyledi. Suikastçılardan birinin adı aynı olduğundan adam onu katillerden biri sandı ve bağırarak herkese duyurdu. Bunun üzerine çılgınlığa kapılmış olan halk üstüne üşüştü ve onu linç etti. [68.4] Olayı duyan Brutus ve Cassius daha çok korktu ve adamlarını toplayıp gizlice şehri terk ettiler. Ölümlerine kadar neler yaptıklarını Brutus'un biyografisinde yazdım.

[69.1]Sezar öldüğünde elli altı yaşındaydı ve Pompeius'un ölümünden sonra ancak dört yıl yaşadı. Binbir güçlükle elde ettiği mutlak hâkimiyete doyamadan hayata veda etti. [69.2] Buna rağmen ömrü boyunca yanında olup onu koruyan yüce ruh ölümünden sonra da yardım etmeye devam etti. Ölümüne sebep olan herkesi karada ve denizde arayıp buldu ve sırayla öldürüp öç aldı. Bunların arasında en çarpıcı örnek Cassius ile ilgili olandır.

[69.3]Cassius, Philippoi Savaşı'nda yenilince Sezar'a karşı kullandığı kılıçla intihar etti. Sezar'ın ölümünden sonra

birçok doğa olayı da meydana geldi. Cinayetinden sonra yedi gün boyunca gökte geceyi gündüze çeviren bir kuyruklu yıldız göründü, sonra kayboldu. [69.4]Güneş ışınları da zayıf gelmeye başladı. Bütün yıl sönük bir ışık saçan güneş yeryüzünü ısıtmadı. Meyveler olgunlaşmadan dallarda çürüdü.

[69.5]Bu arada Brutus'un gördüğü hayalden bile tanrıların Sezar'ın öldürülmesini onaylamadıkları anlaşılır. Ordusuyla Abydos Körfezi'ni geçmek isteyen Brutus geceyi geçirmek için kıyıda konaklamıştı. Her zaman yaptığı gibi çadırında uyumadan önce gelecekle ilgili planlar kurmaya başlamıştı. Brutus komutanlar arasında en az uyuyanlardan biri olarak ün salmıştı. [69.6]Birden kapıda bir gürültü duymuş. Lambanın titrek ışığında korkunç görünüşlü, iri cüsseli bir erkek görüntüsü belirmiş. Hiç konuşmadan, hiç kımıldamadan yatağının yanında durmuş. Brutus ilk şaşkınlıktan sonra kendine gelince kim olduğunu sormuş. [69.7]"Ben kötülük ruhuyum Brutus, beni Philippoi'de göreceksin," demiş ve hemen ortadan kaybolmuş. Brutus da kendinden emin bir edayla, "Peki, orada görüşürüz," diye arkasından seslenmiş.

Bir süre sonra Brutus Philippoi bölgesine gitti ve ordusunu Antonius ile Genç Sezar'ın karşısına dizdi. [69.8]Birinci çarpışmayı Brutus kazandı ve Sezar'ın ordugâhına girip yağmaladı. Çadırında beliren hayalet ikinci çarpışma için hazırlandığı sırada tekrar karşısına çıktı. Hayalet hiçbir şey söylemedi, ama Brutus mesajı anladı, bu yüzden kendini büyük tehlikelere attı, ancak hayatını savaşta kaybetmedi. Savaşı kaybedip geri çekilmek zorunda kalınca dik bir kayanın üstüne çıktı ve bir arkadaşının yardımıyla kılıcını göğsüne saplayıp hayatına son verdi.

NOTLAR

İSKENDER

1 Semadirek Adası.

2 Işık, sanat ve kehanet tanrısı Apollon bu tapınakta rahibe Pythia ağzından kehanetler iletirdi.

3 Yunanlıların Zeus'la eş tuttukları Mısır tanrısı.

4 MÖ III. yüzyılda yaşamış Kyreneli coğrafyacı, matematikçi, astronom ve filozof. En bilinen eseri Coğrafya'dır.

5 Dünyanın Yedi Harikası'ndan biri olan Ephesos Tapınağı Herakleitos'un hayranı olan Herostratos tarafından ateşe verildi. Her şeyin başlangıcı ateştir diyen Herakleitos eserini bu tapınağa ithaf etmişti. Herostratos Tapınağı yakarak adını bütün dünyaya duyurmak istedi, ancak onu ölüme mahkûm eden Yunanlılar adını bir daha anmamaya ant içtiler.

6 Attika takviminin ilk ayı Hekatombaion 23 Temmuz-23 Ağustos dönemine denk gelir. Büyük İskender MÖ 356 yılının Haziran ayında doğdu.

7 Apollon'un ikiz kız kardeşi Artemis, yalnız vahşi doğa, avcılık ve ay tanrıçası değil, doğum yapan kadınların da koruyucusuydu.

8 MÖ IV. yüzyıl sonlarında yaşamış olan Tarentumlu Aristoksenos, Aristoteles'in çömezi, aynı zamanda peripatetik filozof ve müzik uzmanıydı.

9 Lesbos Adası'nın Eressos şehrinde doğan filozof Theokritos, Aristoteles'in ardılı ve peripatetik ekolün Atina'daki temsilcisiydi.

10 Sophocles. Nauck 785 .

11 MÖ 343'te İskender 13, Aristoteles de 42 yaşındaydı.

12 İskender'e Asya seferinde refakat eden Diogenes'in öğrencisi, aynı zamanda tarihçi ve matematikçi filozof.

13 MÖ 340

14 Αλέξανδρου + πόλιςî (Aleksandru polis) yani Aleksandros'un şehri.

15 Bu hadiseden dolayı İskender, Philippos'un generallerinden olan Attalos'tan nefret etmişti. Babasının ölümünden sonra onu hemen öldürttü.

16 Olympias'ın Epirli olması yüzünden İskender'i gerçek Makedon saymadığını ima etti.

17 Philippos'un Thessalialı bir dansözden doğan gayrimeşru oğlu Arridaios'un akli dengesinin bozuk olduğu söylenir.

18 Yunanlılar o dönemde barbar kelimesini Yunanca konuşmayan kavimler için kullanırlardı. Bu kelimeyi onların anlayamadıkları dillerini taklit etmek için tekrarladıkları "bar-bar" sesinden türetmişlerdi.

19 Euripides, Medea 288. İskender'in Medea'nın Kreon, Kreousa ve İason'u öldürmeyi arzuladığı anı hatırlatarak Philippos, Kleopatra ve Attalos'a gönderme yaptığı ima ediliyor.

20 Tuna Nehri.

21 Argonot seferinde yer aldığı söylenen, ancak tam olarak ne zaman yaşadığı kesin olarak bilinmeyen ozan, ezoterizmi ve bilgeliği şiire ilk aktaran olarak bilinir.

22 Sözü edilen kişiler seferde İskender'e refakat eden tarih yazarları ve bilim adamlarıydı.

23 Çanakkale Boğazı.

24 On iki tanrılı dinde tanrılar ya da kahramanlar için sunaklara şarap, süt, bal, zeytinyağı gibi sıvıların serpilmesine sponde adı verilirdi.

25 Helena'yı kaçırıp Troia Savaşı'na neden olan Paris'in diğer adı.

26 Biga Çayı.

27 Makedonların Daisios ayı Attikalıların Thargilion (Mayıs-Haziran) ayına denk gelirdi.

28 Süvari alayının komutanı Kleitos'a çok esmer olduğundan "Kara", piyade alayının komutanı Kleitos'a da açık tenli olduğundan "Ak" lakapları takılmıştı.

29 MÖ 342-292 yılları arasında yaşayan Menandros yeni komedya akımının en önemli temsilcisidir.

30 Filozof ve tragedya yazarı olan Theodektes, Aristoteles'in öğrencisiydi.

31 Türkiye-Suriye sınırı yakınlarında denize dökülen Deliçay ya da Payas nehirlerinden biri.

32 Antik Yunanistan'da kullanılan uzunluk birimidir. Bir stadyumun boyu kadar olduğundan bu ismi aldı. Metrik sistemde 185,15 metreye karşılık gelir.

33 Mitolojide kırlarda ve dağlarda yaşayan, belden üstü insan, belden aşağısı tekeye benzeyen yaratıklardı. Tanrı Dionysos'un alayında bulunan Satyrler flüt çalıp dans eder, Nemflerin peşinde koşarlardı.

34 Yunanca Satyros kelimesini Σά=senin + Τύρος=Tyros şeklinde böldüler.

35 İskender'in Akhilleus'a hayran olduğunu bilen Lysimakhos onun öğretmeni Phoiniks'in de öğrencisinin yanından hiç ayrılmadığını hatırlatıyor.

36 Helenistik dönemin ünlü tarihçisi.

37 Homeros, Odysseia iv 354-355.

38 MÖ 529-522 yılları arasında Pers kralı olan Kambyses Mısır'ı da fethetmişti.

39 Seferde İskender'in yanında olan tarihçi ve bilge Kallisthenes MÖ 328'de kralın emriyle öldürüldü.

40 Bu tapınağın rahipleri Zeus tapınaklarının rahipleriyle devamlı irtibattaydılar ve kuzeyden gelecek birinin Mısır'ı Perslerden kurtaracağına inanıyorlardı.

41 Kelimenin sonundaki harf "ν" (n) değil de "ς" (s) olduğunda "Ω, παιδίον" (o, paidion) "Hey oğlum, merha-

ba!" yerine "Ω, παι διός" (o, pai dios) "Hey Zeus'un oğlu, merhaba!" şeklinde anlaşılabilir.

42 Tanrıların damarlarında kan yerine eter nevinden altın renginde bir maddenin dolaştığına inanılırdı.

43 Homeros, İlyada, V 340.

44 Bir tragedyanın sahnelenme masraflarını üstlenme. Khoregos, aktörlerin ücretinden temsilden sonra verilen yemeğe kadar bütün harcamaları üstlenirdi. Büyük itibar kazanır, adı tragedyanın yazarından önce anılırdı.

45 Fırat Nehri.

46 Perslerin iyilik, aydınlık ve ışık tanrısı Ahura Mazda.

47 Pers İmparatoru II. Kyros MÖ 559-529 yılları arasında hüküm sürmüştü.

48 MÖ 20 Eylül 331

49 Ares ile Aphrodite'nin oğlu olan Phobos (Korku), kardeşi Deimos (Dehşet) ile savaşlarda babalarını takip eder, düşman askerlerine korkuyu salarlardı. Gezegen Mars'ın iki uydusu da bu adları taşır.

50 Dareios'un akrabası olan Mazaios daha sonra İskender tarafından Babylon satrapı olarak tayin edildi.

51 Megali Ellas ya da Magna Graecia olarak bilinen Güney İtalya ve Sicilya şehirleri Sparta, Korinthos ve Khalkis gibi şehirlerin kolonileriydi.

52 Kocası İason ikinci kez evlenmek isteyince Medea yeni geline altın bir taç ve muhteşem bir elbise hediye etmişti. Şüphelenmeyen Glaphke elbiseyi giyer giymez alevler içinde kalmıştı.

53 Özgün metnin bu kısmı eksik.

54 Hermione sahillerinden çıkarılan porphyra isimli deniz kabuklusundan üretilen erguvan rengindeki doğal boya o dönemde altın değerindeydi. Porphyra ile boyanmış kumaşlar kraliyeti simgelerdi.

55 Yunancada Lykialı anlamına gelen Λύκιος (lykios) kelimesiyle kurt anlamına gelen Λύκος (lykos) kelimesi arasında benzerlik vardır.

56 MÖ 480 yılında Yunan şehirlerine savaş açıp II. Pers Savaşı'nı başlatan Pers kralı. Thermopilai'de Leonidas ve 300 askerini yendikten sonra Atina'ya varmış ve şehri tamamen yakmıştı, ancak Salamis deniz muharebesinde, Plataies'te ve Mikale'de bozguna uğratılmıştı.

57 İskender birçok araştırmacının, özellikle Yeni Zelandalı Dr. Leo Schep'in "Clinical Toxicology"de açıkladığı gibi muhtemelen arkadaşına zarar vermesinden korktuğu zambakgiller familyasından veratrum album (akçöpleme) ile zehirlenerek öldürüldü.

58 Aslında gerçekten firar ettiği kısa süre sonra belli oldu. Yaptığı yolsuzlukların ortaya çıkmasından korkan Arpalos MÖ 325'te İskender'in ordusundan kaçıp önce Kilikya'ya sonra da Atina'ya sığındı. Sonunda Girit'te öldürüldü. Ploutarkhos, Paralel Hayatlar, Demosthenes ve Cicero, 25-26.

59 Son derece güzel ve kültürlü olan hetairalar zengin bir erkekle beraber yaşar, ona yatakta olduğu kadar sempozyumlarda da refakat eder, filozof ve aydınlarla eşit şartlarda sohbet ederlerdi. Sparta kadınları hariç yalnız hetairalar serbest yaşayabilir ve özel mülkiyete sahip olabilirlerdi.

60 Yunanlılar'ın tapınakları asylon denilen dokunmazlık hakkına sahipti. Bu kuralı kral dahi bozamazdı. Daha sonra kutsal sayıldıklarından okullar için de bu dokunulmazlık geçerli oldu.

61 İki bin süvariden oluşan Thessalialıların her biri birer talanton aldı.

62 Hazar Denizi'nin güney doğusunda yaşayan Hyrkanyalılar Cicero'nun dediği gibi ölülerini parçalayan barbar bir kavimdi. (Tusc. I 45)

63 İskender, Baktria satrapı Oksyartes'in kızı Roksana ile MÖ 327 yılında evlendi. Roksana İskender'in ölümünden sonra doğan ve kral ilan edilen oğlu IV. Aleksandros

ile birlikte MÖ 311 yılında Antipatros'un büyük oğlu Kassandros'un emriyle öldürüldü.

Ünlü arkeolog Manolis Andronikos 1979 yılında Makedonya'nın ilk başkenti Aiges, bugünkü Vergina'da II. Philipos'un mezarının yakınında dokunulmamış ve değerli eşyalarla dolu muhteşem bir mezar keşfetti. 12-13 yaşlarında bir çocuğa ait olan iskeletin İskender ile Roksana'nın oğlu veliaht IV. Aleksandros'a ait olabileceğini ileri sürdü.

64 Thermaikos Körfezi'nin sahillerinde bulunan bir Makedonya şehri.

65 Khalaistra, Selanik'in güneybatısında bulunan küçük bir şehirdi.

66 Parmenion, oğlunun öldürüldüğü haberi daha duyulmadan, MÖ 330 yılının sonbaharında günümüzde Hamedan olarak bilinen Ekbatana şehrinde öldürüldü.

67 Antipatros, İskender seferde olduğu sürece Makedonya'da kral naibi olarak bulunmaktaydı.

68 Akarnalıların Akheloos Irmağı'nın ağzındaki ikinci büyük şehriydi.

69 Zeus'un oğulları anlamına gelen Dios+Kouroi, tanrıların tanrısı ile Lida'nın ikiz çocukları ve Helena'nın kardeşleriydi. Dürüst, yiğit ve korkusuz olarak anılan Kastor ve Polideukes Yunanlılar arasında tanrılarla eşdeğer sayılıyordu.

70 Euripides, Andromakhe 683.

71 Filozof burada bir kelime oyunu yapıyor, çünkü Δίκη (Dike) isminden haklı anlamına gelen "dikaio", Θέμις (Themis) isminden de meşru anlamına gelen "themito" kelimeleri türetilmiştir.

72 Euripides'in kayıp bir eserinden alıntı. (F2 905 Nauck)

73 Euripides, Bakhai 266-267.

74 Tanrılarına bile ayakta durup ellerini göğe uzatarak tapınan Yunanlılar için herhangi birinin karşısında eğilmek

ya da secde etmek son derece utandırıcı bir hareketti. Köle-sahip ilişkisini çağrıştıran bu hareketi onlara yaptırmak imkânsızdı, İskender de bunu çok iyi biliyordu. Ama Yunanlılar onun önünde eğilmezse, fethettiği ülkelerde yaşayan ve buna alışık olan halkın kendisine itaat etmeyeceğini düşünüyordu.

75 Platon, Meneksenos 238a.

76 Baktria satrapı ve Roksana'nın babası.

77 Metnin bu kısmı tam olarak okunamıyor.

78 Urdu Nehri.

79 Parmenion'un damadı olan Koinos çok deneyimli olduğundan sıkça Makedon falanksının onur mevkii sayılan ve en büyük baskıyı üzerine çeken sağ kanatta savaşırdı.

80 Yaklaşık 190 cm.

81 Ganj Nehri.

82 Hydaspes, Acesines ve İndus. (Arrianos, Anabasis vi 1)

83 Çıplak anlamına gelen γυμνός (gymnos) ve sofist anlamına gelen σοφιστής (sofistes) kelimelerinden türetilen gymnosofistler, eskiden Hindistan'da bulunan ve çıplak gezen filozof sınıfıydı.

84 Nearkhos, Giritli Androtimos'un oğlu ve İskender'in çocukluk arkadaşıydı. Philippos tarafından sürgün edilmişti, ancak İskender kral olunca onu yanına aldı ve Likya satraplığını verip donanmanın başına getirdi.

85 İskender'in kız kardeşi ve Epir kralı Aleksandros'un karısı.

86 III. Artakserkses, MÖ 358-338 yıllarında hüküm sürdü.

87 II. Kyros ya da Büyük Kyros (MÖ 590/80-529) olarak bilinen Pers İmparatoru, Achaemenid hanedanının kurucusu.

88 Bu düğünde doksan bir Makedon evlendi, ancak İskender'in ölümünden sonra hepsi eşlerinden ayrıldı.

89 Hiçbir zaman Perslerin hâkimiyetine girmeyen, İran'ın doğusundaki Zagros dağlarında yaşayan savaşçı ve vahşi bir Mezopotamya kabilesi.

90 İki kulpu olan büyük küp. Plutarkhos burada Sicilyalı Diodoros'un anlatımına karşı çıkıyor.

91 Metinde "Daisios ayının otuzuncu gününde" yazmasına karşın ileriki bölümde yirmi sekizinde öldüğü yazılıdır.

92 O dönemin gazetesi sayılan askeri günlükler bütün olayları ayrıntılı kaydederdi.

93 Arkadia'da küçük bir şehir. Sözü geçen suyun Helmos Dağı'ndan çıktığı söylenir.

SEZAR

1 Araştırmacıların çoğu kitabın Sezar'ın çocukluk dönemiyle başladığına, ancak baş kısmının sonradan kaybolduğuna inanırlar.

2 Sezar MÖ 83 yılında Lucius Cornelius Cinna'nın kızı Cornelia ile evlendi. Sulla Roma yönetimini ele geçirince Sezar'ın boşanması ve kendi kızıyla evlenmesi için çok uğraştı, ama başaramadı.

3 Sulla büyük bir orduyla üzerine yürüyünce Marius Afrika'ya kaçmak zorunda kaldı. MÖ 87'de Cinna ile kuvvetlerini birleştirdi ve Roma'ya girerek konsül oldu. Öç almak amacıyla karşıtlarını öldürmeye başladı. Orduda yaptığı reformlarla ün kazanan Gaius Marius MÖ 86 yılında yedinci kez konsül oldu, ancak kısa bir süre sonra öldü.

4 Miletos yakınlarında küçük bir ada.

5 Plutarkhos, Cicero'nun Cato için yaptığı son derece övücü konuşmayı çürüten Sezar'ın Anticato olarak bilinen eserine gönderme yapıyor.

6 Bu olay MÖ 70 yılında cereyan etti. Cicero'nun damadı olan Dolobella ahlaksız ve dolandırıcıydı. Yaptığı yolsuzluklar yüzünden halk düşmanı ilan edildi. MÖ 40 yılında intihar etti.

7 MÖ 68'de yaptığı bu konuşmada ailesinin bir yandan Roma'nın dördüncü kralı Ancus Marcius (MÖ 642-617), diğer yandan tanrıça Aphrodite ile akraba olduğunu ileri sürüp kralların sancitatem ve tanrıların caerimoniam niteliklerine sahip olduğunu söylemiştir.

8 Pluton olarak da bilinen yer altındaki ölüler ülkesinin tanrısı Hades, titan olan Kronos ile Rhea'nın oğlu, Hestia, Demetra ve Hera'nın kardeşi, Poseidon ile Zeus'un ağabeyidir. "Görünmez" anlamına gelen Hades adı hem tanrının kendisi, hem de egemen olduğu ölüler ülkesi için kullanılır.

9 Devlet hazinesini yöneten, aynı zamanda vergileri toplayıp devlet siparişlerini hesaplayan memur.

10 Bugünkü İspanya.

11 Muhtemelen Plutarkhos kitabın kaybolan ilk bölümünde Sezar'ın çok genç yaşta evlendiği varlıklı Roma ailelerinden birinin kızı olan Cossutia'dan bahsetmekteydi. Bu nedenle Cornelia ikinci, Pompeia üçüncü karısı olarak anılıyor.

12 Rahipler birliğinin başı.

13 Bu olaylarla ilgili ayrıntılı bilgiler Plutarkhos'un Paralel Hayatlar serisinin Demosthenes – Cicero kitabında verilmektedir. (Cicero 10-12)

14 Plutarkhos bu olaydan da Demosthenes – Cicero kitabında ayrıntılı olarak bahseder.

15 Bu olaylar MÖ 62 yılında cereyan etmiştir.

16 Romalıların altı yüz askerden oluşan birlikleri.

17 Plutarkhos, Paralel Hayatlar, Agesilaos – Pompeius kitabında da bu olaydan bahseder. (Pompeius 47).

18 Plutarkhos bu bilgileri Sezar'ın De bello Civili (iii 53) kitabından aktarır.

19 Bugünkü Milano.

20 Sezar, De bello Gallico, i 2-29.

21 Bu antlaşmayı MÖ 59 yılında yapmıştır.

22 Roma döneminde Oceanus Britannicus adını taşıyan Manş Denizi'ni iki kere aşan Sezar MÖ 55 ve 54 yıllarında Britanya'ya saldırdı ve Thames Nehri'ne kadar ilerleyerek yerli halkı bozguna uğrattı.

23 Diktatörlük Roma Cumhuriyeti'nde altı aylığına verilen siyasi bir makamdı. Diktatör kelimesi Latincede emir veren, dikte eden anlamına gelir. Roma Cumhuriyeti'ne özgü bir siyasi kurum olan diktatörlük olağanüstü yetkilere sahip bir magistralıktı.

24 Bu arada Pompeius, Crassus'un dul eşi, Scipio'nun kızı Cornelia ile evlenmişti. Plutarkhos, Paralel Hayatlar, Agesilaos – Pompeius 40.

25 Bugünkü Rimini.

26 Tarihe geçen "Alea iacta est" cümlesi her dile çevrilip "karar verildi" anlamına gelen bir deyim olarak kullanılmaktadır.

27 Bugünkü Brindisi.

28 Sezar, De bello Gallico (i 32) kitabında bu konuşmasının bir özetini vermiştir.

29 Bu olay MÖ 48 yılında cereyan etmiştir.

30 Sezar, De bello Gallio, iii 91, 97

31 Sezar'ın bu sözlerini Suitonius Latince olarak aktarmıştır. (Divus Iulius, 30)

32 Nike Yunan mitolojisinde zafer tanrıçasıdır. Romalılar ise ona Victoria adını vermişlerdi.

33 Kleopatra'nın on iki yaşındaki erkek kardeşi XIV. Ptolemaios'tan söz ediliyor.

34 İskenderiye Kütüphanesi Mouseion'da bulunmaktaydı ve Phaleronlu Demetrios'un önerisi üzerine İskender'in komutanlarından, daha sonra Mısır kralı olup Ptolemaios hanedanını başlatan Makedonyalı I. Ptolemaios tarafından kurulmuştu.

35 Plutarkhos, Sezar'ın meşhur "Veni, vidi, vici!" sözünden bahsediyor.

36 Sezar'ın sara hastalığından bahsediliyor.

37 Her iki şehir de MÖ 146'da yerle bir edilip MÖ 44'te yeniden kuruldu.

38 Sezar o zamana kadar kullanılan takvimdeki karışıklıkları çözmesi için İskenderiye'de yaşayan Yunanlı astronomi bilgini Sosigenes'ten yardım istedi. Sosigenes 1 yılı 365 1/4 gün saydı ve artık yılları düzenledi. Sezar'ı onurlandırmak için de doğduğu Temmuz ayının adını Iulius (July) olarak değiştirdi.

39 En parlak yıldızı Vega olan takımyıldız. Çalgı Takımyıldızı olarak da anılır. Yunanlılar lire benzettikleri için Lyra adını vermişlerdi.

40 Plutarkhos, 15 Şubat'ta kutlanan bu şenliklere Theseus – Romulus kitabında da değinir. (Romulus 21)

41 Yaklaşık 450 yıl önce Kral Tarkinius'u devirip Roma'ya kralsız rejimi getiren Leukius Iunius Brutus.

42 Latincede "brutus" kaba ve görgüsüz anlamına gelir. Küçük Asya'nın Aiolya bölgesinde bulunan Kyme şehrinin sakinleri de saf ve aptal olarak bilinirdi.

43 Epikuros (MÖ 341-270) "Ölümden korkmak anlamsızdır, çünkü yaşadığımız sürece ölüm yoktur, ölüm geldiğinde ise artık biz yokuz," sözleriyle ölümden sonra hayatın var olmadığını ileri sürmüştür.

Hasan Âli Yücel Klasikler Dizisi

1. J. Austen, GURUR VE ÖNYARGI, Çev. H. Koç
2. Novalis, GECEYE ÖVGÜLER, Çev. A. Cemal
3. O. Wilde, MUTLU PRENS -Bütün Masallar, Bütün Öyküler-, Çev. R. Hakmen - F. Özgüven
4. H. C. Andersen, SEÇME MASALLAR, Çev. M. Alpar
5. KEREM İLE ASLI, Haz. Çev. İ. Öztürk
6. H. James, YÜREK BURGUSU, Çev. N. Aytür
7. R. M. Rilke, DUINO AĞITLARI, Çev. Z. Aksu Yılmazer
8. H. de Balzac, MODESTE MIGNON, Çev. O.Rifat - S. Rifat
9. F. G. Lorca, KANLI DÜĞÜN, Çev. R. Hakmen
10. Şeyh Galib, HÜSN Ü AŞK, Çev. A. Gölpınarlı
11. J. W. von Goethe, YARAT EY SANATÇI, Çev. A. Cemal
12. Platon, GORGİAS, Çev. M. Rifat - S. Rifat
13. E. A. Poe, DEDEKTİF (AUGUSTE DUPIN) ÖYKÜLERİ, Çev. M. Fuat - Y. Salman - D. Hakyemez
14. G. Flaubert, ERMİŞ ANTONIUS VE ŞEYTAN, Çev. S. Eyüboğlu
15. G. Flaubert, YERLEŞİK DÜŞÜNCELER SÖZLÜĞÜ, Çev. S. Rifat - E. Gökteke
16. C. Baudelaire, PARİS SIKINTISI, Çev. T. Yücel
17. Iuvenalis, YERGİLER, Çev. Ç. Dürüşken - Alova
18. YUNUS EMRE, HAYATI VE BÜTÜN ŞİİRLERİ, Haz. A. Gölpınarlı
19. E. Dickinson, SEÇME ŞİİRLER, Çev. S. Özpalabıyıklar
20. A. Dumas, fils, KAMELYALI KADIN, Çev. T. Yücel
21. Ömer Hayyam, DÖRTLÜKLER, Çev. S. Eyüboğlu
22. A. Schopenhauer, YAŞAM BİLGELİĞİ ÜZERİNE AFORİZMALAR, Çev. Mustafa Tüzel
23. M. de Montaigne, DENEMELER, Çev. S. Eyüboğlu
24. Platon, DEVLET, Çev. S. Eyüboğlu - M. A. Cimcoz
25. F. Rabelais, GARGANTUA, Çev. S. Eyüboğlu - V. Günyol - A. Erhat
26. İ. A. Gonçarov, OBLOMOV, Çev. S. Eyüboğlu - E. Güney
27. T. More, UTOPIA, Çev. S. Eyüboğlu - V. Günyol - M. Urgan
28. Herodotos, TARİH, Çev. M. Ökmen

29. S. Kierkegaard, KAYGI KAVRAMI, Çev. T. Armaner
30. Platon, ŞÖLEN - DOSTLUK, Çev. S. Eyüboğlu - A. Erhat
31. A. S. Puşkin, YÜZBAŞININ KIZI -Bütün Romanlar, Bütün Öyküler-, Çev. A. Behramoğlu
32. A. S. Puşkin, SEVİYORDUM SİZİ, Çev. A. Behramoğlu
33. G. Flaubert, MADAME BOVARY, Çev. N. Ataç - S. E. Siyavuşgil
34. İ. S. Turgenyev, BABALAR VE OĞULLAR, Çev. E. Altay
35. A. P. Çehov, KÖPEĞİYLE DOLAŞAN KADIN, Çev. E. Altay
36. A. P. Çehov, BÜYÜK OYUNLAR, Çev. A. Behramoğlu
37. Molière, CİMRİ, Çev. S. Eyüboğlu
38. W. Shakespeare, MACBETH, Çev. S. Eyüboğlu
39. W. Shakespeare, ANTONIUS VE KLEOPATRA, Çev. S. Eyüboğlu
40. N. V. Gogol, AKŞAM TOPLANTILARI, Çev. E. Altay
41. Narayana, HİTOPADEŞA, Çev. K. Kaya
42. Feridüddin Attâr, MANTIK AL-TAYR, Çev. A. Gölpınarlı
43. Yamamoto, HAGAKURE: SAKLI YAPRAKLAR, Çev. H. C. Erkin
44. Aristophanes, EŞEKARILARI, KADINLAR SAVAŞI VE DİĞER OYUNLAR, Çev. S. Eyüboğlu - A. Erhat
45. F. M. Dostoyevski, SUÇ VE CEZA, Çev. M. Beyhan
46. M. de Unamuno, SİS, Çev. Y. Ersoy Canpolat
47. H. Ibsen, BRAND - PEER GYNT, Çev. S. B. Göknil - Z. İpşiroğlu
48. N. V. Gogol, BİR DELİNİN ANI DEFTERİ, Çev. M. Beyhan
49. J. J. Rousseau, TOPLUM SÖZLEŞMESİ, Çev. V. Günyol
50. A. Smith, MİLLETLERİN ZENGİNLİĞİ, Çev. H. Derin
51. J. de La Fontaine, MASALLAR, Çev. S. Eyüboğlu
52. J. Swift, GULLIVER'İN GEZİLERİ, Çev. İ. Şahinbaş
53. H. de Balzac, URSULE MIROUËT, Çev. S. Rifat - S. Rifat
54. Mevlânâ, RUBAİLER, Çev. H. Â. Yücel
55. Seneca, MEDEA, Çev. Ç. Dürüşken
56. W. Shakespeare, JULIUS CAESAR, Çev. S. Eyüboğlu
57. J. J. Rousseau, BİLİMLER VE SANAT ÜSTÜNE SÖYLEV, Çev. S. Eyüboğlu
58. M. Wollstonecraft, KADIN HAKLARININ GEREKÇELENDİRİLMESİ, Çev. D. Hakyemez
59. H. James, KISA ROMANLAR, UZUN ÖYKÜLER, Çev. N. Aytür - Ü. Aytür
60. Mirze Elekber Sabir, HOPHOPNAME (Seçmeler), Çev. İ. Öztürk
61. F. M. Dostoyevski, KARAMAZOV KARDEŞLER, Çev. N. Y. Taluy
62. Şudraka, TOPRAK ARABACIK (Mriççhakatika), Çev. K. Kaya
63. J. J. Rousseau, DİLLERİN KÖKENİ ÜSTÜNE DENEME, Çev. Ö. Albayrak
64. D. Diderot, AKTÖRLÜK ÜZERİNE AYKIRI DÜŞÜNCELER, Çev. S. E. Siyavuşgil
65. J. P. Eckermann, YAŞAMININ SON YILLARINDA GOETHE İLE KONUŞMALAR, Çev. M. Kahraman
66. Seneca, PHAEDRA, Çev. Ç. Dürüşken

67. M. de Unamuno, ABEL SANCHEZ -Tutkulu Bir Aşk Hikâyesi- TULA TEYZE, Çev. Y. Ersoy Canpolat
68. W. Shakespeare, PERICLES, Çev. H. Koç
69. L. N. Tolstoy, SANAT NEDİR, Çev. M. Beyhan
70. W. Shakespeare, III. RICHARD, Çev. Ö. Nutku
71. Mevlânâ, DİVÂN-I KEBİR, Çev. A. Gölpınarlı
72. T. De Quincey, BİR İNGİLİZ AFYON TİRYAKİSİNİN İTİRAFLARI, Çev. B. Boran
73. W. Shakespeare, ATİNALI TIMON, Çev. S. Eyüboğlu
74. J. Austen, AKIL VE TUTKU, Çev. H. Koç
75. A. Rimbaud, ILLUMINATIONS, Çev. C. Alkor
76. M. de Cervantes Saavedra, YÜCE SULTAN, Çev. Y. Ersoy Canpolat
77. D. Ricardo, SİYASAL İKTİSADIN VE VERGİLENDİRMENİN İLKELERİ, Çev. B. Zeren
78. W. Shakespeare, HAMLET, Çev. S. Eyüboğlu
79. F. M. Dostoyevski, EZİLENLER, Çev. N. Y. Taluy
80. A. Dumas, BİNBİR HAYALET, Çev. A. Özgüner
81. H. de Balzac, EVDE KALMIŞ KIZ, Çev. Y. Avunç
82. E.T.A. Hoffman, SEÇME MASALLAR, Çev. İ. Kanternir
83. N. Machiavelli, HÜKÜMDAR, Çev. N. Adabağ
84. M. Twain, SEÇME ÖYKÜLER, Çev. Y. Salman
85. L. N. Tolstoy, HACI MURAT, Çev. M. Beyhan
86. G. Galilei, İKİ BÜYÜK DÜNYA SİSTEMİ ÜZERİNE DİYALOG, Çev. R. Aşçıoğlu
87. F. M. Dostoyevski, ÖLÜLER EVİNDEN ANILAR, Çev. N. Y. Taluy
88. F. Bacon, SEÇME AFORİZMALAR, Çev. C. C. Çevik
89. W. Blake, MASUMİYET VE TECRÜBE ŞARKILARI, Çev. S. Özpalabıyıklar
90. F. M. Dostoyevski, YERALTINDAN NOTLAR, Çev. N. Y. Taluy
91. Prokopios, BİZANS'IN GİZLİ TARİHİ, Çev. O. Duru
92. W. Shakespeare, OTHELLO, Çev. Ö. Nutku
93. G. de Villehardouin - H. de Valenciennes, IV. HAÇLI SEFERİ KRONİKLERİ, Çev. A. Berktay
94. UPANİSHADLAR, Çev. K. Kaya
95. M. E. Han Galib, GALİB DİVÂNI, Çev. C. Soydan
96. J. Swift, ALÇAKGÖNÜLLÜ BİR ÖNERİ, Çev. D. Hakyemez
97. Sappho, FRAGMANLAR, Çev. Alova
98. W. Shakespeare, KURU GÜRÜLTÜ, Çev. S. Sanlı
99. V. B. Ibañez, MAHŞERİN DÖRT ATLISI, Çev. N. G. Işık
100. H. James, GÜVERCİNİN KANATLARI, Çev. R. Hakmen
101. G. de Maupassant, GEZGİN SATICI, Çev. B. Onaran
102. Seneca, TROIALI KADINLAR, Çev. Ç. Dürüşken
103. H. de Balzac, BİR HAVVA KIZI, Çev. B. Kuzucuoğlu
104. W. Shakespeare, KRAL LEAR, Çev. Ö. Nutku
105. M. Shikibu, MURASAKİ SHİKİBU'NUN GÜNLÜĞÜ, Çev. E. Esen

106. J. J. Rousseau, EMILE, Çev. Y. Avunç
107. A. Dumas, ÜÇ SİLAHŞOR, Çev. V. Yalçıntoklu
108. İ. S. Turgenyev, RUDİN - İLK AŞK - İLKBAHAR SELLERİ, Çev. E. Altay
109. L. N. Tolstoy, SİVASTOPOL, Çev. M. Beyhan
110. J. W. von Goethe, YAŞAMIMDAN ŞİİR VE HAKİKAT, Çev. M. Kahraman
111. L. N. Tolstoy, DİRİLİŞ, Çev. A. Hacıhasanoğlu
112. H. de Balzac, SUYU BULANDIRAN KIZ, Çev. Y. Avunç
113. A. Daudet, PAZARTESİ HİKÂYELERİ, Çev. S. E. Siyavuşgil
114. W. Shakespeare, SONELER, Çev. T. S. Halman
115. K. Mansfield, KATIKSIZ MUTLULUK, Çev. Oya Dalgıç
116. Ephesoslu Hipponaks, BÜTÜN FRAGMANLAR, Çev. Alova
117. F. Nietzsche, ECCE HOMO, Çev. M. Tüzel
118. N. V. Gogol, MÜFETTİŞ, Çev. K. Karasulu
119. Nizamü'l-Mülk, SİYASETNAME, Çev. M. T. Ayar
120. H. de Balzac, TILSIMLI DERİ, Çev. V. Yalçıntoklu
121. F. M. Dostoyevski, STEPANÇİKOVO KÖYÜ, Çev. N. Y. Taluy
122. G. Sand, THÉRÈSE VE LAURENT, Çev. V. Yalçıntoklu
123. W. Shakespeare, ROMEO VE JULIET, Çev. Ö. Nutku
124. F. Nietzsche, TRAGEDYANIN DOĞUŞU, Çev. M. Tüzel
125. Ovidius, AŞK SANATI, Çev. Ç. Dürüşken
126. P. J. Proudhon, MÜLKİYET NEDİR?, Çev. D. Çetinkasap
127. H. de Balzac, PIERRETTE, Çev. Y. Avunç
128. L. N. Tolstoy, KAFKAS TUTSAĞI, Çev. M. Beyhan
129. N. Copernicus, GÖKSEL KÜRELERİN DEVİNİMLERİ ÜZERİNE, Çev. C. C. Çevik
130. N. V. Gogol, TARAS BULBA VE MİRGOROD ÖYKÜLERİ, Çev. Ergin Altay
131. W. Shakespeare, ONİKİNCİ GECE, Çev. S. Sanlı
132. A. Daudet, SAPHO, Çev. T. Yücel
133. F. M. Dostoyevski, ÖTEKİ, Çev. T. Akgün
134. F. Nietzsche, PUTLARIN ALACAKARANLIĞI, Çev. M. Tüzel
135. É. Zola, GERMINAL, Çev. B. Onaran
136. J. O. y Gasset, KİTLELERİN AYAKLANMASI, Çev. N. G. Işık
137. Euripides, BAKKHALAR, Çev. S. Eyüboğlu
138. W. Shakespeare, YETER Kİ SONU İYİ BİTSİN, Çev. Ö. Nutku
139. N. V. Gogol, ÖLÜ CANLAR, Çev. M. Beyhan
140. Plutarkhos, LYKURGOS'UN HAYATI, Çev. S. Eyüboğlu - V. Günyol
141. W. Shakespeare, YANLIŞLIKLAR KOMEDYASI, Çev. Ö. Nutku
142. H. von Kleist, DÜELLO -Bütün Öyküler- Çev. İ. Kanternir
143. L. de Vega, OLMEDO ŞÖVALYESİ, Çev. Y. Ersoy Canpolat
144. F. M. Dostoyevski, EV SAHİBESİ, Çev. T. Akgün
145. W. Shakespeare, KRAL JOHN'UN YAŞAMI VE ÖLÜMÜ, Çev. H. Çalışkan

146. H. de Balzac, LOUIS LAMBERT, Çev. O. Rifat - S. Rifat
147. Mahmûd-ı Şebüsterî, GÜLŞEN-İ RÂZ, Çev. A. Gölpınarlı
148. Molière, KADINLAR MEKTEBİ, Çev. B. Tuncel
149. Catullus, BÜTÜN ŞİİRLERİ, Çev. Ç. Dürüşken - Alova
150. Somadeva, MASAL IRMAKLARININ OKYANUSU, Çev. K. Kaya
151. Hafız-ı Şirazî, HAFIZ DİVÂNI, Çev. A. Gölpınarlı
152. Euripides, YAKARICILAR, Çev. S. Sandalcı
153. W. Shakespeare-J. Fletcher, CARDENIO, Çev. Ö. Nutku
154. Molière, GEORGE DANDIN, Çev. S. Kuray
155. J. W. von Goethe, GENÇ WERTHER'İN ACILARI, Çev. M. Kahraman
156. F. Nietzsche, BÖYLE SÖYLEDİ ZERDÜŞT, Çev. M. Tüzel
157. W. Shakespeare, KISASA KISAS, Çev. Ö. Nutku
158. J. O. y Gasset, SİSTEM OLARAK TARİH, Çev. N. G. Işık
159. C. de la Barca, HAYAT BİR RÜYADIR, Çev. B. Sabuncu
160. F. Nietzsche, DİONYSOS DİTHYRAMBOSLARI, Çev. A. Cemal
161. L. N. Tolstoy, ANNA KARENİNA, Çev. A. Hacıhasanoğlu
162. G. de Maupassant, GÜZEL DOST, Çev. A. Özgüner
163. Euripides, RESOS, Çev. S. Sandalcı
164. Sophokles, KRAL OİDİPUS, Çev. B. Tuncel
165. F. M. Dostoyevski, BUDALA, Çev. E. Altay
166. W. Shakespeare, KRAL VIII. HENRY, Çev. H. Çalışkan
167. D. Diderot, KÖRLER ÜZERİNE MEKTUP - SAĞIRLAR ÜZERİNE MEKTUP, Çev. A. Cemgil - D. Cemgil
168. T. Paine, AKIL ÇAĞI, Çev. A. İ. Dalgıç
169. W. Shakespeare, VENEDİK TACİRİ, Çev. Ö. Nutku
170. G. Eliot, SILAS MARNER, Çev. F. Kâhya
171. H. de Balzac, MUTLAK PEŞİNDE, Çev. S. Rifat - O. Rifat - S. Rifat
172. W. Shakespeare, BİR YAZ GECESİ RÜYASI, Çev. Ö. Nutku
173. A. de Musset, MARIANNE'İN KALBİ, Çev. B. Tuncel - S. Eyüboğlu
174. F. M. Dostoyevski, ECİNNİLER, Çev. M. Beyhan
175. A. S. Puşkin, BORİS GODUNOV, Çev. Ö. Özer
176. W. Shakespeare, HIRÇIN KIZ, Çev. Ö. Nutku
177. İ. S. Turgenyev, DUMAN, Çev. E. Altay
178. Sophokles, ELEKTRA, Çev. A. Erhat
179. J. Austen, NORTHANGER MANASTIRI, Çev. H. Koç
180. D. Defoe, ROBINSON CRUSOE, Çev. F. Kâhya
181. W. Shakespeare - J. Fletcher, İKİ SOYLU AKRABA, Çev. Ö. Nutku
182. Platon, SOKRATES'İN SAVUNMASI, Çev. A. Çokona
183. L. N. Tolstoy, İNSAN NEYLE YAŞAR? , Çev. K. Karasulu
184. N. V. Gogol, EVLENME - KUMARBAZLAR, Çev. K. Karasulu
185-1. F. Nietzsche, İNSANCA, PEK İNSANCA, Çev. M. Tüzel
185-2. F. Nietzsche, KARIŞIK KANILAR VE ÖZDEYİŞLER, Çev. M. Tüzel
185-3. F. Nietzsche, GEZGİN VE GÖLGESİ, Çev. M. Tüzel
186. A. P. Çehov, AYI -Dokuz Kısa Oyun-, Çev. T. Akgün

187. J. M. Keynes, PARA ÜZERİNE BİR İNCELEME, Çev. C. Gerçek
188. H. Fielding, JOSEPH ANDREWS, Çev. F. B. Aydar
189. C. Brontë, PROFESÖR, Çev. G. Varım
190. Kalidasa, MALAVİKA VE AGNİMİTRA, Çev. H. D. Can
191. W. Shakespeare, NASIL HOŞUNUZA GİDERSE, Çev. Ö. Nutku
192. Aiskhylos, ZİNCİRE VURULMUŞ PROMETHEUS, Çev. S. Eyüboğlu - A. Erhat
193. E. Rostand, CYRANO DE BERGERAC, Çev. S. E. Siyavuşgil
194. É. Zola, YAŞAMA SEVİNCİ, Çev. B. Onaran
195. F. M. Dostoyevski, KUMARBAZ, Çev. K. Karasulu
196. S. Kierkegaard, FELSEFE PARÇALARI YA DA BİR PARÇA FELSEFE, Çev. D. Şahiner
197. Cicero, YÜKÜMLÜLÜKLER ÜZERİNE, Çev. C. C. Çevik
198. D. Diderot, RAMEAU'NUN YEĞENİ, Çev. A. Cemgil
199. W. Shakespeare, KRAL V. HENRY, Çev. H. Çalışkan
200. L. N. Tolstoy, KREUTZER SONAT, Çev. A. Hacıhasanoğlu
201. S. Kierkegaard, BAŞTAN ÇIKARICININ GÜNLÜĞÜ, Çev. N. Beier
202. Aisopos, MASALLAR, Çev. İ. Çokona
203. W. Shakespeare, CYMBELINE, Çev. Ö. Nutku
204. Aristoteles, ATİNALILARIN DEVLETİ, Çev. A. Çokona
205. V. Hugo, BİR İDAM MAHKÛMUNUN SON GÜNÜ, Çev. V. Yalçıntoklu
206. D. Diderot, FELSEFE KONUŞMALARI, Çev. A. Cemgil
207. W. Shakespeare, VERONALI İKİ SOYLU DELİKANLI, Çev. Ö. Nutku
208. Molière, İNSANDAN KAÇAN, Çev. B. Tuncel
209. L. N. Tolstoy, ÜÇ ÖLÜM, Çev. G. Ç. Kızılırmak
210. Stendhal, KIRMIZI VE SİYAH, Çev. B. Onaran
211. Feridüddin Attâr, İLÂHİNAME, Çev. A. Gölpınarlı
212. D. Diderot, KADERCİ JACQUES VE EFENDİSİ, Çev. A. Cemgil
213. V. Hugo, NOTRE DAME'IN KAMBURU, Çev. V. Yalçıntoklu
214. W. Shakespeare, CORIOLANUS'UN TRAGEDYASI, Çev. Ö. Nutku
215. Euripides, MEDEA, Çev. A. Çokona
216. W. Shakespeare, TROILUS VE CRESSIDA, Çev. S. Eyüboğlu - M. Urgan
217. H. Bergson, GÜLME, Çev. D. Çetinkasap
218. W. Shakespeare, KIŞ MASALI, Çev. Ö. Nutku
219. Homeros, İLYADA, Çev. A. Erhat - A. Kadir
220. Homeros, ODYSSEİA, Çev. A. Erhat - A. Kadir
221. W. Shakespeare, KRAL IV. HENRY - I, Çev. H. Çalışkan
222. W. Shakespeare, KRAL IV. HENRY - II, Çev. H. Çalışkan
223. L. N. Tolstoy, İVAN İLYİÇ'İN ÖLÜMÜ, Çev. M. Beyhan
224. W. Shakespeare, AŞKIN EMEĞİ BOŞUNA, Çev. Ö. Nutku
225. W. Shakespeare, AŞK VE ANLATI ŞİİRLERİ, Çev. T. S. Halman
226. C. Goldoni, SEVGİLİLER, Çev. N. Adabağ - L. Tecer
227. F. M. Dostoyevski, BEYAZ GECELER, Çev. B. Zeren
228. Sophokles, ANTİGONE, Çev. A. Çokona

229. W. Shakespeare, TITUS ANDRONICUS, Çev. Ö. Nutku
230. L. N. Tolstoy, ÇOCUKLUK, Çev. A. Hacıhasanoğlu
231. M. Y. Lermontov, HANÇER -Seçme Şiir ve Manzumeler-, Çev. A. Behramoğlu
232. Sophokles, TRAKHİSLİ KADINLAR, Çev. A. Çokona
233. W. Shakespeare, II. RICHARD, Çev. Ö. Nutku
234. Sun Zi (Sun Tzu), SAVAŞ SANATI, Çev. P. Otkan - G. Fidan
235. W. Shakespeare, KRAL VI. HENRY - I, Çev. Ö. Nutku
236. W. Shakespeare, KRAL VI. HENRY - II, Çev. Ö. Nutku
237. W. Shakespeare, KRAL VI. HENRY - III, Çev. Ö. Nutku
238. J. W. von Goethe, ALMAN GÖÇMENLERİN SOHBETLERİ, Çev. T. Tayanç
239. W. Shakespeare, WINDSOR'UN ŞEN KADINLARI, Çev. H. Çalışkan
240. GILGAMIŞ DESTANI, Çev. S. Maden
241. C. Baudelaire, ÖZEL GÜNCELER - APAÇIK YÜREĞİM, Çev. S. Maden
242. W. Shakespeare, FIRTINA, Çev. Ö. Nutku
243. İbn Kalânisî, ŞAM TARİHİNE ZEYL, Çev. O. Özatağ
244. Yusuf Has Hacib, KUTADGU BİLİG, Çev. A. Çakan
245. L. N. Tolstoy, İLKGENÇLİK, Çev. A. Hacıhasanoğlu
246. Sophokles, PHİLOKTETES, Çev. A. Çokona
247. K. Kolomb, SEYİR DEFTERLERİ, Çev. S. Maden
248. C. Goldoni, LOKANTACI KADIN, Çev. N. Adabağ
249. Plutarkhos, THESEUS - ROMULUS, Çev. İ. Çokona
250. V. Hugo, SEFİLLER, Çev. V. Yalçıntoklu
251. Plutarkhos, İSKENDER - SEZAR, Çev. İ. Çokona
252. Montesquieu, İRAN MEKTUPLARI, Çev. B. Günen
253. C. Baudelaire, KÖTÜLÜK ÇİÇEKLERİ, Çev. S. Maden
254. İ. S. Turgenyev, HAM TOPRAK, Çev. E. Altay
255. L. N. Tolstoy, GENÇLİK, Çev. A. Hacıhasanoğlu
256. Ksenophon, ANABASİS -On Binler'in Dönüşü-, Çev. A. Çokona
257. A. de Musset, LORENZACCIO, Çev. B. Günen
258. É. Zola, NANA, Çev. B. Onaran
259. Sophokles, AİAS, Çev. A. Çokona
260. Bâkî, DİVÂN, Çev. F. Öztürk
261. F. Nietzsche, DAVID STRAUSS, İTİRAFÇI VE YAZAR, Çev. M. Tüzel
262. F. Nietzsche, TARİHİN YAŞAM İÇİN YARARI VE SAKINCASI, Çev. M. Tüzel
263. F. Nietzsche, EĞİTİCİ OLARAK SCHOPENHAUER, Çev. M. Tüzel
264. F. Nietzsche, RICHARD WAGNER BAYREUTH'TA, Çev. M. Tüzel
265. A. de Musset, ŞAMDANCI, Çev. B. Tuncel - S. Eyüboğlu
266. Michelangelo, CENNETİN ANAHTARLARI, Çev. T. S. Halman
267. D. Diderot, RAHİBE, Çev. Adnan Cemgil
268. Edib Ahmed Yüknekî, ATEBETÜ'L-HAKAYIK, Çev. A. Çakan
269. İ. S. Turgenyev, BAŞKANIN ZİYAFETİ - PARASIZLIK - BEKÂR, Çev. N. Y. Taluy

270. Aristoteles, POETİKA -Şiir Sanatı Üzerine-, Çev. A. Çokona - Ö. Aygün
271. Hippokrates, AFORİZMALAR, Çev. E. Çoraklı
272. G. Leopardi, ŞARKILAR, Çev. N. Adabağ
273. Herodas, MİMOSLAR, Çev. Alova
274. Molière, HASTALIK HASTASI, Çev. B. Günen
275. Laozi, TAO TE CHİNG-DAO DE JİNG-, Çev. S. Özbey
276. BÂBİL YARATILIŞ DESTANI -Enuma Eliş-, Çev. S. F. Adalı - A. T. Görgü
277. M. Shelley, FRANKENSTEIN YA DA MODERN PROMETHEUS, Çev. Y. Yavuz
278. Erasmus, DELİLİĞE ÖVGÜ, Çev. Y. Sivri
279. A. Dumas, SAINTE-HERMINE ŞÖVALYESİ, Çev. H. Bayrı
280. Sophokles, OİDİPUS KOLONOS'TA, Çev. A. Çokona
281. A. Dumas, SİYAH LALE, Çev. V. Yalçıntoklu
282. A. Sewell, SİYAH İNCİ, Çev. A. Berktay
283. C. Marlowe, PARİS'TE KATLİAM, Çev. Ö. Nutku
284. F. Nietzsche, İYİNİN VE KÖTÜNÜN ÖTESİNDE, Çev. M. Tüzel
285. C. Marlowe, KARTACA KRALİÇESİ DİDO, Çev. Ö. Nutku
286. Hesiodos, THEOGONİA - İŞLER VE GÜNLER, Çev. A. Erhat - S. Eyüboğlu
287. Horatius, ARS POETICA -Şiir Sanatı-, Çev. C. C. Çevik
288. W. Shakespeare, ÇİFTE İHANET, Çev. Ö. Nutku
289. Molière, KİBARLIK BUDALASI, Çev. B. Günen
290. Semonides ve Altı İambos Şairi, ŞİİRLER VE BÜTÜN FRAGMANLAR, Çev. Alova
291. D. Defoe, VEBA YILI GÜNLÜĞÜ, Çev. İ. Kanlemir
292. O. Wilde, ÖNEMSİZ BİR KADIN, Çev. P. D. Deveci
293. L. N. Tolstoy, EFENDİ İLE UŞAĞI, Çev. A. Hacıhasanoğlu
294. H. de Balzac, VADİDEKİ ZAMBAK, Çev. V. Yalçıntoklu
295. C. Marlowe, MALTALI YAHUDİ, Çev. Ö. Nutku
296. H. Melville, KATİP BARTLEBY, Çev. H. Koç
297. Cicero, YASALAR ÜZERİNE, Çev. C. C. Çevik
298. E.T.A. Hoffman, MATMAZEL DE SCUDÉRY, Çev. G. Zeytinoğlu
299. SÜMER KRAL DESTANLARI, Çev. S. F. Adalı - A. T. Görgü
300. L. N. Tolstoy, SAVAŞ VE BARIŞ, Çev. T. Akgün
301. Plutarkhos, DEMOSTHENES - CICERO, Çev. İ. Çokona
302. Farabî, İDEAL DEVLET, Çev. A. Arslan
303. C. Marlowe, II. EDWARD, Çev. Ö. Nutku
304. Montesquieu, KANUNLARIN RUHU ÜZERİNE, Çev. B. Günen
305. Cicero, YAŞLI CATO VEYA YAŞLILIK ÜZERİNE, Çev. C. C. Çevik
306. Stendhal, PARMA MANASTIRI, Çev. B. Onaran
307. A. Daudet, DEĞİRMENİMDEN MEKTUPLAR, Çev. S. E. Siyavuşgil
308. Euripides, İPHİGENİA AULİS'TE, Çev. A. Çokona
309. Euripides, İPHİGENİA TAURİS'TE, Çev. A. Çokona
310. Pascal, DÜŞÜNCELER, Çev. D. Çetinkasap
311. M. de Staël, ALMANYA ÜZERİNE, Çev. H. A. Karahasan

312. Seneca, BİLGENİN SARSILMAZLIĞI ÜZERİNE- İNZİVA ÜZERİNE, Çev. C. C. Çevik
313. D. Hume, İNSANIN ANLAMA YETİSİ ÜZERİNE BİR SORUŞTURMA, Çev. F. B. Aydar
314. F. Bacon, DENEMELER -Güvenilir Öğütler ya da Meselelerin Özü-, Çev. C. C. Çevik - M. Çakan
315. BABİL HEMEROLOJİ SERİSİ -Uğurlu ve Uğursuz Günler Takvimi-, Çev. S. F. Adalı - A. T. Görgü
316. H. Walpole, OTRANTO ŞATOSU, Çev. Z. Avcı
317. İ. S. Turgenyev, AVCININ NOTLARI, Çev. E. Altay
318. H. de Balzac, SARRASİNE, Çev. A. Berktay
319. Farabî, MUTLULUĞUN KAZANILMASI, Çev. A. Arslan
320. M. Luther, DOKSAN BEŞ TEZ, Çev. C. Çevik
321. F. Rabelais, PANTAGRUEL, Çev. N. Yıldız
322. Kritovulos, KRİTOVULOS TARİHİ, Çev. A. Çokona
323. C. Marlowe, BÜYÜK TİMURLENK I-II, Çev. Ö. Nutku
324. Ahmedî, İSKENDERNÂME, Çev. F. Öztürk
325. M. Aurelius, KENDİME DÜŞÜNCELER, Çev. Y. E. Ceren
326. Cicero, DOSTLUK ÜZERİNE, Çev. C. C. Çevik
327. DEDE KORKUT HİKÂYELERİ, Çev. A. Çakan
328. Aristophanes, PLOUTOS, Çev. E. Gören-E. Yavuz
329. É. Zola, HAYVANLAŞAN İNSAN, Çev. A. Özgüner
330. RİGVEDA, Çev. K. Kaya
331. S. T. Coleridge, YAŞLI DENİZCİNİN EZGİSİ, Çev. H. Koçak
332. A. Dumas, MONTE CRISTO KONTU, Çev. V. Yalçıntoklu
333. L.N. Tolstoy, KAZAKLAR, Çev. M. Beyhan
334. O. Wilde, DORIAN GRAY'İN PORTRESİ, Çev. D. Z. Baturnlu
335. İ.S. Turgenyev, KLARA MİLİÇ, Çev. C. Durukan Akyüz
336. R. Apollonios, ARGONAUTİKA, Çev. A. Çokona
337. S. Le Fanu, CARMILLA, Çev. Y. Yavuz
338. Seneca, MUTLU YAŞAM ÜZERİNE-YAŞAMIN KISALIĞI ÜZERİNE, Çev. C. Cengiz Çevik
339. F. Engels, AİLENİN, DEVLETİN VE ÖZEL MÜLKİYETİN KÖKENİ, Çev. M. Tüzel
340. T. L. Peacock, KARABASAN MANASTIRI, Çev. Y. Yavuz
341. H. von Kleist, AMPHİTRYON, Çev. M. Kahraman
342. H. Balzac, EUGÉNIE GRANDET, Çev. V. Yalçıntoklu
343. W. Whitman, ÇİMEN YAPRAKLARI, Çev. F. Öz
344. Montesquieu, ROMALILARIN YÜCELİK VE ÇÖKÜŞÜNÜN NEDENLERİ ÜZERİNE DÜŞÜNCELER, Çev. B. Günen